

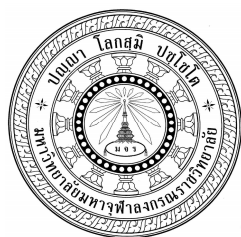
การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

PUBLIC WELFARE MANAGEMENT OF SANGHA ADMINISTRATORS IN
BANG KHONTHI DISTRICT, SAMUTSONGKHAM PROVINCE

พระครูปราโมทย์ปัญญาววัฒน์ (บุญเลิศ เทชปัญโญ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

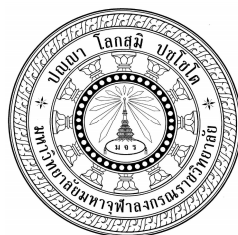
การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ (บุญเลิศ เทชปัญโญ)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

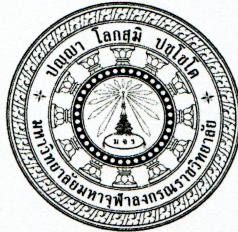
Public Welfare Management of Sangha Administrators in
Bang Khonthi District, Samutsongkham Province

Phrakhru Pramotepanyawat (Boonlert Tajapuñño)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตโต, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.)

กรรมการ

(รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสมุทรวิชรโสภณ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูปราโมทย์ปัญญาววัฒน์)

- ชื่อสารนิพนธ์** : การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- ผู้วิจัย** : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญโญ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์**
- : พระสมุทรพรชัยโสภณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
 - : รศ. ดร.สุรพล สุยะพรหม, พธ.บ. (สังคมวิทยา), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม และ (๓) นำเสนอแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๗ รูป/คน จากการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า (๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า มีการจัดที่ดินวัดเพื่อการอยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก มีการจัดศูนย์ฝึกอบรมสำหรับปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ/อาชีพพระยะสั้นให้แก่ประชาชน มีการให้การสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติ หรือยากจนและจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ มีการจัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน และมีการจัดแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด (๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่า มีการสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ มีการให้ความสนับสนุนโรงเรียนโดยส่งครูพระช่วยสอน มีการเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด และมีการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) (๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า มีการสนับสนุนการสร้างอาคารเรียน/ครุภัณฑ์การศึกษา มีการสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาล/เครื่องมือแพทย์ มีการสนับสนุนการสร้างหอประชุมท้องถิ่น มีการส่งเสริมปลูก

ต้นไม้นี้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ และมีการสร้างศาลาที่พักคนเดินทาง (๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ พบว่า มีการช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ มีการจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์และที่พักพิงชั่วคราว มีการประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน มีการจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน มีการทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส และมีการสอดแทรกหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น

๒. ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า มีอุปสรรคจากสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย มีปัญหาด้านเงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ขาดการประสานงานที่ดีกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชน สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารในเชิงบวก มีปัญหาจากภารกิจทับซ้อนกับหน่วยงานภาครัฐ และวัดส่วนใหญ่มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

๓. แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า (๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา และการสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม (๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด ดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และมุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง (๓) ด้านการเกื้อกูลสาธารณสุขสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมบัติแก่คนในชุมชน การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติ อบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสุขสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ ส่งเสริมให้สาธารณสุขสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน และ (๔) ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน และการเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

Research Paper Title : Public Welfare Management of Sangha Administrators in Bang Khonthi District, Samutsongkham Province

Researcher : Phrakhru Pramotepanyawat (Boonlert Tajapuñño)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phra Samutrawachirasophon Dr., B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Assoc. Prof. Dr. Surapon Suyaprom, B.A. (Sociology), M.A. (Politics), Ph.D. (Political Science)

Date of Graduation : February 18, 2019

Abstract

The objectives of research paper were (1) to study the general state of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkham province, (2) to study the problems and obstacles of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkham province, and (3) to propose the operational guidelines of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkham province. The research methodology was the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 17 key informants by choosing the specific group of suitable sampling group, and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following:

1. The general state of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkham province as follows: (1) hospitality and helping procedure; arranging the land of the temple for living by paying the rent at a cheap price, arranging a meditation training center for the general public, providing vocational training/short-term careers to the public, providing the cremation assistance for no relatives or poor people and establishing the cremation welfare fund, establishment of library for the public, and Thai traditional medicine or herbal garden within the temple. (2) To help the other people's activities for public welfare; supporting in the area within the temple for government agencies to come to organize activities that are public benefits, supporting the schools by sending Buddhist monks who are the teachers to help for teaching,

Buddhism propagation by using radio-television and local communities and publications, to support anti-drug activities, and visiting people with disabilities and the elderly-patients with public health volunteers station in the village. (3) To help to preserve the public domains; supporting for the construction of school buildings/education equipment, supporting the construction of hospitals/medical devices, supporting for building a local auditorium, promotion of tree planting on important days in public places, and creating accommodation for travelers. (4) To help the people and all kinds of animals; supporting foodstuffs and medicines for disaster victims, establishment of a cafeteria and temporary shelter, announcement of the area of the temple is a zone not to hurt animals, arrangement of activities to encourage morale for the community, cooking for orphans and underprivileged children, and, inserting Buddhist Dharma principles for living into local traditions

2. The problems and obstacles of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkhram province as following: obstacles from the economic downturn, problem of inadequate budget, Lack of good coordination with government or private agencies, the mass media does not help to disseminate positive news from overlapping missions with government agencies, and most temples have the limited participation in the scope of sponsors.

3. The guidelines of public welfare management of Sangha administrators in Bang Khonthi district, Samutsongkhram province as follows: (1) hospitality and helping procedure; creating a network of partners from all parties involved, Extensive publicity of information, adherence to moral principles for development, creating awareness and allowing Sangha administrators to realize the role of social assistance. (2) To help the other people's activities for public welfare; promoting the participation process by focusing on the benefit of most people is important, promoting the role of Sangha administrators at the temple level, operating according to the principle of sufficiency economy according to the royal speech of the King Rama IX, and, focus on the work by using the temple as a center. (3) To help to preserve the public domains; creating public awareness of public property for people in the community, dissemination of knowledge about public domain conservation, training a set of knowledge skills in the conservation of public property to Sangha administrators of all levels, and, encouraging the historic sites to be educational resources for youths. (4) To help the people and all kinds of animals; operation without hidden purpose, having a plan for the case of emergency disasters, using Dharma to create the light for the hopeless, and sacrificing the benefit for the public truly.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ได้แก่ พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร. และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร., ผศ. ดร.บุษกร วัฒนบุตร, พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร., พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร. และ รศ. ดร.สุรพล สุษะพรหม ที่กรุณาให้ข้อแนะนำ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร., พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร., พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร., พระมหากังวาล ธีรธมฺโม, ดร. และ ดร.ปณณธร เขียวชัยพุกฤษ์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระครูสถิตกมลธรรม, พระครูสมุทรปัญญาพล, พระมหานพพล กนต์สีโล, ดร., พระสมุทรธรรมคณี, พระครูสมุทรคุณาธาร, นางสาวนิลบล รังสีธรรมานุกูล, นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล, นายสง่า เจนจบเขต, นายเชาวลิตร ทองเชื้อ, นายเสวก สีนประเสริฐ, นายสพพ เรืองเดช, นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, นายสำเริง แก้วสุกใส, นางสาวศิรินทร แอ้วพฤษ, และนายสมพร เหหาสุข ที่ให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอญบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแก่บิดรมารดา ตลอดจนครู อาจารย์ รวมถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เทชบุญโย)

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ	๗
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณสุขสงเคราะห์	๕๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์สามเณร	๖๖
๒.๔ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๘๖
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๒
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๐๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘
๔.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๐๗
๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๒๗
๔.๓ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ใน ปัจจุบัน	๑๓๒
๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๕๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๕๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๐
บรรณานุกรม	๑๖๑
ภาคผนวก	๑๗๐
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย	๑๗๑
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์	๑๗๗
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	๑๙๖
ภาคผนวก ง ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์	๑๙๘
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๗

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๓.๑ จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๐๓
๔.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๑๑๓
๔.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์	๑๑๘
๔.๓ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	๑๒๒
๔.๔ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์	๑๒๖
๔.๕ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๓๑
๔.๖ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล	๑๓๖
๔.๗ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์	๑๔๐
๔.๘ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ	๑๔๔
๔.๙ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์	๑๔๘

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
๒.๑ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์	๒๖
๒.๒ การเปรียบเทียบลักษณะคนตาม ทฤษฎี X และทฤษฎี Y	๓๒
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๑
๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๔๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/ ๓๒/๔๐. หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๓๒ หน้าที่ ๔๐ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานพระพุทธโอวาทแก่พระสาวกในคราวที่ทรงส่งออกไปประกาศพระพุทธศาสนารุ่นแรก ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๑ ตามคำสอนเรื่องทศ ๖ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะพึงมีต่อพุทธบริษัทไว้ ๖ ประการ ประกอบด้วย ห้ามมิให้กระทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์ให้^๒ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาหนึ่งของโลกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมหรือขัดเกลาอุปนิสัยใจคอของบุคคลให้ละเอียดอ่อน มีความรัก ความเมตตา และความเอื้ออาทรต่อกันและกัน มีหลักคำสอนที่มีลักษณะเป็นสากล สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการปฏิบัติให้เข้าถึง^๓

ปัจจุบัน วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน มีหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคม หรือกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทางศิลปะ วรรณคดี คติธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบาก หรือแม้กระทั่งช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^๔

วัดเป็นตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนา โดยมีมหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองบริหารคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง และระเบียบประเพณีของสังคมไทยในทุกส่วนทุกระดับ โดยคำว่า พระสังฆาธิการ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

^๓จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓),

หน้า ๕๑.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้อง^๕ ส่วนคำว่า การคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา^๖ หมายถึง การกิจ ๖ ประการ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยวิธีดำเนินการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาศรัย แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่^๗ โดยนัยนี้ สาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่องค์กรหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือสถาน^๘ ที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป ๔ ประการ ได้แก่ (๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น (๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ (๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ และ (๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนกรสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้^๙

การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น^{๑๐}

^๕สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, **คู่มือปฏิบัติงานคณะสงฆ์**, (สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖.

^๖กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑.

^๗พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), **การคณะสงฆ์และพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒.

^๘พระมหาบัว ปิยวณโณ, **การจัดระเบียบสังคมวัด**, (นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

อำเภอบางคนที่เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการแบ่งเขตการปกครองเป็น ๔ ตำบล สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม มีทั้งหมด ๒๒ วัด มีพระภิกษุ จำนวน ๒๔๑ รูป^๙ ทั้งนี้ได้ดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามนโยบาย และแนวทางการดำเนินงานที่ระบุไว้ในสารภาค ๑๕ ความว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วน ที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสา ธารณภัยหรือการจัดการให้ในพิธิงานศพโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย ไม่เรียกเก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เรียก เก็บค่าเจ้าพนักงาน ตลอดทั้งการให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในและนอก ในส่วนของภายใน ได้แก่ การอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสม สะอาด สะดวก สบาย และในส่วนของ ภายนอก ได้แก่ การสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้โดยไม่นิ่งดูดาย เป็นต้น^{๑๐}

อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาของสังคมไทยวิถีชีวิตของประชาชนที่รับอารยธรรมตะวันตก มากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน วัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและพระสงฆ์กับประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ ความร่วมมือในกิจกรรมการทำนุบำรุงดูแลรักษาวัดและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้ โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาน้อยลง มีผลให้คุณธรรมจริยธรรมใน สังคมเสื่อมลง ประกอบกับวัดมีหลายแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มีการก่อสร้างที่ใหญ่โต สวยงาม ใช้งบประมาณจำนวนมาก ทำให้เกินความจำเป็นและไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชนเศรษฐกิจ และการใช้งาน เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของวัด มุ่งหารายได้เข้าวัดมากเกินไป พระสงฆ์ไม่สนใจ ศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งการปฏิบัติและเผยแผ่แก่ประชาชน^{๑๑} ไม่มีองค์ความรู้หรือขาดเอาใจใส่ที่เพียงพอ ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยไม่ได้จัดตามเกณฑ์มาตรฐานในการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องทั้งใน ด้านการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น^{๑๒}

จากปัญหาที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสา ธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ขับเคลื่อนพัฒนาการสาธารณ สงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพโดยสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

^๙สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางคนที่, **ฐานข้อมูลสถิติพระภิกษุจำพรรษา ประจำปี ๒๕๖๐**, (สมุทรสงคราม: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางคนที่, ๒๕๖๐), หน้า ๑. (เอกสารเย็บเล่ม).

^{๑๐}พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม), **สารภาค ๑๕**, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๑๑}สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือวิชาการโครงการคนรักวัด**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

^{๑๒}กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://npt.onab.go.th/menue/standard.pdf> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีอะไรบ้าง

๑.๒.๓ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน
อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์แนวคิดของ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์
คงคปญฺโญ)^{๑๓} รวม ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล (๒) การช่วยเหลือ
เกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ (๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณ
สมบัติ และ (๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ หลักการ
การสาธารณสุขสงเคราะห์ และบริบทเชิงพื้นที่ของอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุข
สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ใน
ปัจจุบัน

^{๑๓}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, หน้า ๖๒.

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน โดยจำแนกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป

กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๔ คน

กลุ่มที่ ๓ ไวยาวัจกรของวัดในพื้นที่จำนวน ๔ คน

กลุ่มที่ ๔ ตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน จำนวน ๔ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการ หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม อันเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของคณะสงฆ์ ในด้าน ๔ คือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หมายถึง การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ ได้แก่ กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หมายถึง การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ ได้แก่ การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ หมายถึง การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่น ๆ

๔. การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และ (๓) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในสังกัดวัดในพื้นที่ของอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๖.๒ ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๖.๓ ทำให้ทราบแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๑.๖.๔ ผลการวิจัยนี้ เป็นสารสนเทศสำคัญสำหรับนำมาประยุกต์ใช้ขับเคลื่อนพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณสุขสงเคราะห์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๔ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายของการจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

แนวคิดการจัดการได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดย เฮนรี ฟาโย (Henry Fayol) นักบริหารชาวฝรั่งเศสได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไป อันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ซึ่งต่อมาได้มีการนำไปพัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของ ลูเธอร์ กุลลิค (Luther Gulick) ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกัน ที่ได้ขยายแนวคิดของฟาโย (Fayol) กำหนดหน้าที่ในการบริหารที่เรียกกันว่า POSDCORB^๑

^๑สุปรีชา กมลาศน์, *กลยุทธ์การบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า

การบริหารการจัดการเป็นกระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การดำเนินงานและการควบคุมเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมาย^๒ การบริหารจึงเป็นศิลปะของการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ที่พร้อมด้วยกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุม^๓ กล่าวคือ การบริหารเป็นศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก^๔ การบริหารจึงเป็นศิลปะเพื่อความชำนาญที่ถูกนำมาใช้โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบ 6M's เข้าด้วยกัน ได้แก่ Manpower Materials Money Methods Machines และ Morale เพื่อกำหนดและบรรลุเป้าหมายขององค์การ^๕

นักวิชาการด้านการจัดการในปัจจุบันมีความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่าควรให้นิยามความหมายของ การจัดการ หรือการบริหาร เพื่อใช้เป็นแนวทางร่วมกันในการอธิบายขอบข่ายของลักษณะการจัดการ แม้จะไม่สามารถอธิบายได้ครอบคลุมหรืออธิบายได้เพียงบางส่วนเท่านั้นก็ตาม ก็เป็นสิ่งที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจนขึ้น^๖

โดยทั่วไป การจัดการ หมายถึง การปฏิบัติงาน กิจกรรมขั้นตอนทั้งหลายหรือกระบวนการที่นักบริหารนำมาใช้ในหน่วยงาน การบริหารมีลักษณะผสมผสานกันของทั้งศาสตร์และศิลป์^๗ เป็นการดำเนินการในการวางแผนตัดสินใจ การจัดองค์การ การนำ การควบคุมทรัพยากรพื้นฐานขององค์การอันได้แก่ ทรัพยากรการเงิน สินทรัพย์ถาวร ข้อมูลและทรัพยากรมนุษย์ เพื่อที่จะช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๘ เป็นการดำเนินงานด้านการสั่งการ การจัดองค์การ และการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยี และเงินทุนไปใช้ในระบบการดำเนินงานที่มีการจัดหาบริการและสินค้าไปสู่ผู้อื่น^๙

^๒Wagner J.A., & Hollenbeck J.R., **Management of organization behavior**, (New Jersey: Prentice-Hall, 1995), p. 74.

^๓Holt D.H., **Management Principles and Practices**, (New Jersey: Prentice-Hall, 1993), p. 3.

^๔เดิมนักคิด ทองอินทร์, **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^๕Lewis Keeling B. & Kallaus Norman F., **Administrative Office Management**, 11th ed., (Ohio: South-Western Education Publishing, 1996), p. 3.

^๖ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พี.เอ็น.เค. แอนด์สกายพริ้นตังส์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒.

^๗วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๕๕), หน้า ๔๐.

^๘พัชสิริ ชมพุดำ, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^๙Cook, Curtis W. & Hunsaker, Philip L., **Management and Organization Behavior**, 3rd ed., (New Jersey: McGraw-Hill, 2001), p. 5.

การจัดการ เป็นศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐} เป็นการทำงานเพื่อให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๑๑} มุ่งไปที่การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาการบริหารทรัพยากร (Resource of Administration) มาประกอบตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒}

การจัดการ หมายถึง การรวมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์การได้แก่ การวางแผนและการตัดสินใจ การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุมที่มุ่งเน้นในการจัดการ ด้านทรัพยากร ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ การเงิน การปฏิบัติการ ข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น ที่มีการบรรลุผลถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๓} รวมถึงการนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ด้วยความเต็มใจ ความเที่ยงธรรม และมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^{๑๔}

สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการเป็นกระบวนการที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์มาผนวกกับการทำงานในองค์การเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีคุณภาพและพึงพอใจแก่ผู้รับบริการหรือผู้ใช้สินค้า เป็นต้น นอกจากนี้ การบริหารจัดการยังมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ และวิธีการปฏิบัติงานให้เกิดผลในทางปฏิบัติมากที่สุด โดยนำเอาการบริหารทรัพยากรมาประกอบตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้าความสำคัญของการจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า ปณฺหิ ปริหริตฺ สมฺตโย แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป^{๑๕}

^{๑๐}สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^{๑๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๑๒}ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, **การบริหารการศึกษา**, (เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๑๓}Griffin, Ricky W., **Management**, 6 th ed., (Boston, M.A. Houghton Mifflin Company, 1999), p. 7.

^{๑๔}พิทยา บวรวัฒนา, **การบริหารเชิงบูรณาการ**, (นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๑๕}สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

ความสำคัญของการบริหารจัดการอยู่ที่ผู้บริหารจะเห็นความสำคัญในฐานะนักบริหารผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบางครั้งก็มีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กรโดยรวมทั้งหมดที่จะทำให้เกิดความเชื่อใจ และยอมทำตามในคำสั่งของผู้บริหาร

ความสำคัญของการบริหารจัดการเกิดจากลักษณะสำคัญเฉพาะของการบริหาร โดยนัยนี้การบริหารมีลักษณะสำคัญ ๘ ประการ ดังนี้

๑. การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒. การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดหมาย

๓. การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ดังเช่นถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษา หรือบริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็บ่งว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔. การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน ธุรกิจก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัดทั้งด้านกำลังกายกำลังสมองและเวลา จึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕. การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีโดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖. การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่ง ผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรงแต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗. การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘. เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ^{๑๖}

การบริหารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของสังคม จำต้องมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จความเรียบร้อยขึ้นในองค์การและในสังคมนั้น กล่าวคือ การบริหารจัดการมีความสำคัญ ดังนี้

๑. การบริหารช่วยทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก
 ๒. องค์การขยายงานด้านบริหารจัดการให้กว้างขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น
 ๓. การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม
 ๔. การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ความเจริญ ก้าวหน้า
 ๕. การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคม
 ๖. การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ
 ๗. การบริหารมีลักษณะที่ต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือ และการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของการบริหาร
 ๘. ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือในองค์การย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการศึกษาในเรื่องการบริหารจึงทำให้มนุษย์ดำรงชีพได้อย่างฉลาด
 ๙. การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กัน ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาด ดังกล่าวกันว่า การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน
- อนึ่ง การบริหารจัดการสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กรหลายประการด้วยกัน ดังนี้
๑. การบริหารเป็นการทำงานร่วมกันโดยใช้ปัจจัยที่มีอยู่
 ๒. การบริหารเป็นเครื่องมือชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าขององค์กร
 ๓. การบริหารเป็นเครื่องมือที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความเจริญขึ้น หรือความเสื่อมถอยของสังคมในอนาคตได้อย่างดี
 ๔. การบริหารเป็นสิ่งที่สามารถมีอยู่ควบคู่กับสังคมและการเมืองได้ เพราะสังคมและการเมืองจำเป็นต้องใช้การบริหาร
 ๕. การบริหารได้มีส่วนช่วยให้นักมนุษย์มีการดำเนินชีวิตที่สะดวกดีขึ้น และวางแนวทางได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

^{๑๖} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

ลักษณะสำคัญของการบริหารมี ๗ ประการ คือ

๑. การบริหารต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน
๒. การบริหารมีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การควบคุม
๓. การบริหารต้องมีการแบ่งงานกันทำ
๔. การบริหารต้องมีการประสานงาน ร่วมมือร่วมใจสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน
๕. การบริหารต้องมีทรัพยากรในการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ
๖. การบริหารเป็นงานของผู้บริหารหรือผู้นำ
๗. การบริหารไม่มีตัวตนแต่สามารถวัดผลของความสำเร็จของการบริหารด้วยประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๑๗}

องค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์การ มีดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องมือประกอบการทำงานรวมถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4M's คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6M's ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4Ms หรือ 6Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกัน และที่เกิดขึ้นจริง การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การ ในอันที่จะ บริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ^{๑๘}

^{๑๗} กลม อัญชันภาติ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธารนิพนธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๘} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒-๖๓.

การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรมาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจึงมีความสำคัญในตัวเองตามลักษณะทั่วไปของการบริหาร คือ การบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวังจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^{๑๙}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดการอยู่ที่ผู้บริหารจะเห็นความสำคัญในฐานะนักบริหารผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และบางครั้งก็มีอิทธิพลต่อบุคลากรในองค์กรโดยรวมทั้งหมดที่จะทำให้เกิดความเชื่อใจ และยอมทำตามในคำสั่งของผู้บริหาร เพราะนักบริหารได้ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร ความสำคัญของการบริหารจัดการมาจากลักษณะสำคัญ คือ การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมาย การบริหารเป็นแนวทางสำคัญ การบริหารเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดี การบริหารใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน และเจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเอง

๒.๑.๓ กระบวนการบริหารการจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้ากระบวนการบริหารการจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ตามหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร จำแนกกระบวนการบริหารจัดการ จากคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ได้แก่

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ ของสมาชิก และสายการบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการ ตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน ภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาในองค์กร^{๒๐}

^{๑๙}สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิชัยอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๒๐}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔-๕.

โดยที่ เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีการต่อสู้กับปัญหาและประเด็นทางด้านการจัดการคล้ายคลึงกับที่ปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ ราวปี พ.ศ.๑๑๐๐ ชาวจีนได้มีการปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารจัดการ ๔ หน้าที่ ในการสร้างกำแพงเมืองจีน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ และการจัดคนเข้าทำงาน (Organizing and Staffing) การนำ (Leading) การควบคุม (Controlling)^{๒๑} ซึ่งในทางการปฏิบัติ เป็นกระบวนการดำเนินงานในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^{๒๒} การบริหารมีกระบวนการ ๔ ขั้น คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม^{๒๓} ภารกิจสำคัญในกระบวนการบริหารจัดการจึงมี ๑๐ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาวิธีการในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงาน และนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารการทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ

๘. การสื่อสารข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

^{๒๑}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๒๒}วิชรี บุรณสิงห์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๒๓}วิโรจน์ สารรัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน^{๒๔}

โดยแท้จริง บุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ คือ เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ปัจจุบันเรียกองค์ประกอบดังกล่าวว่า กระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งกล่าวได้ว่า มี ๕ ประการสำคัญ (POCCC) ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดการองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างขององค์การออกเป็นหน่วยงานย่อย ๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่าง ๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้^{๒๕}

ต่อมา ได้มีผู้นำหลักการดังกล่าวนี้ มาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ซึ่งในที่สุดได้คำตอบเป็น กระบวนการ ๗ ประการ (POSDCoRB) ได้แก่

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์การ กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนเพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

^{๒๔} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, **องค์การและการจัดการ**, (นครปฐม : ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

^{๒๕} Holmlad Brunsson Karin, "Henri Fayol-the Man Who Designed Modern Management", **Le Libellio d'Aegis**, volume 5 (2009): 13-20.

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรจะทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

อนึ่ง หากมองในแง่ของบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการบริหารที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน^{๒๖} มีดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์และการตัดสินใจ ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุดิบ และวิธีการจัดการ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และใช้วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด สำหรับหลักในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงความต้องการผลสำเร็จในอนาคต ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย การดำเนินงาน และงบประมาณ เป็นต้น สำหรับประโยชน์ของการวางแผน ได้แก่ องค์กรสามารถไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานที่ไม่มีแผน ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าใจเพราะมีแนวทางในการปฏิบัติและมีตัวชี้วัดผลงาน ได้อย่างชัดเจน สามารถลดต้นทุนในการดำเนินงานได้เนื่องจากลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานได้ทัน่วงที

๒. การจัดองค์การ (Organization) เป็นการจัดระเบียบของงานโดยการแบ่งงานออกเป็นกลุ่มๆ พร้อมทั้งกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและอำนาจ หน้าที่ของแต่ละกลุ่มงานไว้อย่างแน่นอน ทั้งทางด้านขนาดของการกระจายอำนาจหน้าที่ และสามารถสร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานขึ้นในการจัดกลุ่มงานผู้บริหารจะต้องพิจารณาว่าในแต่ละฝ่ายมีงานอะไรที่ต้องดำเนินการโดยมีหลักการที่สำคัญ คือ งานที่มีลักษณะเหมือนกันควรจัดให้อยู่ด้วยกันเพื่อให้เป็นไปตามหลักการแบ่งงานกันทำ

^{๒๖}P. Robbins Stephen, **Fundamentals of Management**, 3rd ed., (New Jersey: Prentice-Hall, 2001), p. 6.

จากนั้นจึงจัดทำคำบรรยายลักษณะงานโดยมีการระบุขอบเขตของงาน มีการมอบหมายงาน การกำหนด ความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ ส่วนการจัดวางรูปแบบขององค์การที่ได้นั้นจะสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การ เนื่องจากการที่มีการจัดองค์การไว้อย่างเหมาะสมนั้นจะช่วยให้การบริหารเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ลดปัญหางานที่ค้างคั่ง ไม่สิ้นงบประมาณจากงานที่ซ้ำซ้อน เป็นต้น

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) เป็นการคัดเลือกบุคลากรเข้ามาปฏิบัติโดยผู้บริหารจะทำการกำหนดตำแหน่งงาน อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน การจูงใจ การจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม รวมทั้งการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น สำหรับกระบวนการบริหารงานบุคคลจะมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ จากนั้นจึงเริ่มแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะที่ต้องการโดยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุดเอาไว้ จากนั้นจึงทำการปฐมนิเทศ แนะนำตัวเข้าทำงาน และเมื่อทำงานไประยะเวลาหนึ่งแล้วผู้บริหารควรจะมีการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการทำงานที่สูงขึ้น ทำการประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

๔. การสั่งการ (Directing) เป็นการใช้ความสามารถของผู้บริหารในการจูงใจให้บุคลากรได้ปฏิบัติตามหน้าที่ตามที่ต้องการจนองค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ การสั่งการจึงเป็นขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อให้บุคลากรทำงานในหน้าที่ สำหรับลักษณะของการสั่งการที่ดีจะต้องเป็น การสั่งการที่บุคลากรสามารถ ปฏิบัติได้ มีความครอบคลุมในงานที่ต้องปฏิบัติ มีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของบุคลากรมีความชัดเจน เข้าใจง่าย โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรได้วางแผนและตัดสินใจในหน้าที่ที่ตัวเองรับผิดชอบด้วยจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เกิดสัมพันธภาพภายในองค์การ ซึ่งการสั่งการสามารถทำได้ทั้งแบบที่เป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ได้

๕. การควบคุม (Controlling) เป็นหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบและเปรียบเทียบผล การปฏิบัติกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น ถ้าผลการปฏิบัติแตกต่างไปจากมาตรฐานแล้ว ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานดังกล่าวสอดคล้องกับมาตรฐาน ในการปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานอาจจะอยู่ในรูปของคุณภาพ ปริมาณ เวลา ต้นทุน เป็นต้น โดยกระบวนการในการควบคุม จะเริ่มจากการกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดผลงานขึ้นมาก่อน จากนั้นให้นำผลงานที่ได้จากการปฏิบัติมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนด หลังจากการเปรียบเทียบแล้วอาจจะเท่ากับ สูงกว่าหรือต่ำกว่ามาตรฐาน หากเท่ากับมาตรฐานย่อมแสดงว่าการปฏิบัติได้บรรลุเป้าหมาย แต่หากผลที่ได้รับต่ำกว่ามาตรฐาน ผู้ปฏิบัติ และผู้บริหารจะต้องรับหาทางแก้ไข เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นอีก^{๒๗}

สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการเป็นกระบวนการดำเนินงานในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งอาจจำแนกกระบวนการได้มากถึง ๑๐ ประเด็น ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การจัดคนเข้าทำงาน การตัดสินใจ การสั่งการ การควบคุม การร่วมมือประสานงาน การสื่อสารข้อความ การรายงานผล และการงบประมาณ โดยในการนำไปใช้ก็ขึ้นอยู่กับพิจารณาของผู้บริหารจากข้อมูลพื้นฐานและสภาพแวดล้อมขององค์การนั้น ๆ

^{๒๗} Ibid., p. 7.

๒.๑.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

ทฤษฎีการบริหารเป็นศาสตร์ที่มีองค์ประกอบของความรู้ หลักและกฎเกณฑ์จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริง การบริหารที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหาร การประยุกต์เอาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการบริหารสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ที่สำคัญทฤษฎีทางการบริหารมีจำนวนมากมายเพราะนักบริหารสามารถนำมาใช้บูรณาการหรือการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้แทบทั้งสิ้นซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักบริหารว่าจะนำเอาหลักการทฤษฎีมาใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรของตน

ก. ทฤษฎีการบริหารองค์กร

ทฤษฎีการบริหารซึ่งเป็นทฤษฎีค่อนข้างจะได้รับความนิยมของนักบริหารอย่างมาจน นักวิชาการหลายท่านได้นำมาเขียนในรูปของวิชาการมากมายในลักษณะที่แตกต่างกันไป ซึ่งทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายต่างกันซึ่ง เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า “บิดาแห่งการบริหารเชิงจัดการ” เห็นว่าการบริหารเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งและเป็นหลักการสากลที่สามารถนำไปใช้กับการบริหารทุกประเภท โดยส่วนสำคัญพื้นฐานของการบริหารงาน เรียกว่า The Elements of Management ประกอบด้วย กิจกรรม ๕ ประการ^{๒๘} ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำ การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อบุคลากร และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิธีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสม ในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง

^{๒๘} จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊คพอยท์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔-๓๕.

นอกจากนี้ ต้องการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกัน ได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว^{๒๙}

นอกจากนี้ ทฤษฎีการบริหาร ๕ ประการนี้ เฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) ได้มีการกำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้นอีก ๑๔ ประการ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) คนงานควรจะได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบ ในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบันได้

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) ทั้งในส่วนของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการที่ได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา และอำนาจหน้าที่แบบไม่เป็นทางการจะได้รับความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรคู่กัน

๓. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) คำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้อง ในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดการสับสนในบางสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดการสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจในความรู้สึก ผู้ใต้บังคับบัญชามักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคต

๔. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ต่ำที่สุดในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่าง

^{๒๙}Price Alan, **Human Resource Management**, 2nd ed., (London: Thomson Learning, 2004), p. 110.

ผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าในการวางแผนและการจัดการ ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลงจะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์การจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์การได้มีการแบ่งแยกแผนกต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชาโดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสาย การบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่น ๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนกหรือการทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสายซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำของแต่ละทีม

๕. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้อยู่รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสาย การบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีผลสำคัญ เนื่องจากถ้าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์การ

๖. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์การ องค์การใดที่ไม่มี การวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์การ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรขององค์การอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ ยึดว่าแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

๗. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์การ ในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

๘. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้วัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

๙. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์การ เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๐. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง การเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สำหรับอำนาจของผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คนที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด และทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่จะปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

๑๑. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัลประกอบด้วยโบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัลเพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักว่า การจ่ายค่าตอบแทนควรยุติธรรมและสนองตอบความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๑๒. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีมเป็นระยะเวลานาน โดยพยายามพัฒนาทักษะและปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

๑๓. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of Individual Interests to the Common Interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของทุก ๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์การ ในขณะที่องค์การยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์การและสมาชิกภายในองค์การ

๑๔. ความสามัคคี (Sprit de Corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์การที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุกต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์การ และสิทธิในการสั่งการ หรือการบริโภค และความร่วมมือกัน ถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการที่ทำให้องค์การบรรลุผลสำเร็จและมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์การมีความแข็งแกร่ง^{๓๐}

^{๓๐} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘-๖๙.

นอกจากนี้ประเด็นเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำ และการมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบหน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๓๑}

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับที่ American Association of School Administration อธิบายกรอบกระบวนการบริหารไว้ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผน หรือ โครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหา และกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดตัวบุคคล และวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co - Ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น หรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานกับ ผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต^{๓๒}

^{๓๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๔-๕.

^{๓๒} ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, **บริหารการศึกษา**, หน้า ๖๗.

ดังกล่าวนี้ ประมวลเป็นการบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการ ที่เรียกว่า POCCC หรือแนวคิด The Elements of Management ได้แก่

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบุหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุ คน และเงิน

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง คือ การให้ผู้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุน ให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อให้การทำงานสำเร็จ

๕. การควบคุม (Controlling) การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์^{๓๓}

ภายหลังได้มีการนำแนวคิด The Elements of Management มาใช้ในการจัดองค์การทางราชการ แต่ได้ขยายกิจกรรมทางการบริหารออกเป็น ๗ ประการ คือ

๑. Planning หมายถึง การวางแผนล่วงหน้าว่าองค์การจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

๒. Organizing หมายถึง การจัดองค์การ การกำหนดโครงสร้าง การแบ่งส่วนงาน การจัดสายการบังคับบัญชาและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่

๓. Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การประเมินผลงาน การพิจารณาความดี ความชอบ การให้สวัสดิการและการให้พันทักงาน

๔. Directing หมายถึง การอำนวยการ การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการและการควบคุมบังคับบัญชา

๕. Coordinating หมายถึง การประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานขององค์การ เพื่อให้สมาชิกขององค์การทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

^{๓๓} คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

๗. Budgeting หมายถึง การงบประมาณ การใช้จ่ายเงิน การควบคุมการใช้จ่าย และการตรวจสอบด้านการเงิน^{๓๔}

นอกจากนี้ ยังมีการให้ความสำคัญกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ตาม ๖ หลักการ คือ

๑. หลักเรื่องเวลา ถือว่า เป็นการวัดความสามารถในการผลิต โดยการจัดเวลาในการผลิต และการตั้งเวลามาตรฐานสำหรับการผลิตทั้งหมด ซึ่งการวัดผลผลิตของการทำงานนั้น ถ้าจะวัดให้ถูกต้อง ต้องใช้เวลาเป็นเครื่องตัดสิน และควรมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของเวลาที่ควรใช้ในการทำงานแต่ละอย่างหรือประเภทด้วย

๒. หลักการกำหนดหน่วยค่าจ้าง ค่าจ้างสำหรับบุคลากรนั้นต้องเหมาะสมกับผลงานและอัตราค่าจ้างนั้นควรพิจารณา โดยยึดหลักเกณฑ์ข้อ ๑ นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติงานควรได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถของตนเองมากที่สุด

๓. หลักการแยกงานวางแผนออกจากงานปฏิบัติ คือ ฝ่ายบริหารควรทำหน้าที่ด้านการวางแผนและประสานงาน เพื่อให้ฝ่ายปฏิบัติงานทำงานได้อย่างคล่องตัว มีประสิทธิภาพ ไม่ควรให้ฝ่ายปฏิบัติงานเป็นฝ่ายรับผิดชอบในการคิดและวางแผนงานในการทำงาน ฝ่ายบริหารควรวางแผนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ เวลาและข้อมูลอื่น ๆ ตามหลักเกณฑ์ในข้อ ๑ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการผลิต การปฏิบัติงานนั้นจะต้องสะดวกรวดเร็วขึ้นทันเหตุการณ์นอกจากนั้นการทำงานต้องมีระบบและวิธีการที่เหมาะสม

๔. หลักการทำงานโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ถือว่า วิธีการของการทำงานควรจะถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ (ไม่ใช่ฝ่ายปฏิบัติงาน) ในการจัดวิธีการทำงาน แสวงหาวิธีและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมและดีที่สุดมาใช้ และฝ่ายบริหารต้องฝึกอบรมให้แก่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสมในการทำงานตามเทคนิคนั้น ๆ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด

๕. หลักการควบคุมงานโดยฝ่ายบริหาร ถือว่า ฝ่ายบริหารควรได้รับการฝึกอบรมในด้านการบริหารซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของวิทยาศาสตร์ และสามารถประยุกต์หลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการจัดการและการควบคุมให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น และฝ่ายบริหารต้องเป็นฝ่ายควบคุมการทำงานของฝ่ายปฏิบัติงานด้วย

๖. หลักการจัดระเบียบการปฏิบัติงาน มีการพิจารณานำหลักการบริหารแบบทหารมาใช้ ควรมีการจัดองค์การให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทำงานอย่างประสานสัมพันธ์กันระหว่างแผนการต่าง ๆ ในองค์การนั้น โดยยึดถือความเคร่งครัดในระเบียบวินัยในการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงาน^{๓๕}

^{๓๔} จันทราณี สงวนนาม ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๓๕} ภารดี อนันต์นาวิ, หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา, (ชลบุรี: บริษัทสำนักพิมพ์ มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

นอกจากนี้ ทฤษฎีการบริหารยังสามารถที่จะจัดไปตามลักษณะแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรไว้ ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น คือ สมาชิกในองค์การย่อมมีความปรารถนาที่จะได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการบริหารงานในองค์การ การรับฟังความคิดเห็นก็ทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในการบริหารองค์การแล้ว

การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการยอมรับในเป้าหมาย คือ เมื่อมีความร่วมมือเกิดขึ้นภายในองค์การ ก็ทำให้สมาชิกทั้งหมดภายในองค์การมีเป้าหมายเดียวกัน เป็นการยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลทางใจอันนำไปสู่การปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ คือ เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบในการปฏิบัติงานในองค์การ^{๓๖}

ข. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs Theory) ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักวิจัยทั่วไปว่าเป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การว่าเมื่อตอบสนองความต้องการได้แล้วจะสามารถทำให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติหรือคุณภาพของงานเพิ่มมากขึ้น โดยที่ มาสโลว์ (Maslow) เป็นคนแรกที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย สมมติฐานดังกล่าวอธิบายลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ดังนี้

๑. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเข้ามาแทนที่กระบวนการณ์นี้ไม่มีสิ้นสุด และจะเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

๒. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม

๓. ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับขั้นตอนตามลำดับความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที (Demand Satisfaction)

มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ไว้ ดังนี้

๑. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ร่างกายจะต้องได้รับการตอบสนองภายในช่วงเวลาและสม่ำเสมอ ถ้าร่างกายไม่ได้รับการตอบสนองแล้ว ชีวิตก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อาหาร อากาศ น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

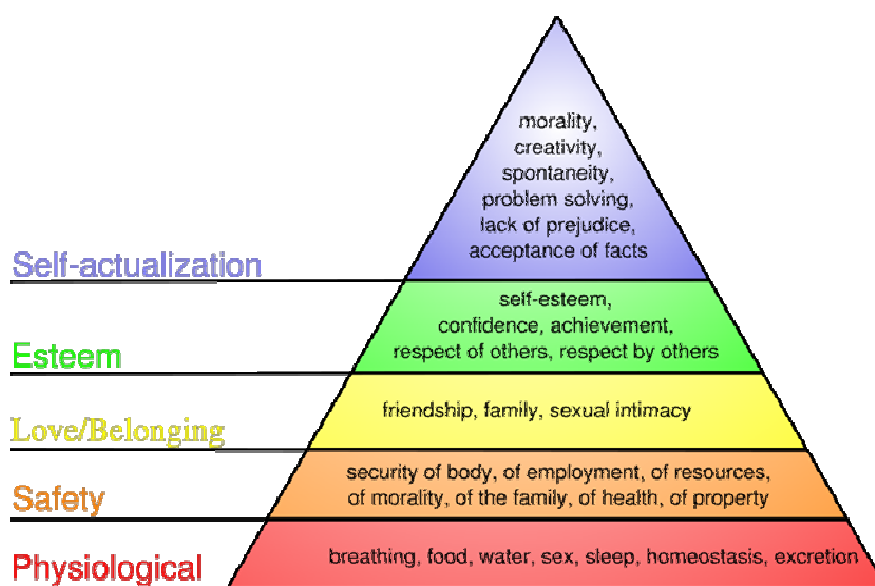
^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Security Needs) เมื่อความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความปลอดภัยก็เข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ มีความปรารถนาที่จะได้รับความคุ้มครองจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมีต่อร่างกาย เช่น อุบัติเหตุ อาชญากรรม เป็นต้น

๓. ความต้องการทางสังคม (Social Belonging Needs) เมื่อความต้องการสองประการแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการที่อยู่ในระดับสูงกว่า ก็จะเข้าครอบงำพฤติกรรมของบุคคลนั้น ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นเข้าร่วม และได้รับการยอมรับเป็นมิตรภาพและความรักจากเพื่อนร่วมงาน

๔. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม (Esteem or Egoistic Needs) เป็นความต้องการอยากเด่นในสังคม รวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพ เป็นต้น

๕. ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จตามความนึกคิด (Self Realization/Self Actualization Needs) ความต้องการขั้นสูงสุดนั้นเป็นความต้องการพิเศษ ซึ่งคนธรรมดาเป็นส่วนมากนึกอยากจะเป็นนึกอยากจะได้แต่ไม่สามารถเสาะหาได้ การที่บุคคลใดบรรลุถึงความต้องการในขั้นนี้ ก็ได้รับการยกย่องเป็นบุคคลพิเศษไป^{๓๗}

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs Theory)^{๓๘}

^{๓๗} Abraham Harold Maslow, *Motivation and Personality*, (New York: Harber and Brother, 2000), pp. 80-81.

^{๓๘} รังสรรค์ โฉมยา, เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยา, (มหาสารคาม: ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

นอกจากความต้องการพื้นฐาน ๕ ประเภท ดังกล่าว ยังพบว่ามีความต้องการอีก ๒ ประเภท รวมอยู่ด้วย คือ ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ (Needs to Know and Understand) และความต้องการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Needs) เป็นลำดับขั้นที่ ๖ และ ลำดับขั้นที่ ๗ ตามลำดับ^{๓๙}

ค. ทฤษฎีแรงจูงใจ

เฮอริชเบอร์ก (Hertzberg) ได้ทำการทดลองโดยการสอบถามผู้ปฏิบัติงานประมาณ ๒๐๐ คน ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพอใจ และไม่พอใจในการปฏิบัติงาน ผลจากการสอบถาม เฮอริชเบอร์ก (Hertzberg) ได้แบ่งปัจจัยหรือองค์ประกอบเกี่ยวกับแรงจูงใจออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจ (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ผู้ปฏิบัติงานคาดหวังว่าจะได้รับจากการทำงาน ถ้าขาดปัจจัยเหล่านี้จะก่อให้เกิดความไม่พอใจในการปฏิบัติงาน แต่ถ้ามีก็ไม่ถึงกับก่อให้เกิดความพอใจ ทั้งนี้เพราะเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานคิดว่าเขาต้องได้รับอยู่แล้ว ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจ (Hygiene Factors) แบ่งออกเป็น

- ๑.๑ นโยบายและการบริหาร
- ๑.๒ วิธีการบังคับบัญชา
- ๑.๓ เงินเดือน
- ๑.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ
- ๑.๕ สภาพการทำงาน
- ๑.๖ ความมั่นคงของงาน
- ๑.๗ สถานภาพ
- ๑.๘ ชีวิตส่วนตัว

๒. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน และจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ปัจจัยเหล่านี้ถึงจะไม่มีให้ผู้ปฏิบัติงานก็จะไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจ แต่ถ้ามีก็จะก่อให้เกิดความพอใจขึ้นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอใจนี้ ได้แก่ ความสำเร็จในการทำงาน ตัวงาน การได้รับการยอมรับ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้า^{๔๐}

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๔๐} จิตตินันท์ เดชะคุปต์, การจัดการบริการสถานรับเลี้ยงเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร: ความต้องการรูปแบบและคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๙.

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ มีดังนี้

๑. ผลลัพธ์บริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการจะเกิดขึ้น เมื่อได้รับบริการที่มีลักษณะคุณภาพ และระดับการให้บริการตรงกับความต้องการ ความเอาใจใส่ขององค์กรบริการ และคำนึงถึงคุณภาพของการนำเสนอบริการเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า

๒. ราคาค่าบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการขึ้นอยู่กับราคาค่าบริการที่ผู้รับบริการยอมรับหรือพิจารณาว่าเหมาะสมกับคุณภาพของการบริการตามความเต็มใจที่จะจ่ายของผู้รับบริการ ทั้งนี้เจตคติของผู้รับบริการที่มีต่อราคาค่าบริการที่มีราคาสูง เป็นสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพสูง ในขณะที่ลูกค้าบางคนจะพิจารณาราคาค่าบริการตามลักษณะความยากง่ายของการให้บริการ เป็นต้น

๓. สถานที่บริการ การเข้าถึงบริการได้สะดวกเมื่อผู้รับบริการมีความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ทำให้ที่ตั้งและการกระจายสถานที่บริการให้ทั่วถึงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้รับบริการจึงเป็นเรื่องสำคัญ

๔. การส่งเสริมแนะนำบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดขึ้นได้จากการได้ยินข้อมูลข่าวสารหรือบุคคลอื่นกล่าวขานถึงคุณภาพของการบริการไปในทางบวก ซึ่งหากตรงกับความเชื่อที่มีอยู่ก็จะรู้สึกดีกับบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีความต้องการบริการตามมาได้

๕. ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการ หรือผู้บริหารการบริการ และผู้ปฏิบัติงานบริการ ล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น ผู้บริหารการบริการที่วางนโยบายการบริการ โดยคำนึงถึงความสำคัญของผู้รับบริการเป็นหลักย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการให้เกิดความพึงพอใจได้ง่าย เช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติงานบริการที่ตระหนักถึงผู้รับบริการเป็นสำคัญ จะแสดงพฤติกรรมบริการและสนองบริการผู้ที่มารับบริการด้วยความสนใจเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยจิตสำนึกของการบริการ

๖. สภาพแวดล้อมของการบริการ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ ผู้รับบริการมักจะชื่นชมสภาพแวดล้อมของการบริการที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบอาคาร สถานที่ ความสวยงามของการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์ และ การใช้สีสันทัน การจัดแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วน ตลอดจนการออกแบบวัสดุเครื่องใช้ในงานบริการ เช่น กระดาษจดหมาย-ซอง เป็นต้น

๗. กระบวนการบริการ วิธีการนำเสนอบริการในกระบวนการบริการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจกับผู้รับบริการ ประสิทธิภาพของการจัดการระบบ การบริการส่งผลให้การปฏิบัติ งานบริการแก่ผู้รับบริการมีความคล่องตัวและสนองความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างถูกต้องมีคุณภาพ เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาจัดการระบบข้อมูล^{๔๑}

^{๔๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗-๒๘.

ความพึงพอใจของผู้รับบริการ หมายถึง ภาวะของการแสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกที่เกิดจากการประเมินเปรียบเทียบประสบการณ์การได้รับบริการที่ตรงกับสิ่งที่ผู้รับบริการคาดหวังหรือดีเกินกว่าความคาดหวังของผู้รับบริการ ในทางตรงกันข้ามความไม่พึงพอใจ หมายถึง ภาวะของการแสดงออกถึงความรู้สึกในทางลบที่เกิดจากการประเมินเปรียบเทียบประสบการณ์การได้รับบริการที่ต่ำกว่าความคาดหวังของผู้รับบริการ

ความพึงพอใจของผู้รับบริการนี้แสดงให้เห็นถึงความยินดีหรือความผิดหวังอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่แต่ละบุคคลเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้บริการหรือบริโภคผลิตภัณฑ์จริง ๆ เมื่อเทียบกับความคาดหวังเดิมของลูกค้า^{๔๒} รูปแบบของแรงจูงใจ มี ๕ ประเภท ดังนี้

๑. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) หมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรม ที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนตั้งไว้ บุคคลที่มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ จะไม่ทำงานเพราะ หวังรางวัล แต่ทำเพื่อจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

มุ่งหาความสำเร็จ (Hope of Success) และกลัวความล้มเหลว (Fear of Failure)

มีความทะเยอทะยานสูง

ตั้งเป้าหมายสูง

มีความรับผิดชอบในการงานดี

มีความอดทนในการทำงาน

รู้ความสามารถที่แท้จริงของตนเอง

เป็นผู้ที่ทำงานอย่างมีการวางแผน

เป็นผู้ที่ตั้งระดับความคาดหวังไว้สูง

๒. แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affinitive Motive) ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ มักจะเป็นผู้ที่โอ้อ่อนอารี เป็นที่รักของเพื่อน มีลักษณะเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเมื่อศึกษาจากสภาพครอบครัวแล้วผู้ที่มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมพันธ์มักจะเป็น ครอบครัวที่อบอุ่น บรรยากาศในบ้านปราศจากการแข่งขัน พ่อแม่ ไม่มีลักษณะเข้มขู่ พี่น้องมีความรักสามัคคีกันดี ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

เมื่อทำสิ่งใด เป้าหมายก็เพื่อได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

ไม่มีความทะเยอทะยาน มีความเกรงใจสูง ไม่กล้าแสดงออก

ตั้งเป้าหมายต่ำ

หลีกเลี่ยงการโต้แย้งมักจะคล้อยตามผู้อื่น

^{๔๒}เพลินทิพย์ โกเมศโสภณ, การวางแผนการตลาด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔) หน้า ๗๖.

๓. แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive) สำหรับผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจนั้น พบว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจแบบนี้ส่วนมาก มักจะพัฒนามาจาก ความรู้สึกว่า ตนเองขาดในบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ อาจจะเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ทำให้เกิดมีความรู้สึกเป็นปมด้อย เมื่อมีปมด้อย จึงพยายามสร้าง ปมเด่น ขึ้นมาเพื่อชดเชยกับสิ่งที่ตนเองขาด ผู้มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจจะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

ชอบมีอำนาจเหนือผู้อื่น ซึ่งบางครั้งอาจจะออกมาในลักษณะการก้าวร้าว

มักจะต่อต้านสังคม

แสวงหาชื่อเสียง

ชอบเสี่ยง ทั้งในด้านของการทำงาน ร่างกาย และอุปสรรคต่าง ๆ

ชอบเป็นผู้นำ

๔. แรงจูงใจใฝ่ก้าวร้าว (Aggression Motive) ผู้ที่มีลักษณะแรงจูงใจแบบนี้มักเป็นผู้ที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมากเกินไป บางครั้งพ่อแม่อาจจะใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงเกินไป ดังนั้น เด็กจึงหาทางระบายออกกับผู้อื่น หรืออาจจะเนื่องมาจากการเลียนแบบบุคคลหรือจากสื่อต่าง ๆ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่ก้าวร้าวจะมีลักษณะที่สำคัญ คือ ถือความคิดเห็นหรือความสำคัญของตนเป็นใหญ่ และชอบทำร้ายผู้อื่นทั้งการทำร้ายด้วยกายหรือวาจา

๕. แรงจูงใจใฝ่พึ่งพา (Dependency Motive) สาเหตุของการมีแรงจูงใจแบบนี้ก็เพราะ การเลี้ยงดูที่พ่อแม่ทะนุถนอมมากเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเอง ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่พึ่งพา จะมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่มั่นใจในตนเอง ไม่กล้าตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่กล้าเสี่ยง และต้องการความช่วยเหลือและกำลังใจจากผู้อื่น^{๔๓}

ง. ทฤษฎีความต้องการของแม็ค เคลลแลนด์ (McClelland)

แม็ค เคลลแลนด์ (McClelland) มีทฤษฎีความต้องการประสบความสำเร็จ ซึ่งกล่าวถึงความต้องการ ๓ อย่าง คือ ความต้องการความสำเร็จ (achievement) ความต้องการอำนาจ (power) และความต้องการมีสายสัมพันธ์ (affiliation) โดยเชื่อว่า ปกติความต้องการที่มีอยู่ในตัวคนจะมีเพียง ๒ ชนิด คือ ต้องการมีความสุขสบาย และต้องการปลอดภัยจากการเจ็บปวด แต่สำหรับความต้องการอื่น ๆ จะเกิดขึ้นภายหลังโดยวิธีการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ทุกคนต่างก็ใช้ชีวิตวนขวายสิ่งต่าง ๆ คล้ายกัน จึงต่างมีประสบการณ์เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มาเหมือน ๆ กันจนในที่สุด มนุษย์ทุกคนต่างเรียนรู้ถึงความต้องการมากน้อยต่างกัน เหตุนี้จึงสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนต่างก็มีความต้องการเหมือนกัน แต่มากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งความต้องการทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่

^{๔๓} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๓๐.

๑. ความต้องการด้านความสำเร็จ (Achievement) ผู้ที่มีความต้องการประสบผลสำเร็จสูงโดยมากจะนิยมตั้งเป้าหมายไว้ค่อนข้างสูง คนเหล่านี้ชอบที่จะทำงานให้ได้ผลดีด้วยตนเอง และมีความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้เป็นสำคัญ มากกว่าที่จะคำนึงถึงรางวัลหรือผลประโยชน์ที่จะได้จากการทำงานนั้น คนเหล่านี้จะมีบุคลิกลักษณะเด่น คือ ตั้งเป้าหมายงานยากและท้าทาย ต้องการทราบถึงความเป็นไปของงานที่ก้าวหน้าไปแต่ละขั้นว่าเป็นไปตามที่ตั้งไว้เพียงใด และต้องการที่จะควบคุมผลการทำงานที่เกิดจากการที่ตนได้ทุ่มเทกำลังความพยายามไป และจะไม่ชอบอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้หนึ่งผู้ใด รวมทั้งการไม่ชอบทำงานประเภทที่เกี่ยวกับโชคหรือคาดผลไม่ได้ จุดมุ่งหมายของคนเหล่านี้ คือ ต้องการจะทำโครงการใด โครงการหนึ่งที่ชัดเจนเป็นการเฉพาะ โดยมีขอบเขตชัดเจน จะไม่นิยมทำงานที่ต้องขึ้นกับโอกาสที่ไม่แน่นอน หรือต้องขึ้นกับคนอื่น

๒. ความต้องการด้านอำนาจ (Power) คือ ต้องการมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น และจะมุ่งพยายามแสดงออกเพื่อมีอำนาจควบคุมเหนือต่อทรัพย์สิน สิ่งของ และในทางสังคม คนประเภทนี้นิยมชมชื่นอำนาจเป็นอันมากนี้ ต่างพยายามมุ่งใช้วิธีสร้างอิทธิพลเหนือหรือพยายามหว่านล้อมให้เกิดการยอมรับนับถือจากฝ่ายอื่น และบ่อยครั้งต่างจะเฝ้าหาตำแหน่งที่จะได้เป็นผู้นำของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ คนกลุ่มนี้จะรู้สึกมีแรงจูงใจสูงถ้าหากได้มีโอกาสให้เขาได้แสดงออกในทางที่จะเพิ่มบทบาทอำนาจได้เต็มที่ ลักษณะของคนที่ต้องการด้านอำนาจนี้ คือ นิยมและเชื่อในระบบอำนาจที่มีอยู่ในองค์กร เชื่อในคุณค่าของงานที่ทำพร้อมที่จะสละประโยชน์ส่วนตนให้กับองค์กร และเชื่อในความเป็นธรรมที่ไม่มีการลำเอียง

๓. ความต้องการมีสายสัมพันธ์ (Affiliation) คือ การให้น้ำหนักความสำคัญต่อมิตรจิตและความสัมพันธ์ระหว่างกันและหวังจะได้รับการมีน้ำใจตอบแทนจากคนอื่น ด้วยเหตุนี้ คนที่มีความต้องการทางสายสัมพันธ์มากจึงมักแสดงออกโดยหวังหรืออยากจะได้การยอมรับจากคนอื่นมากที่สุดโดยพยายามทำตนเป็นคนจริงใจ และพยายามเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นให้มาก คนประเภทนี้มุ่งพยายามและแสวงหาโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การหวังจะรู้จักและมีโอกาสสื่อถึงผู้อื่น จึงเป็นสิ่งที่คนกลุ่มนี้แสหาตลอดเวลา^{๔๔}

จ. ทฤษฎี X และทฤษฎี Y

การบริหารงานบุคคลในทัศนะของแมกเกรเกอร์ (McGregor) แบ่งลักษณะผู้ใต้บังคับบัญชาออกเป็น ๒ ประเภทเป็นที่มาของทฤษฎี X และทฤษฎี Y ที่จำแนกคนออกเป็น ๒ กลุ่มเป็นหลักพื้นฐานในการนำไปใช้ในการจูงใจ แนวคิดของทฤษฎีนี้แบ่งผู้ใต้บังคับบัญชาออกเป็น ๒ กลุ่มตามทฤษฎี X และทฤษฎี Y

^{๔๔}Golembiewski R.T., *Ironies in Organizational Development*, (New York: Marcel Dekker, 2003), pp. 27-28.

ทฤษฎี X ถ้าเปรียบกับทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow) แล้ว ทฤษฎี X จะตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานของการตอบสนองความต้องการระดับต่ำ คือความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการด้านความปลอดภัย จากเหตุที่เชื่อว่าคนงานไม่ชอบทำงาน พยายามหลีกเลี่ยงงาน เห็นแก่ตัว ไม่เอาใจใส่ต่อองค์กร และมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรจึงต้องใช้วิธีการบังคับสั่งการโดยตรง การจูงใจด้วยผลตอบแทนทางการเงิน และการใช้ระเบียบวินัยและอำนาจควบคุม หรือแม้กระทั่งการข่มขู่ด้วยวิธีการลงโทษต่าง ๆ และมุ่งตอบสนองความต้องการในระดับต่ำ ส่วนทฤษฎี Y มีลักษณะตรงข้ามกับทฤษฎี X จะตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานของการตอบสนองความต้องการระดับสูงคือ ความต้องการมีชื่อเสียง ความต้องการการยอมรับ และความต้องการสำเร็จในชีวิต จากเหตุที่เชื่อว่าคนงานมีความรับผิดชอบงานเอง ต้องการพัฒนาตัวเอง เห็นว่าการทำงานมีความสนุกสนาน ดังนั้น แนวการบริหารด้านการจูงใจ จึงไม่สามารถจะใช้การออกคำสั่ง การควบคุม การปูนบำเหน็จรางวัล การลงโทษทางวินัย แต่จะเป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม คนงานจะควบคุมและสั่งการด้วยตนเอง เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กร

ทฤษฎี X	ทฤษฎี Y
คนส่วนมากโดยธรรมชาติแล้วขี้เกียจ	คนงานโดยมากมีความสุขกับการทำงาน
คนงานสนใจเฉพาะงานที่เป็นของตน	คนงานชอบที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในงานต่างๆ
คนงานชอบให้ถูกลงโทษเพื่อเพิ่มผลงาน	การลงโทษไม่ได้ส่งผลให้ผลผลิตเพิ่ม
คนงานไม่สนใจในงานที่ตนทำเท่าไร	คนงานสนใจในงานที่ตนทำ
โดยพื้นฐานคนงานขี้โกง	โดยพื้นฐานแล้วคนงานจริงจังกับงาน
ระเบียบวินัยสามารถช่วยเพิ่มผลผลิต	คนงานจะมีความรับผิดชอบต่องานเอง
คนงานไม่สนใจเป้าหมายขององค์กร	คนงานสนใจในเป้าหมายขององค์กร
คนงานไม่มีความรับผิดชอบต่องาน	คนงานมีความรับผิดชอบต่องาน

ภาพที่ ๒.๒ การเปรียบเทียบลักษณะคนตาม ทฤษฎี X และทฤษฎี Y^{๔๔}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารจัดการเป็นการนำแนวคิดระบบการบริหารที่ผนวกกับหลักเกณฑ์โดยมีการสังเกตและทดสอบจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็นส่วนของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงกัน เป็นข้อสรุปแบบกว้างที่ได้พรรณนาและอธิบายถึงพฤติกรรมการบริหารองค์การทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ถ้าทฤษฎีได้รับการพิสูจน์บ่อย ๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ทฤษฎีเป็นแนวความคิดที่มีเหตุผล และสามารถนำไปประยุกต์และปฏิบัติได้ โดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่มีอิทธิพลต่อการบริหารองค์การในปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎี POCCC ทฤษฎี POSDCoRB ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎี X และทฤษฎี Y เป็นต้น

^{๔๔} Kenneth Scott and Allan Walker, *Making Management Work*, (Singapore: Simon & Schuster Ltd., 1992), p. 73.

๒.๑.๖ การจัดการเชิงพุทธ

จากการศึกษาค้นคว้าการจัดการเชิงพุทธ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การจัดการเชิงพุทธหรือพุทธวิธีการบริหารเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องการบริหารในพระพุทธศาสนา^{๔๖} ดังนี้

ก. พุทธวิธีการวางแผน

หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๔๗}

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๔๘} นั้นหมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัวเพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและค่าสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา^{๔๙} แปลว่า มีสายตาวัดยาวไกล คือ มองการณ์ไกล^{๕๐} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุด พ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันทิ ธรรมวินัยนี้มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทิ”^{๕๑}

^{๔๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔.

^{๔๗} วิ.ม.พ. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๔๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๔๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๖.

^{๕๐} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๘/๑๕๖.

^{๕๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนาใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลุนั้นเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิกรับเป็นพระอรหันต์ได้ เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพ้นพรชาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศศาสนาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัส ความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^{๕๒}

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธิในแคว้นมคธ คือ ชูลีสลามพี่น้องที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนในการชี้แจงให้เข้าใจหลักปรัชญาในพระพุทธศาสนา แก่ชูลีสลามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวมคธเห็นว่าชูลีสลามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตามเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุดรตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้บรรลุดรตามได้ จึงไม่ใช่ผู้บริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวหรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตสมบัติ^{๕๓}

^{๕๒}วิ.ม.พ. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

^{๕๓}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๘.

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอดีตหิสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและปรหิตสมบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้หินพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส และนอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธานุสาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๕๔} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธานุสาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ และจะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า^{๕๕}

ข. พุทธวิธีการจัดองค์กร

ในการรับสมาชิกใหม่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะมีการกำหนดให้สมาชิกทุกคนเริ่มต้นจากศูนย์ นั่นคือ ไม่มีการอนุญาตให้นำชาติชั้นวรรณะหรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์^{๕๖} ดังพุทธพจน์ที่ว่า

เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู มหิ ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรอันเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรเหมือนกันวรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เช่นเดียวกันคือ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน^{๕๗}

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร เพราะเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่า เท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังใครหรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เสมอกันนำทุกข์มาให้ ถ้าเป็นเช่นนั้นการบังคับบัญชาภายในองค์กรก็มีไม่ได้”^{๕๘} พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน

^{๕๔} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๕๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๙.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๕๗} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๕๖๐/๒๙๐.

^{๕๘} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๑/๕๔.

เมื่อสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์การในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท ๔ คือ

๑. ภิกษุ
๒. ภิกษุณี
๓. อุบาสก
๔. อุบาสิกา

โดยในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่คณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์ดำเนิน การอุปสมบท เมื่อมีกิจจาริกรรมหรือกิจการที่จะต้องทำร่วมกัน คณะสงฆ์สามารถบริหารจัดการเอง หรือเมื่อมีกรณีความขัดแย้งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจให้คณะสงฆ์เป็นผู้จัดการแก้ปัญหา

พระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นธรรมราชา คือผู้บริหารสูงสุดในองค์กรพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชนันคือเป็นธรรมราชาผู้ยอดเยี่ยม”^{๕๙} พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสาวกให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวารับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์ และทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญด้านธุดงค์ พระปุลณณะมันตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปฐาจาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญด้านการแสดงธรรม^{๖๐} การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา

ประเพณีปฏิบัติในสมัยปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับการแต่งตั้งเอตทัคคะในครั้งพุทธกาลนั่นเอง ส่วนการที่มหาวิทยาลัยทั้งหลายถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แก่พระสงฆ์ในสมัยปัจจุบันก็พออนุมานให้เป็นการยกย่องพระเถระเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ได้เหมือนกัน^{๖๑} คำว่า สมณศักดิ์ ก็คือ บรรดาศักดิ์ หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบให้ดำรงมั่นอยู่ในสมณเพศ เพื่อเป็นกำลังสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปโดยเรียบร้อย เพราะการที่พระสงฆ์รูปใดได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ย่อมได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะแห่งสงฆ์ไปพร้อมกันด้วย^{๖๒}

^{๕๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๐๙/๕๕๔.

^{๖๐} อก.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๓๐.

^{๖๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๒.

^{๖๒} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓), หน้า ๙๐-๙๙.

ค. พุทธวิธีการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่าพระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท^{๖๓}

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านีสัมมุตตกะ คือผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラบไคที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์เขานั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่าเป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา^{๖๔}

การศึกษอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๖๕} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองดังพุทธพจน์ที่ว่า “เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเอง พระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๖๖}

^{๖๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๒.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๖๕} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, *ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๖๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนั่นคือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพุทธพจน์ที่ว่า “ข่มคนที่ควรข่ม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง”^{๖๗} โดยนัยนี้ สามารถเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสียสูตร ความว่า

วันหนึ่ง สารถิผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสียเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้า ทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่า นายเกสียมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อเสียงเกสียวิทยา พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ นายเกสียทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน นายเกสียทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่า ในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่าหมายถึงการเลิกว่ากล่าวสั่งสอน คนที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนย่อมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม^{๖๘}

ง. พุทธวิธีในการอำนวยการ

การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำในพระพุทธศาสนา การที่สมาชิกจะทำตามคำสั่งของผู้บริหารหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำในผู้บริหารเป็นสำคัญ^{๖๙}

อะไรคือความแตกต่างระหว่างผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ผู้นำต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารเชิงพุทธต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหาร

^{๖๗} พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๖๘} อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

^{๖๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๕.

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ ๒ ประการดังกล่าวมาแล้ว คือ

๑. อุตสาหิตสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ

๒. พรหิตปฏิบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการทำงานหรือการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอุตสาหิตสมบัติและพรหิตสมบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อุตสาหิตสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ส.^{๗๐} ซึ่งคำอธิบายเชิงประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

สนทสนา แจ่มแจ้ง คือ สอนได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูเห็นด้วยตาของตนเอง เช่น การสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชมนิยมนยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้หงาย เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่ เหมือนการจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง

สมาทปนา จูงใจ คือ สอนให้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักกรรม

สมุตเตชนา ปลุกให้กล้า คือ สอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สมปหังสนา ร่าเริง คือ สอนให้สนุกด้วยลีลาที่หรรษาทำให้ผู้ฟังรักที่จะเรียนรู้พุทธศาสนาต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา^{๗๑}

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น^{๗๒} ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ ประกอบด้วย

๑. อัตตาธิปไตย

๒. โลกาธิปไตย

๓. ธรรมาธิปไตย

^{๗๐}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๗๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

^{๗๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๒๕๕.

อัตตานิธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนคติหรือค่านิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

ธรรมานิธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ^{๗๓}

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตานิธิปไตย

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามค่านินทา และสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาธิปไตย พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมานิธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมานิธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๗๔}

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักธรรมานิธิปไตยนี้เอง จึงไม่มีการตั้งใครเป็นศาสดาสืบต่อจากพระพุทธองค์^{๗๕} ทั้งนี้ เพราะทรงประสงค์จะให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะเป็นศาสดาของพวกเธอเมื่อเราล่วงลับไป”^{๗๖}

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์นี้โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์กรบริหารสูงสุดสืบต่อมาจนทุกวันนี้ เพราะหากปราศจากคำสอนแล้วพระพุทธศาสนาก็ดำรงอยู่ไม่ได้ ดังพุทธวจนะในคราวจะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “ดูกรอานนท์ ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้ว และบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอตลอดกาล ในเมื่อเราล่วงลับไป”^{๗๗}

^{๗๓} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๗๔} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๗๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๘.

^{๗๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๗/๑๔๐.

^{๗๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘.

จ. พุทธวิธีการกำกับดูแล

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ^{๗๘}

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เกียวก
๔. เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
๕. เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะอันจักมีในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๑๐. เพื่อถือเอาตามพระวินัย (ยึดหลักพระวินัยเป็นปทัฏฐาน)^{๗๙}

การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเองและมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะ หรือขาดจากความเป็นภิกษุพระสงฆ์แต่ละรูปจะสารภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิธีสารภาพเรียกว่า การแสดงอาบัติซึ่งลงท้ายด้วยคำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำผิดอย่างนั้นอีกต่อไป เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุนำศีลสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้เหล่านั้นมาสวดให้กันและกันฟังทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๕ คำ ประเพณีปฏิบัตินี้เรียกว่าการสวดปาฏิโมกข์ ในตอนจบของศีลสิกขาบทแต่ละข้อ ผู้สวดก็จะถามที่ประชุมสงฆ์ว่า กจจิตถ ปริสุทฺธา แปลความว่า “ท่านทั้งหลายบริสุทธ์ในศีลสิกขาบทนี้แล้วหรือ”^{๘๐}

^{๗๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, หน้า ๑๙.

^{๗๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

^{๘๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๐๐/๒๒๐.

ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธเจ้ายังได้ทรงบัญญัติให้พระภิกษุทำการปวารณาต่อคณะสงฆ์ในวันออกพรรษา การปวารณามีถึง การอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยคำว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ เพราะเห็นก็ดี เพราะได้ยินก็ดี เพราะสงสัยก็ดี ขอท่านทั้งหลายจงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าผิดพลาด ก็จักแก้ไขปรับปรุงตัวเอง”^{๘๑}

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวิธีการในการกำกับดูแลเพื่อให้ พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง มีการประเมิตนเองและมีการกระจายอำนาจให้คณะสงฆ์กำกับดูแลกันเอง และเมื่อเกิดกรณีข้อพิพาทขัดแย้ง ซึ่งเรียกว่าอธิกรณ์ขึ้นในองค์กรสงฆ์ อันเนื่องมาจากพระสงฆ์บางรูปไม่ยอมรับการกำกับดูแลนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวิธีระงับอธิกรณ์ซึ่งเรียกว่า อธิกรณ์สมณะ ๗ ประการ ตัวอย่างเช่น

สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการที่คณะสงฆ์ประชุมพร้อมกันพิจารณาข้อกล่าวหาของฝ่ายโจทก์และคำแก้ต่างของฝ่ายจำเลยแล้วตัดสินโดยยึดหลักพระธรรมวินัย

เยภยยลิกา คือ วิธีระงับข้อพิพาทโดยให้ที่ประชุมสงฆ์ออกเสียงชี้ขาด ฝ่ายที่ได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากเป็นฝ่ายชนะ

ติณวัตถารกะ คือ วิธีระงับข้อพิพาทด้วยการประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่กรณีตกลงเลิกการกันไปไม่ต้องมีการชำระสะสางให้มากเรื่องเหมือนเอาหญ้ามากลบทับปัญหาไว้^{๘๒}

กระบวนการกำกับดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้น เป็นหลักประกันความมั่นคงและความบริสุทธิ์ผุดผ่องของคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

เปรียบเหมือนมหาสมุทร ไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ชัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอออกไปเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นเธอก็ชื่อว่าไกลจากสงฆ์และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ^{๘๓}

สรุปได้ว่า การจัดการเชิงพุทธหรือการจัดการตามแนวทางของพระพุทธเจ้าหรือพุทธวิธีบริหาร เป็นการบริหารตามหลักแก้วสามดวง คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งสามารถนำหลักการมาใช้ในการบริหารธุรกิจปัจจุบันได้ พระพุทธ คือผู้ให้กำเนิด ผู้รู้ ผู้สอนหลักธรรม เทียบเคียงกับบริษัทหรือองค์กร พระธรรม คือ สิ่งที่เป็นตัวแทนจากผู้ให้กำเนิด (พระพุทธ) เป็นคำสอน เป็นหลักประพฤติปฏิบัติ เทียบเคียงได้กับคู่มือปฏิบัติงาน ระเบียบ อำนาจดำเนินการ มาตรฐาน แผนงาน วัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ และพระสงฆ์คือ ผู้นำเอาหลักธรรม ไปปฏิบัติและเผยแผ่ เทียบเคียงกับพนักงานทุกระดับ ผู้รับเหมา และผู้ขายวัตถุดิบ ที่มีธุรกรรมเกี่ยวข้องกัน เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการบริหารเชิงพุทธนี้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบันได้โดยไม่ล้าสมัยแต่อย่างใด

^{๘๑}วิ.มหา. (ไทย) ๔/๒๒๖/๓๑๔.

^{๘๒}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๙/๕๗๑.

^{๘๓}วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๕๙/๒๘๙

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของสาธารณสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายและความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์^{๔๔} ตามบันทึก ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร ได้อธิบายถึง การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารด้านงานสาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญ ๆ ได้แก่

๑. ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อปฎิภาณการวัด
๒. จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัดแยกเป็นแผนก
๓. จัดหน้าที่อุปฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่า ให้เป็นหลักฐาน
๔. พระผู้ทำการสงฆ์ให้ได้รับบำรุงโดยชื่อว่า นิติยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการวัดให้ได้รับเกื้อกูล
๕. ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปฐาก ภิกษุ สามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัยชั่วคราว
๖. สำรวบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง
๗. มีการจัดทุกการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัย โดยมีหลักฐานเป็นถ้อยคำตรัสไว้ว่า

ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางรุ่งโรยลง พระภิกษุมือดีเรกลาถน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายาททายาทาภิบาลบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงจัดรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคดีย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้ มีทุนมากขึ้นโดยลำดับ ในเวลาการที่วิทยาลัยรุ่งโรยลง มีผู้บริจาคเกื้อกูลน้อยนัก นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างขวางออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนน้อย^{๔๕}

^{๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), การคณะสงฆ์และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒.

^{๔๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

แนวคิดการบริหารวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ภายในวัด คือ ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

๑. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

๓. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๔๖}

อาจกล่าวได้ว่า ความสำคัญของการกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๔๗}

การสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นกิจกรรมการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป หน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเข้ากินคำอาศัยกระท่อมห่มที่ชำระธุระเป็นที่พักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบบ้นว่าเป็นงานด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง^{๔๘}

กล่าวโดยสรุป การบริหารวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ควรจัดวัดให้เป็น ๗ โรง คือ

วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อย ๆ เสื่อมไป

วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นผลประโยชน์ที่วัดต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาอยู่วัดนั้น

^{๔๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ) อังใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๔๗} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจจนโรงละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้นได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัย แต่ก่อนแต่โรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียน ด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธิการเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ^{๘๙}

ดังนั้น การสาธารณสงเคราะห์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่โครงการบรรพชาและอุปสมบทพระภิกษุและสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้านการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้ เป็นต้น^{๙๐} อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของหลักการบริหารและการจัดการวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ควรสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน^{๙๑} ดังนี้

๑. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย

๓. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

^{๘๙} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **วัดพัฒนา ๔๓**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๒-๑๓๘.

^{๙๐} พระมหาบัว ปิยวณโณ, **การจัดระเบียบสังฆมณฑล**, (นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

^{๙๑} คະນິນິຕย໌ ຈັນທຸຕຣ ແລະສຸບຣຣນ ຈັນທຸຕຣ, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒-๒๖.

๔. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕. กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสมนับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสงเคราะห์ประชาชนเบื้องต้นแล้ว

๗. พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมเพื่อการสงเคราะห์ด้วยหลัก ๖ ประการ คือ ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตาปรารถนาดี และบอกทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

๘. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

๙. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชน

๑๐. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้เคียงด้วย

๑๑. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัดถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิ การกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝนพัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัดถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหลาดใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจ และคุณภาพ ชีวิตในด้านอื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อำมิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔. การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕. กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมต่อไปด้วย

๑๗. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแพร่ธรรม และพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

๑๘. หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙. สงฆ์ควรมีความสมถะ ความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม และเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนสังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวชใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ให้เกิดการพัฒนาสงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนabatบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตนให้ดำเนินไปด้วยดี^{๙๒} และความสำคัญของภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมานี้ ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลน และด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว ลักษณะการสาธารณสงเคราะห์มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑ การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มิว่าวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

ลักษณะที่ ๒ การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

ลักษณะที่ ๓ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้และอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

ลักษณะที่ ๔ การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ต้องกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส^{๙๓}

การนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์สมัยใหม่^{๙๔} ดังนี้

^{๙๒} ข้าหลวง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

^{๙๓} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๙๔} สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๔๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๘.

๑. การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

๒. จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

๓. จัดระบบงาน ได้แก่ การรักษการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบ และเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

๔. จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

๕. บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

๖. เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

๗. กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ จะต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว

ประการสำคัญ คือ หลักการในการบริหารวัดยุคใหม่นั้น ให้ความสำคัญกับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษาอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน แก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ

สำหรับเรื่องดังกล่าวเจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพ^{๙๕} กล่าวโดยสรุปได้ว่า เพราะเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้น จะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้^{๙๖}

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะระดับวัดมีความสำคัญมาก โดยมีพระสังฆาธิการในทุกระดับ มีส่วนสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานด้าน สาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนในสิ่งที่เขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ วัด และชาวบ้านชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สุดอีกทางหนึ่งด้วย อันพื้นฐานสำคัญในการสร้างสามัคคีธรรมสามัคคีปรองดองของคนในสังคม

๒.๒.๒ สาธารณสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน

จากการศึกษาค้นคว้าสาธารณสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

การพัฒนาจิตใจ เป็นงานที่สำคัญมาก คือ เป็นการฝึกอบรมให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง ไม่หวั่นไหวฟุ้งซ่าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเข้าใจเรื่องราวปัญหา รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จักต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน ให้มีสภาพจิตที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้ สำหรับหลักการที่พัฒนาจิตใจทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นธรรมควรเจริญ มีอยู่ ๒ อย่าง ได้แก่

๑. สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความสงบ

๒. วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง^{๙๗}

^{๙๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๙๖} สุทธิพงษ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

^{๙๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๐.

แนวคิดเรื่อง ธัมมิกสังคมนิยมเพื่อการแก้ปัญหาทางจิตใจและการพัฒนา อธิบาย ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาความยากจน และปัญหายาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ความเห็นแก่ตัวทำให้คนเราต้องสนองความยากของตนเองจนปราศจากการคำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น และปฏิเสธหน้าที่อันพึงปฏิบัติของตนเอง เช่น ความเห็นแก่ตัวของพ่อค้าที่ฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ความเห็นแก่ตัวของนักการเมือง แนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมนิยม เป็นหลักการในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ บนพื้นฐานของพุทธธรรม ในธรรมนี้สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ถูกต้องเพื่อส่วนรวมเพื่อจัดความเห็นแก่ตัว ให้ใช้ส่วนเกินให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ให้ทุกคนเจียดประโยชน์ของตนเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ไม่หวงกับสิ่งที่เกินมาควรแบ่งปันแก่ส่วนรวมให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

สอดคล้องกับ หลักการพึ่งตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งอาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ^{๙๙} คือ

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประณีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องความต้องการ และสภาพแวดล้อม

๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการลดรายจ่ายในเวลา เช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน

หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติคำนึงถึงการพัฒนาทั้งทางความคิดจิตใจและทางวัตถุ โดยให้พัฒนาการทางจิตใจนำพัฒนาการทางวัตถุ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการอนุเคราะห์ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้รักษาพระธรรมวินัย ไม่ช่วยเหลือชาวบ้านโดยฝ่าฝืนวินัย และไม่คลุกคลีกับชาวบ้านจนเกิดอุปสรรคในการแสวงหาความรู้พันธุศาสตร์ของตน หลักการพัฒนาตามพุทธบัญญัติ สรุปไว้ คือ การพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐาน การพัฒนาเพื่อพันธุศาสตร์ การทำลายกิเลสตัณหา การส่งเสริมการทำหน้าที่ และการส่งเสริมการพึ่งตนเอง

^{๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

หลักธรรมพุทธศาสนาถือว่าการแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตทุกระดับต้องเริ่มที่จิตใจเป็นพื้นฐาน หากจิตใจยังไม่พัฒนายังมีความหลงผิด และยังเป็นอกุศล ย่อมไม่อาจนำไปสู่การพัฒนาทางวัตถุและการสร้างสรรค์งานภายนอกให้บรรลุเป้าหมายได้ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปว่าเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์จึงควรพัฒนาให้ได้ก่อนเข้าไปพัฒนาชุมชน มีจิตใจที่พัฒนาที่อิสระจากกิเลสตัณหา ทำให้สามารถนำคุณธรรมและแนวทางอันดีงามมาสู่ชุมชนได้ และสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้^{๔๔} และการพัฒนาการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ควรดำเนินการ ดังนี้

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพาสเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น
๔. ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ทำนุเป็นศูนย์กลางและทำนุได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม ก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการท้องถิ่นจะรับความเจริญใหม่ ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแล้วเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควร ถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอุ่นใจแก่ประชาชน
๕. การสงเคราะห์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไปแม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ สืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างหนึ่งที่บางท่านเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้ได้แก่บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ

ดังนั้น การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนให้เป็นดี มีวินัย และคุณธรรมตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาควบคู่ไปกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา ดังนี้

๑. พัฒนาจิตใจให้คนเป็นคนดี มีวินัยและคุณธรรม สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
๒. เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

^{๔๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระกับปามีปัญหาอะไร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

๓. ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็กด้อยโอกาสคนไร้ที่พึ่งและผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับสวัสดิการสังคม และบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและเป็นการกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

๔. เสริมสร้างความสงบสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และได้รับบริการด้านกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนในเมืองและชนบท^{๑๐๐}

อย่างไรก็ตาม บทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจว่าวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านได้

สถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทยนับได้ว่าเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์มากโดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้าน เกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างที่ดีที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมนต์ หรือความขลัง ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจนเกิดศรัทธาที่แก่กล้า เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรหมน้ำมนต์ นี่แหละเป็นวิธีการรักษาด้านจิตซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน

สรุปได้ว่า การพัฒนาจิตใจเป็นงานที่สำคัญมาก โดยฐานะที่เป็นการฝึกอบรมให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง ไม่หวั่นไหวฟุ้งซ่าน มีความตื่นตัวในการทำงาน มีสุขภาพจิตดี และมีความฉลาด รู้ และเข้าใจเรื่องราวปัญหา รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาย่างถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จักต้องมีการพัฒนาจิตวิญญาณของประชาชน และชุมชน ให้มีสภาพจิตที่มั่นคง มีสมรรถภาพในการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองในชีวิตประจำวันได้ การพัฒนาจิตใจของประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญประการที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการก่อนเสมอ โดยเฉพาะเป็นงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์ชาวบ้านโดยตรง โดยการน้อมนำหลักการประพฤติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนมีความสุขจิตด้วยกาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะ ให้มีพลังไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันได้ เป็นการพัฒนาคุณภาพจิตและเสริมสร้างคุณภาพจิตให้ประชาชนและสังคมมีความสุขสงบและเจริญรุ่งเรืองต่อไป

^{๑๐๐} พิศุทธิ์ เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕.

๒.๒.๓ สาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาประชาชนและสังคมของพระสงฆ์

จากการศึกษาค้นคว้าสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาประชาชนและสังคมของพระสงฆ์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

งานสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาประชาชนและสังคมของพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของชุมชนเป็นหลัก โดยหลักการสำคัญที่เป็นความจริงในสังคมที่ทุกฝ่ายไม่อาจปฏิเสธ คือ พระสงฆ์ไทยยังต้องมีข้อผูกพันอยู่กับสังคมชุมชนในท้องถิ่นนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หวิเว และมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๐๑}

ตามที่ปรากฏใน สังคาลสูตร มีใจความตอนหนึ่งกล่าวถึง หน้าที่/บทบาทของพระสงฆ์ต่อการสงเคราะห์ประชาชน ไว้ดังนี้คือ พระสงฆ์สอนประชาชน ให้เว้นจากการกระทำความชั่ว แนะนำให้ทำความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม สอนในสิ่งที่ยังไม่ได้สดับเล่าเรียนให้ได้สดับเล่าเรียน ชี้แจงให้เข้าใจในสิ่งที่ได้เล่าเรียน และบอกทางสวรรค์^{๑๐๒}

สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันจารีตประเพณีที่มีความสำคัญยิ่ง พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีหน้าที่/บทบาทที่สำคัญในการชี้นำสังคมเป็นการสงเคราะห์อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งแม้หน้าที่/บทบาทในด้านการเป็นผู้นำจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่ในหน้าที่/บทบาทด้านการเป็นผู้นำทางศีลธรรมจรรยา พระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวชนบทส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายในชุมชน

หากกล่าวโดยรวม หน้าที่และบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบัน พึงมีดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในแต่ละยุคสมัย

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิต และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญาความรู้ของพระสงฆ์

๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ พักผ่อนหย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและงานมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวยุค และความทุกข์ต่าง ๆ

^{๑๐๑}วิ.ม.ท. (ไทย) ๔/๓๒/๔๑.

^{๑๐๒}ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๘.

๘. เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนจัดงานขึ้น

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อแจ้งข่าวทางราชการต่าง ๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือบริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่าง ๆ

พระสงฆ์ควรตระหนักมันอยู่เสมอในหน้าที่เดิมแท้ของตนตามพระธรรมวินัย จากรากฐานนี้จึงเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แทนที่จะดังหรือหวงแหนหน่วงเหนี่ยวบทบาทเดิมไว้ และเท่าที่มองเห็นในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็โน้มเอียงไปในทางที่จะกระทำเช่นนั้น ส่วนที่จะเริ่มบทบาทใหม่หรือปรับปรุงบทบาทเก่าขึ้นในรูปแบบใหม่อย่างใดบ้างนั้น ก็รวมอยู่ในหลักการเดิม ๓ อย่าง คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ แล้วตั้งตนอยู่ในคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีความรู้มีสติปัญญา กล่าวได้ว่า มีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมดังนี้

๑. อำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๒. อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดทั้งที่เป็นประจำและเป็นการจร

๓. อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้ที่จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔. สร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้าง ฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักผ่อน หรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น^{๑๐๓}

การนี้ รวมถึง หน่วย อ.ป.ต. ซึ่งเป็นชื่อย่อมาจากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยเป็นความคิดริเริ่มของคณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงได้ก่อตั้งขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการได้แก่

๑. เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้และพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

^{๑๐๓} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๘-๒๐.

๒. เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้านและหน่วยราชการในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น

ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่วยกันพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกว่าสัมมาอาชีพ ทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้านและสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลือกงาน นักเอาเบาสู้ยึดคติที่ว่า คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้

๓. เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มาแสดงออกที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ

๔. เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย วาตภัยหรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองที่ว่า ถึงคราวนี้ทุกข์ ช่วยกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบาย ก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

๕. เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันทั่วที่ตรงไปตรงมา ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เรา เข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาล้มเหลว^{๑๐๔}

การนี้ เพื่อให้วัตถุประสงค์หลักทั้ง ๕ ประการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนอย่างแท้จริง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้องปรับบทบาทของหน่วยให้มีความคล่องตัวโดยการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พุทธศักราช ๒๕๔๖ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ปัจจุบันมีจำนวน ๕,๔๐๑ ทั่วประเทศ บางหน่วยไม่สามารถจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ เนื่องจากขาดปัจจัยหลายประการ เช่น บุคลากรและอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนในการดำเนินงาน จึงเห็นควรประสานกับองค์กรและหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ของกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีเครือข่ายโยงใยทั่วประเทศช่วยวางแผนในการทำงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

^{๑๐๔} ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖.

๑. ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข โดยมีการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายกว้างขวางและต่อเนื่อง

๒. การศึกษาของคณะสงฆ์ต้องยกระดับให้มีคุณภาพสูงขึ้นรวมทั้งขยายผลออกไปให้กว้างขวางทั่วถึงทุกวัด

๓. ศาสนสถานสำหรับพระพุทธศาสนาที่วัดต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นแกนนำในการเผยแพร่หลักธรรมและให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนในทุก ๆ ด้าน ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและพระธรรมวินัย

๔. ระดมสรรพกำลังจากศาสนิกชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ให้มีส่วนร่วมทำนุบำรุงอุปถัมภ์ในกิจการพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคนรวมทั้งการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างองค์กรทางพุทธศาสนาด้วยกันและองค์กรอื่น ๆ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพที่ยั่งยืน

๕. เร่งรัดพัฒนาการด้านบริหารงานพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและเพื่อให้บุคลากรทางพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเปี่ยมด้วยประสิทธิภาพ^{๑๐๕}

สอดคล้องกับหลักการของการพัฒนางานการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ว่าวัดเป็นของชาวบ้าน การบำเพ็ญกุศลในโอกาสต่าง ๆ ทางวัดจะต้องอำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ พร้อมให้คำแนะนำทั้งที่บ้านและที่วัด การทำบุญกุศล ตามประเพณีชีวิตและสังคมของหมู่บ้าน ได้แก่ การเก็บศพ ตั้งศพ บำเพ็ญกุศล ฌาปนกิจศพและที่เก็บกระดูก เจ้าอาวาสเป็นผู้นำของฝ่ายสงฆ์ให้ช่วยเหลือโดยเฉพาะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ที่อาวุโสในหมู่บ้านที่เป็นผู้นำชาวบ้าน จะขอความร่วมมือเจ้าอาวาสจัดงานรื่นเริงของหมู่บ้านในสถานที่ของวัดดีกว่าที่อื่น เพราะจะมีคนมาทำบุญ ทำกิจกรรมประกอบความดี เว้นความขัดแย้งและอบายมุขต่าง ๆ หากกล่าวโดยรวม พระสงฆ์และวัดควรมีบทบาทดังนี้

๑. เมื่อวัดมีที่ดินเหลือ ควรจัดตั้งโรงเรียน หรือสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัด ไม่ควรกันเขตตัดขาดจากบ้าน วัด โรงเรียน ควรให้มีความใกล้ชิดกับวัด อุบาสก อุบาสิกาที่ศรัทธาวัด ควรทำบุญบำเพ็ญกุศล สมาทานศีล ฟังเทศน์ที่วัดเป็นประจำ และทำหน้าที่บำรุงวัดร่วมกับประชาชนในชุมชนอื่น ๆ ด้วย

๒. พระสงฆ์ควรตั้งสุสาน ศาลา ถือนอนามัย หรือโรงพยาบาล ภายในวัด หรือ ในเขตวัด

๓. ควรสร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑสถานในวัด อาจเกิดจากความร่วมมือจากทางวัดเอง หรือจากประชาชน ชาวบ้าน แม้แต่ทางราชการ จัดสร้างขึ้นให้วัดดูแลได้ อาจให้ใช้สถานที่แล้วมีพระภิกษุ สามเณร เป็นผู้ดูแลรักษา ให้บริการแก่ประชาชน

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

๔. ควรตั้งสภาตำบล ใช้เป็นที่ประชุมราษฎรของหน่วยราชการ ในกิจการด้านการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ท้องถิ่น วัดอาจให้ใช้สถานที่ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือบริเวณวัดได้

๕. ควรสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปาหมู่บ้าน น้ำใช้ในการเกษตร ทางวัดอาจเป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา

๖. กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือกิจการอื่น ๆ ของหมู่บ้าน ควรให้ใช้สถานที่วัด โดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรช่วยเหลือให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องไม่ผิดพระธรรมวินัย ไม่ทำให้เสียสมณสาธูป เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโคกระบือ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่าง ๆ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่าง ๆ

๗. กิจกรรมแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พระสงฆ์ควรจัดการชวนช่วยกัน โดยพระเป็นผู้นำให้ชาวบ้านได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีวัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ^{๓๐๖}

ดังนั้น การพัฒนาสงเคราะห์ชุมชนจึงควรมีแนวความคิดที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนนั้นเป็นสำคัญยิ่ง การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชน

๓. การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชนแล้ว การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชน และชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศีลธรรม และสุขภาพ

^{๓๐๖} ขำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙-๑๓.

๔. การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตนเองของคนในชุมชนแล้วต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่น ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การสนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้ทรัพยากรมากเป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

๕. การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่น ๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีการให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในการระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

๖. ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคน และทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัดทั้งบุคลากรงบประมาณ หรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดความสามารถจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล โดยขีดความสามารถของชุมชนและรัฐจะต้องเป็นส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๗. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทาง

๘. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๙. ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการหลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียวต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้านไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๑๐. การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นกระบวนการทางสังคม ดังนี้

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาลและการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาหรือทอดทิ้ง^{๑๐๗}

ดังนั้น การสาธารณสุขสงเคราะห์ในการพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงหลายประการ ดังนี้

๑. ยึดถือประชาชนเป็นหลัก
๒. ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม
๓. ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน
๔. หลักการปกครองตนเอง
๕. หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ
๖. การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นเป็นลำดับ

^{๑๐๗} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

๗. การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่าย ๆ ในชีวิตคน เช่น ให้เริ่มต้นในกลุ่มคนที่ยอมรับ หรือแนะนำได้ง่ายก่อนไปสู่ด้านอื่น ๆ ต้องอาศัยอ้างอิงในสิ่งที่ชาวบ้านรู้และเคยชินอยู่แล้ว

๘. ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น จึงจะทำให้เกิดการยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้

การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์ควรดำเนินการพัฒนาประชาชน โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลัก โดยการจัดตั้งโครงการรณรงค์ลดละเลิกอบายมุข และโครงการเสริมเพื่อพัฒนาสภาพเป็นอยู่ของประชาชน เช่นโครงการศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ พระสงฆ์ต้องมีบทบาทภาวะผู้นำสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมและโครงการ โดยลักษณะการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานและได้รับแบ่งปันผลประโยชน์เท่าเทียมกัน และมีการพัฒนาจิตใจของประชาชนควบคู่กันไป^{๑๐๘}

โดยแท้จริงแล้ว ความหมายของชุมชนสามารถจำแนกออก เป็น ๒ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ การพัฒนาชุมชนในความหมายของงาน

ด้านที่ ๒ การพัฒนาชุมชนในความหมายของหลักและวิธีการทำงาน

โดยนัยนี้ การพัฒนาชุมชนในความหมายของงาน ก็คือการกระทำให้เกิดสิ่งของต่าง ๆ หมายถึง การกระทำใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุสิ่งของทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน ขุดบ่อน้ำ สร้างทำนบ เขื่อนฝาย สร้างโรงเรียน สถานือนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

สำหรับ การพัฒนาชุมชนในความหมายของหลักและวิธีการทำงาน หมายถึงการที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้างงาน หรือสิ่งของ ถาวรวัตถุและองค์ประกอบต่าง ๆ ของประชาชนขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่มีความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการพัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยินยอมพร้อมใจกันของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากการดำเนินโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทอง แต่หวังผลของงานที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

^{๑๐๘} พระประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลดีต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง จังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๒.

ปรัชญาองค์การพัฒนาชุมชนเกิดจากการผสมผสานหลักการดังกล่าวเข้ากับความหมายของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการประสบความสำเร็จในชีวิตของคนมี ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ บุคคลแต่ละคนมีความสำคัญ ถึงแม้บุคคลแต่ละบุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีสิทธิที่พึงได้รับความยุติธรรมและอย่างมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง

ประการที่ ๒ บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ เสรีภาพในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตตามความต้องการของตน โดยไม่ถูกบีบบังคับจากบุคคลอื่น

ประการที่ ๓ บุคคลแต่ละคนมีศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เปิดเผยและแฝงเร้น ศักยภาพเหล่านี้มีประโยชน์ต่อบุคคลและชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้ารู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังที่แฝงเร้นอยู่ในบุคคล ซึ่งไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากนัก

ประการที่ ๔ การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และสังคม โดยสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

ประการที่ ๕ ถ้ามีโอกาสเมื่อไร บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพหรือพลังความสามารถของตนได้

ประการสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของชุมชนประจุมุมิคุ้มกันทางสังคม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามาผนวกกัน ได้แก่

๑. ธรรมะ

๒. การเรียนรู้

๓. การจัดการ^{๑๐๙}

สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และหลักการสำคัญคือการยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นการพัฒนาของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนเอง โดยมีพระสงฆ์และวัดแกนนำเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่เหมาะสม โดยควรยึดหลักที่ว่าประชาชนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี มีความสามัคคี และสามารถแก้ไขปัญหาของสังคมในด้านต่าง ๆ ได้ ดังนั้นงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เจริญยั่งยืน จึงต้องมีการบริหารจัดการและลงมือปฏิบัติอย่างรอบคอบระมัดระวังด้วยการคำนึงถึงประโยชน์ของพระสงฆ์ วัด ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นเป็นที่ตั้งเสมอ

^{๑๐๙} ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒.๒.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกุมค้ำกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตก ไม่กระจัดกระจาย ดังนั้น ความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่ใช่เป็นเพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาบริการไปให้ เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกัน ฉะนั้นยึดเหนี่ยวกันไว้ได้ การสังคมสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักแห่งการสงเคราะห์ไว้ สามารถนำไปใช้งานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดี

ขณะเดียวกัน ก็ได้กล่าวเชิงสรุปไว้ว่า การสงเคราะห์สังคม ถ้าแปลให้ดีให้ลึกกว่านั้น ก็มีความหมายทางธรรมสงเคราะห์ คำบาลีเป็น สงคห แปลว่า ประมวล รวบรวม จับมารวมเข้าด้วยกัน ยึดเหนี่ยวใจให้รวมกันเป็นหนึ่ง ผูกใจกันไว้ สงคห ที่แปลว่า ยึดเข้าไว้ด้วยกันนั้น หมายถึง ยึดในแก่นามธรรมและยึดในแง่รูปธรรม ทางนามธรรม คือ ยึดเหนี่ยวผูกใจไว้ให้รวมกันไว้เป็นส่วนทางรูปธรรม คือ ให้คนมารวมกัน ประสานเข้าด้วยกัน^{๑๑๐}

ปัจจุบัน งานสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ เป็นศิลปะ และเป็นวิชาชีพในการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ซึ่งเขาไม่สามารถช่วยตนเองได้ให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาของเขาต่อไป โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน^{๑๑๑}

กล่าวโดยย่อ คือ สังคมสงเคราะห์ เป็นศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยตนเองและสังคมได้^{๑๑๒}

ทฤษฎีการสงเคราะห์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานการสงเคราะห์นั้น ได้มีนักทฤษฎีนำเสนอไว้หลากหลาย แต่สามารถสรุปได้โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

๒. ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์

^{๑๑๐} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒), หน้า ๗๒.

^{๑๑๑} นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๑๑๒} สมพร เทพสิทธิ, อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัครสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

กลุ่มที่ ๑ ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

ทฤษฎีสำหรับปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์ที่มีจุดกำเนิดจากสาขาวิชาอื่น นอกวงการสังคมสงเคราะห์ และนักสังคมสงเคราะห์ได้นำมาใช้ในการทำงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ โดยใช้วิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม สภาพปัญหาสถานการณ์ทางสังคมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง

ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์หรือทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. หลักสากลเชิงประจักษ์ (Empirical generalization) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยประพจน์อย่างหนึ่ง ซึ่งสร้างขึ้นจากข้อมูลประจักษ์ เช่น อัตราการเกิดของประชากรในสังคมหนึ่งสังคมใดค่อยๆลดลงเมื่อระดับการเป็นอุตสาหกรรมของสังคมนั้นค่อยๆสูงขึ้น / การลดของอัตราการตายของประชากร ในสังคมใด มักจะมาก่อนการลดลงของอัตราการเกิดของประชากรในสังคมนั้น

๒. ทฤษฎีมีซิมพิสัย (Middle-Range Theory) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยหลักสากลภาพเชิงประจักษ์อย่างน้อยสองหลักสากลภาพด้วยกัน เป็นทฤษฎีขนาดกลางระหว่างทฤษฎีขนาดเล็กที่เรียกว่า หลักสากลภาพกับทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า ทฤษฎีสหภาพ Robert Merton เสนอว่า ทฤษฎีกับการวิจัยจะต้องเป็นของคู่กัน ทฤษฎีที่ปราศจากการวิจัยเป็นทฤษฎีเลื่อนลอย การวิจัยที่ไร้ทฤษฎีก็ไม่มีหลัก ไม่มีทิศทาง ทฤษฎีขนาดกลางนี้จะช่วยให้สามารถทำวิจัยได้ เพราะมีขนาดพอเหมาะ เมื่อทำวิจัยสร้างและพิสูจน์ทฤษฎีขนาดกลางแบบนี้มาเรื่อยๆครอบคลุมทุกด้านของสังคม หรือมีจำนวนมากพอแล้วก็อาจสร้างทฤษฎีมหภาพได้ในอนาคต ตัวอย่างของทฤษฎีขนาดกลางนี้ คือ การนำเอาหลักสากลสองหลักข้างต้นมารวมกันเป็นทฤษฎีเดียวกันนี้ ประชากรของสังคมที่กำลังกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็วในระยะแรก หลังจากนั้นแล้วจะค่อยๆคงตัวเมื่ออัตราการตายและอัตราการเกิดเริ่มลดลง

๓. ทฤษฎีมหภาพ (Grand Theory) ได้แก่ ทฤษฎีขนาดใหญ่ครอบคลุมชีวิตสังคมทุกด้าน เป็นทฤษฎีที่มีระดับแห่งภาวะสากล และความเป็นนามธรรมสูงมาก มีสิ่งกับและประพจน์หรือสากลภาพต่างๆมากมาย รวมทั้งทฤษฎีขนาดกลางปะปนอยู่มาก ทฤษฎีประเภทนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย มีคำอธิบายให้เหตุผลประกอบด้วยหลักฐาน ยืนยันความเป็นจริงของทฤษฎี หากจะให้เป็นหลักฐานสากลภาพ หรือประพจน์ จะต้องมาเรียงเสียใหม่ ทฤษฎีมหภาพอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักสังคมวิทยามีดังนี้ คือ

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functional Theory)

ทฤษฎีขัดแย้ง (Conflict Theory)

ทฤษฎีปวริวรรต (Exchange Theory)

ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันโดยใช้สัญลักษณ์ (Symabolic interactionism)

ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology or Ethnomethodology)

กลุ่มที่ ๒ ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์

ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์เป็นทฤษฎีที่มีจุดกำเนิดภายในแวดวงของการสังคมสงเคราะห์โดยตรง แม้ว่าจะมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีในกลุ่มแรกก็ตาม แต่ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ก็มีวิวัฒนาการในด้านเนื้อหาสาระและแนว ความคิดที่เป็นของนักสังคมสงเคราะห์โดยตรง ซึ่งทฤษฎีในกลุ่มนี้สามารถแยกย่อยได้ ดังนี้

๑. สังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ประกอบด้วย

ทฤษฎีจิตสังคม เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของคนและการปรับ ตัวของคนกับสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีการหน้าที่ เน้นการทำหน้าที่ของหน่วยงานและการมองคุณค่าของมนุษย์

ทฤษฎีการแก้ไขปัญหา นำทศนะแบบมานุษยนิยมมาผสมผสานกับเหตุผลในการแก้ไขปัญหา

ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม เป็นเทคนิคการทำงานที่ซับซ้อน

๒. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน ประกอบด้วย

ทฤษฎีพัฒนาการ มุ่งสร้างบุคคลให้เข้มแข็งในการเผชิญปัญหา

ทฤษฎีการปะทะรังสรรค์ ทำให้สัมพันธภาพของแต่ละส่วนส่งผลกระทบถึงกันทั้งหมด

ทฤษฎีการป้องกันและฟื้นฟู เน้นการทำงานกับกลุ่มที่บำบัดรักษา

๓. การสังคมสงเคราะห์ชุมชน ประกอบด้วย

การพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นโดยคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดซึ่งสามารถขจัดปัญหาของตนได้

การวางแผนทางสังคม

การปฏิบัติทางสังคม เป็นการจัดระเบียบชุมชน^{๑๑๓}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์หรือทฤษฎีในการสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นแม้จะมีมากมายหลายทฤษฎี ซึ่งเป็นทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หรือทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ แต่ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องเข้าไปปฏิบัติหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์แก่บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน และสังคม ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎีดังกล่าวอันเป็นพื้นฐาน ถึงจะสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่น เพื่อจะได้ดำเนินการงานสังคมสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

^{๑๑๓} กิตติพัฒน์ นนทปัทมดุล, **ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒-๓.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เพื่อให้สอดคล้องและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล เหตุผลข้อนี้ปรากฏชัดอยู่ในประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ความว่า

ด้วยเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชอาณัติหลายรูปไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมืองและได้อาราธนาพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวิชรญาณวโรรส ที่สมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะหนใหญ่ให้ทรงรับภาระธุระดำเนินการนั้นในฝ่ายสมณะ และได้โปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงรับหน้าที่อุดหนุนนั้นในส่วนเจ้าหน้าที่พนักงานฝ่ายฆราวาส ความแจ้งอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ.๑๑๗ นั้นแล้ว พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาสได้ช่วยกันจัดและอำนวยการตามพระราชดำริ ด้วยความสามารถอุตสาหะอันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นผลความเจริญในการเล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครองสังฆมณฑลขึ้นโดยลำดับมา บัดนี้ ทรงพระราช ดำริเห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยแล้ว” ดังกล่าวนี้นี้ จึงได้ทรงโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ร.ศ.๑๒๑ ความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว^{๑๑๔}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ฉบับนี้ใช้บังคับจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๗๗ ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรจึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของฝ่ายพุทธจักรเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักรอีกครั้งหนึ่ง ด้วย คณะรัฐบาลในสมัยนั้นจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ ขึ้นมาบังคับใช้ โดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติเดิม ฉบับ ร.ศ.๑๒๑ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

^{๑๑๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔-๓๕.

กระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ใน พ.ศ.๒๕๐๕ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี มีเจตนารมณ์ให้การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจ จึงดำเนินการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มีผลใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ๓๐ ปี ต่อมาจึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ แต่ก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เพราะว่าโครงสร้างการบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม อย่างไรก็ตาม มีกฎหมายเถรสมาคมฉบับหนึ่ง คือ กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กล่าวถึงคำว่า พระสังฆาธิการ เป็นครั้งแรก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนคำว่า พระคณาธิการ มาเป็น พระสังฆาธิการ ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ นั้นเอง ต่อมา แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ.๒๕๓๕ เกิดเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งปรับปรุงบทบัญญัติบางมาตราให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงและเพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จำนวน ๑๖ มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน ๙ มาตรา^{๑๑๕} คำว่า พระสังฆาธิการ ยังคงใช้อยู่เรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน

สรุปได้ว่า คำว่า พระสังฆาธิการ ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ เกิดจากการเปลี่ยนคำว่าพระคณาธิการมาใช้เป็น พระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายอาณาจักรจึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายพุทธจักรตามไปด้วย นั้นเอง

๒.๓.๒ ความหมายของพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้าความหมายของพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า พระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ แปลว่า พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิ์ขาดในทางคณะสงฆ์ หรือ พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง นั้นเอง ซึ่งในศัพท์ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง ดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

^{๑๑๕} กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

๕. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

๖. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๑๑๖}

โดยนัยนี้ เจ้าคณะและเจ้าอาวาส เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะมีอำนาจเต็มที่ตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย^{๑๑๗}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยที่พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ล้วนมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งโดยชอบด้วยกฎหมาย

๒.๓.๓ คุณสมบัติของพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้าคุณสมบัติของพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

กฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (ตามแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๖ ฉบับพิเศษ ลงวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๑) ระบุคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการไว้ ๗ ข้อ ดังนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน^{๑๑๘}

นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ มีดังนี้

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^{๑๑๗} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), *วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒.

^{๑๑๘} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *คู่มือพระสังฆาธิการ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

๑. การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่^{๑๑๙} นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมียศบรรพชา ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

๒. การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมียศบรรพชา ๒๐ พรรษา และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๓. การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมียศบรรพชา ๑๐ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

๔. การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ จะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมียศบรรพชา ๑๐ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้น สัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือมีเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

๕. การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล จะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมียศบรรพชา ๕ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือนักธรรมเอก

๖. การแต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ จะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมียศบรรพชา ๕ พรรษา และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

๗. การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ ต้องมีบรรพชา ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีบรรพชา ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์^{๑๒๐}

^{๑๑๙} ตามความในมาตรา ๒๐/๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ระบุว่า เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๐/๒ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไป ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๕๐ ก ลงวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑, หน้า ๓.

^{๑๒๐} กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, หน้า ๒๖๕-๒๗๑.

อย่างไรก็ตาม พระสังฆาธิการจะพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีมรณภาพ หรือพ้นจากความ
เป็นพระภิกษุหรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
โดยถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ เท่านั้น^{๑๒๑}

สรุปได้ว่า คุณสมบัติทั่วไปของพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการทุกระดับ คือ มี
พรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิต
ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ไม่
เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน และไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจาก
ตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งอีกด้วย เช่น ภิกษุผู้ดำรง
ตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมีพรรษาพ้น
๕ พรรษา และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่น เป็นต้น

๒.๓.๔ หน้าที่ทางการปกครองของพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้าหน้าที่ทางการปกครองของพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการ
ต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

หน้าที่ของเจ้าคณะทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะ
จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑)
ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ข้อ ๗, ๑๐, ๑๕, ๒๐ และ ๒๕ ตามลำดับ ดังนี้

ข้อ ๗ เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตหนของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม
ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา
สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไป
ด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาคหรือ มีอำนาจ
หน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

^{๑๒๑} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๐ ความว่า ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น
มาตรา ๒๐/๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๐/๒ การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และ
เจ้าคณะภาค หากมีพระราชดำริเป็นประการใด ให้ดำเนินการไปตามพระราชดำรินั้น สำหรับการแต่งตั้งและถอด
ถอนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ให้ดำเนินการไปตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมี
พระราชดำริเป็นประการอื่น, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๕๐ ก ลงวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑, หน้า ๓.

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๑๐ เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๒๒}

ข้อ ๑๕ เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๒๓}

^{๑๒๒} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๗๐.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

ข้อ ๒๐ เจ้าคณะอำเภอมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน
๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี
๓. วินิจฉัยลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล
๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ
๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๒๔}

ข้อ ๒๕ เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

๑. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน
๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี
๓. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส
๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ
๕. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย
๖. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๑๒๕}

เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ ดังระบุไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์และพระศาสนา แม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาส เพราะความสำคัญดังกล่าว จึงมีการบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ดังนี้

^{๑๒๔} อ่างแล้ว, หน้า ๗๘.

^{๑๒๕} อ่างแล้ว, หน้า ๗๙-๘๐.

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
๒. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิด คำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๑๒๖}

ส่วนรองพระสังฆาธิการระดับรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย^{๑๒๗}

ทั้งนี้ พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา โดยให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา และตามความในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๔๘ และ มาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาด้วย

สรุปได้ว่า หน้าที่ทางการปกครองของพระสังฆาธิการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มี ๖ ข้อ คือ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นผู้ใต้บังคับบัญชา แก้ไขข้อขัดข้องของชั้นผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปโดยชอบ ควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็น ไปโดยความเรียบร้อย และตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๑๒๖} สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๘๔.

^{๑๒๗} วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร, วิทยาพระสังฆาธิการ ๒: อำนาจหน้าที่ในองค์กรปกครองคณะสงฆ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.watmoli.com> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

๒.๓.๕ งานคณะสงฆ์ในความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้างานคณะสงฆ์ในความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

งานคณะสงฆ์ คือ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา^{๑๒๘} กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ (พ.ศ.๒๕๓๕) ข้อ ๕ ระบุถึง กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ๖ ด้าน ได้แก่

๑. การปกครอง
๒. การศาสนศึกษา
๓. การศึกษาสงเคราะห์
๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. การสาธารณูปการ
๖. การสาธารณสงเคราะห์

โดยวิธีดำเนินการทั้ง ๖ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคมแต่บางกิจการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่^{๑๒๙}

ก. การปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ นับแต่ได้มีการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา^{๑๓๐} การปกครอง คือ การจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตัดสินกรณีขัดแย้งเกี่ยวกับการตีความหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งทุกคนในสังคมจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม หากมีใครขัดขึ้นไม่ยอมรับหรือทำกรบางอย่างในลักษณะที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่คนอื่น ย่อมจะได้รับ โทษทัณฑ์บางประการตามควรแก่กรณี ทั้งนี้เพื่อการปกป้องมิให้มีใครมาทำความเดือดร้อนวุ่นวายให้เกิดขึ้นแก่สังคม และเพื่อให้เป็นการคุ้มครองคนที่ยอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือกฎหมายให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข^{๑๓๑}

^{๑๒๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโนโย), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๙.

^{๑๒๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กฎมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

^{๑๓๐} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๕.

^{๑๓๑} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่ย่างปกติสุข รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐอย่างถูกต้อง ตลอดถึงการพยายามสร้างรูปแบบ การปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม^{๑๓๒}

ดังนั้น การปกครอง จึงเป็นการสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกกว่าจะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนืองๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชาอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๑๓๓}

นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทลูกบวช หรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัติทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ

๑. นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน

^{๑๓๒} ศนจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๑๓๓} คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

ทั้งนี้ โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ คือ

๑. พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว

๒. กฎหมายบ้านเมืองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

๓. ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบ ๆ กันมา^{๑๓๔}

พระพุทธศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และนโยบายคณะสงฆ์และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมายหลัก คือ เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่ เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง และเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น^{๑๓๕}

ข. การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี มีความตอนหนึ่งว่า ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีดำเนิน การควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี ตามที่ คณะสงฆ์ได้กำหนดวัตถุประสงค์การศาสนศึกษาไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ เพื่อพระสงฆ์รักษาดนเองและหมู่คณะ เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม^{๑๓๖}

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๓๕} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, ใน ธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖): ๕๙.

^{๑๓๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๑.

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ คันถะธูระ ได้แก่ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน และวิปัสสนาธูระ ได้แก่ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด^{๑๓๗}

กระทั่งปัจจุบัน การศึกษาของภิกษุสงฆ์มีพัฒนาการมาตามลำดับ และได้จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

มีหลักสูตร คือ นักธรรม จัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาเหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆบรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๔ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑-๒ ชั้นประโยค ป.ธ. ๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๔ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๔ ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตย์เท่ากับพระราชาคณะชั้นสามัญ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

^{๑๓๗} พระเมธีธรรมมหารณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการใน ๒ สถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์^{๑๓๘}

โดยนัยนี้ การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสุดตมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ

๑. ปัญญา คือ รู้ชัด หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง

๒. สัจจะ คือ ความจริงคือดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจาจนถึงปรมาตตสัจจะ

๓. จาคะ คือ ความเสียสละคือสละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส

๔. อุปสมะ หมายถึง ความสงบ คือ ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้วทำจิตใจให้สงบได้^{๑๓๙}

ค. การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม แก่เด็กปฐมวัย โดยงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน มีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

^{๑๓๘} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

^{๑๓๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบัน มีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมกิจกรรม ปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้นมา ดำเนินการรับเด็กที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา มาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่ายๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น^{๑๔๐} ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัดเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย ๓-๔ ขวบ งบประมาณดำเนินการโดยกรมศาสนาและเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์^{๑๔๑}

ง. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา

^{๑๔๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโนโย), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘-๔๙.

^{๑๔๑} ไพบูลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารงานในวัด”, ใน อบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ, (ปฐมธานี: บริษัทสื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๗): ๑๙๓.

การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด เชื่อว่าการกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๔๒} การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภิคุสงฆ์ที่เทศน์ดี จะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ ในหลักสูตรการศึกษาภิคุสงฆ์สามเณรก็เป็น การส่งเสริมให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้^{๑๔๓} ในยุคปัจจุบัน การเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ มีดังนี้

๑. การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิคุสงฆ์ใช้อยู่เป็นประจำ

๒. ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อให้น่าสนใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

๓. อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

๔. สันทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๕. การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖. การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

ความหมายของการเผยแผ่เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล

สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

^{๑๔๒} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๔๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ลายสือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ในโลกนี้ สัตว์พวกที่มีกิเลสเพียงดังธูลีในจักขุเบาบางยังมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมสัตว์พวกนั้นจึงเสื่อมเสียไป ผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้ยังจักมี แม้เราก็จักกระทำโดยที่ให้พระนครพันธุติเป็นสถานที่อันเธอทั้งหลายพึงกลับมาแสดงพระปาติโมกข์โดยหกปีล่วงไป^{๑๔๔}

ดังกล่าวนี เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ ๓ ประการ ประกอบไปด้วย ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน^{๑๔๕}

จ. การสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา^{๑๔๖} โดยที่สาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า การสาธารณูปการ นั้นหมายถึง^{๑๔๗}

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

สาธารณูปการเป็นกระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถื่องานอื่นเป็นงานรองภายใต้หลักการ ๒ ประการ คือ

๑. ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้

๒. สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย โดยเลือกใช้วิธีการ ๓ วิธี คือ แนวแน่แก้ไขในสิ่งผิด เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกให้ดียิ่งขึ้น และตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น

^{๑๔๔}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๔๕}พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๑๔๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑,๒๑๔.

^{๑๔๗}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕.

ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ยอมรับประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ การบูรณะและพัฒนาวัด การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และการดูแลรักษาจัดการ ศาสนสมบัติของวัด โดยที่การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามหลักพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปายะ) ๔ อย่าง คือ

๑. อาวาสสัปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให่วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ

๒. อาหารสัปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสัปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการ จัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔. ธรรมสัปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม^{๑๔๘}

การจัดการสาธารณูปการ มีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะของงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุคเดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๑๔๙} การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติสวดส่อง ดูแลชี้แจง แนะนำให้การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้

ประการที่ ๑ ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา

ประการที่ ๒ ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

ประการที่ ๓ ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาสีลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ประการที่ ๔ การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ-รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

^{๑๔๘} พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี), พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๑๔๙} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๖-๕๗.

ประการที่ ๕ ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

ประการที่ ๖ ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง^{๑๕๐}

งานสาธารณูปการนั้นสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่บวชเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการอื่นๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุทิศหรือเกื้อกูลประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่าสาธารณูปการ^{๑๕๑}

ฉ. การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของแก่หน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุทิศอุทิศเงินอุดหนุนเงินช่วยเหลือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

จากข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ประชาชนในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน มีดังนี้

๑. ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็ก จากครอบครัวที่ยากจน
๒. ให้สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งและใช้เป็นอาคารเรียน

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๑๕๑} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙๔.

๓. ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียนแต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา

๔. จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่างๆ มีการสอนรายชั่วโมงตามหลักสูตร หรือไปสอนในรูปแบบการประชุม สัมมนา ให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา ทั่วราชอาณาจักร ตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนตามสำนักของสงฆ์

๕. จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่กรมการศาสนา ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนในท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย

๖. การสงเคราะห์ด้านอื่นๆ ได้แก่

การบริการด้านให้ความรู้ทางศีลธรรมและบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป

จัดตั้งทุนสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนยากจน

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน

๗. การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

สงเคราะห์ปกติ

ให้สถานที่ในวัด หรือของวัด จัดตั้งกุศลสาธารณสถาน

อนุญาตให้ทางราชการหรือคณะบุคคลใช้อาคารของวัด ลานวัด จัดงานการกุศล งานรื่นเริงตามเทศกาลในประเพณีนิยม

๘. สงเคราะห์ตามเหตุการณ์

อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในสถานที่ของวัด

รวบรวมปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัย^{๑๕๒}

^{๑๕๒} กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒),

งานสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัดเจ้าอาวาส พระภิกษุ เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยยากไร้^{๑๕๓}

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนนทำสะพาน ศาลาพักผ่อนงานนี้จะมี อ.บ.ต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาพึ่งมาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่างนิจนิตย์^{๑๕๔}

สรุปได้ว่า งานคณะสงฆ์ หรือการคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา ได้แก่ การกิจหลักที่พระสังฆาธิการโดยฐานะผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ต้องรับดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคมไทย แบ่งออกได้เป็น ๖ ด้าน คือ (๑) การปกครอง ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ทั้งสังฆมณฑลปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างบริสุทธิ์ถูกต้อง เพื่อเป็นตัวอย่างและจะได้อบรมสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา (๒) การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ตามสมควรแก่ฐานะานุรูป อย่างเที่ยงแท้ได้ (๓) การศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้ทราบเข้าใจและน้อมนำไปปฏิบัติตามอุปนิสัย และผลของการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาของแต่ละคน อันจะยังสังคมตลอดจนประเทศชาติให้มีความผาสุก สันติสุข และเจริญก้าวหน้า (๕) การสาธารณูปการ ได้แก่ การดำเนินการให้วัดทั่วประเทศเป็นวัดโดยสมบูรณ์ เป็นที่พำนักอาศัย ศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรม และกระทำกิจกรรมทางสังคมของประชาชนในท้องถิ่นที่ตั้งแห่งวัดนั้น ตลอดจนการรักษาวัฒนธรรมและอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุสถานของสังคมนั้น ๆ ด้วย (๖) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจและทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัยและสมณวิสัย เพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้นและทั่ว ๆ ไป

^{๑๕๓} ไพฑูริย์ เสี่ยงก้อง, **วัดพัฒนา ๔๔**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^{๑๕๔} พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสธมโม), **สารภาค ๑๕**, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

๒.๔ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีรายละเอียดข้อมูลพื้นที่วิจัย ดังนี้

คณะสงฆ์อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม มีเขตปกครองทั้งหมด ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลบางคนที่ ตำบลกระดังงา ตำบลบางกุ้ง-บางพรม และตำบลบางนกแขวก โดยปัจจุบัน มีพระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ เป็นเจ้าคณะอำเภอ มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๒๒ วัด

๑. ตำบลบางคนที่

พระมหานพพล กนต์สีโล, ดร. วัดตะโหนดราย ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบางคนที่ วัดในเขตปกครอง คือ วัดตะโหนดราย วัดดอนมะโนรา วัดสินวิเศษศรีธาราม วัดบางคนที่โน และวัดบางน้อย

๒. ตำบลกระดังงา

พระครูสมุทรสิทธิวัฒน์ วัดไทร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลกระดังงา วัดในเขตปกครอง คือ วัดไทร วัดเกาะใหญ่ วัดเกาะแก้ว วัดปากง่าม และวัดบางใหญ่

๓. ตำบลบางกุ้ง-บางพรม

พระครูสมุทรบุญหุด วฑฒโน วัดแก่นจันทร์เจริญ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบางกุ้ง วัดในเขตปกครอง คือ วัดแก่นจันทร์เจริญ วัดโบสถ์ วัดตรีจินดาวัฒนาราม วัดบางกุ้ง วัดบางพลับ และวัดกลางเหนือ

๔. ตำบลบางนกแขวก

พระครูสมุทรปัญญาพล วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบางนกแขวก วัดในเขตปกครอง คือ วัดปราโมทย์ วัดปรกราษฎร์รังสฤษฎ์ วัดบางกล้วย และวัดบางสะแก และวัดโพธิ์งาม^{๑๕๕}

สรุปได้ว่า อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม แบ่งเขตการปกครองเป็น ๔ ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบางคนที่ ตำบลกระดังงา ตำบลบางกุ้ง-บางพรม และตำบลบางนกแขวก โดยปัจจุบัน มีพระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ เป็นเจ้าคณะอำเภอ มีวัดในเขตปกครอง จำนวน ๒๒ วัด ได้แก่ วัดตะโหนดราย วัดดอนมะโนรา วัดสินวิเศษศรีธาราม วัดบางคนที่โน วัดบางน้อย วัดไทร วัดเกาะใหญ่ วัดเกาะแก้ว วัดปากง่าม วัดบางใหญ่ วัดแก่นจันทร์เจริญ วัดโบสถ์ วัดตรีจินดาวัฒนาราม วัดบางกุ้ง วัดบางพลับ วัดกลางเหนือ วัดปราโมทย์ วัดปรกราษฎร์รังสฤษฎ์ วัดบางกล้วย วัดบางสะแก และวัดโพธิ์งาม

^{๑๕๕} สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรสงคราม ประจำปี ๒๕๕๘, (สมุทรสงคราม: สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐-๑๒. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ จากรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระมหาณัฐฤกษ์ สุเมธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงรองลงมา ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้และด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้เท่ากัน และด้านการเรียนการสอนตามลำดับ (๒) ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านหลักสูตรสาระการเรียนรู้โดยภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับมาก ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ๓ ข้อแรก คือ หลักสูตรแต่ละระดับชั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิตและหลักสูตรมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับวัยและสภาพแวดล้อมของนักเรียนรองลงมาคือหลักสูตรมีสาระสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างเพียงพอ ข้อที่นักเรียนมีความเห็นมีค่าต่ำสุดคือหลักสูตรมีเนื้อหาสาระมากเป็นเหตุให้นักเรียนเรียนไม่ทัน (๓) ด้านการเรียนการสอน พบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านการเรียนการสอน โดยภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับมาก ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ๓ ข้อแรก คือ นักเรียนได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการเรียนเป็นอย่างดี และครูเน้นการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน รองลงมาคือ นักเรียนได้วางแผนการเรียนตามตารางที่กำหนดให้เป็นอย่างดี ข้อที่นักเรียนมีความเห็นมีค่าต่ำสุดคือ ครูกำหนดเนื้อหาสาระในการสอนแต่ละครั้งให้เหมาะสมกับเวลาเรียน (๔) ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้โดยภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นในระดับมาก ข้อที่นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ๓ ข้อแรก คือ ครูจัดกิจกรรมแสดงการสาธิตโดยการจำลองเหตุการณ์ให้นักเรียนแก้ปัญหาตามสถานการณ์ รองลงมาคือ ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายให้นักเรียนให้เข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน ข้อที่นักเรียนมีความเห็นมีค่าต่ำสุดคือนักเรียนซักถามปัญหาและความคิดในห้องเรียน^{๑๕๖}

^{๑๕๖} พระมหาณัฐฤกษ์ สุเมธ, “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พระมหาธัชธร สิริมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๐ มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ๑๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐ มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษาจำนวน ๒๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓ (๒) นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ด้านสถานที่ ด้านการสร้างแรงจูงใจและ ด้านการให้บริการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน (๓) นักท่องเที่ยวที่มีอายุและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๔) นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ดังนี้ ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทาน เห็นคุณค่าของพุทธศิลป์ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญา ได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญา ได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณ, ด้านการดำเนินชีวิต นักท่องเที่ยวดำเนินชีวิตด้วยความมีสติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ไม่ประมาทในชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก ดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม, ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวรู้สึกมีความสุข จิตใจที่ฟุ้งซ่านก็สงบลง และมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติมากขึ้น ก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จมากขึ้น มีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ ต่อไปภายภาคหน้า จะกลับมากราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไป ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น จิตใจที่กำลังกระวนกระวาย ว้าวุ่นที่วุ่นวายก็ระงับ เมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดีและ (๕) แนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น คือ ด้านสถานที่ควรช่วยกันรักษาและร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด เพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ควรเพิ่มสถานที่จอดรถ ห้องน้ำและปรับปรุงบริการร้านค้าร้านอาหาร เพิ่มถึงขยะ เพื่อสร้างความสะอาดแก่ผู้มาเที่ยว ส่วนด้านการสร้างแรงจูงใจ ควรเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมความรู้ กิจกรรมพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของวัดผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลของการท่องเที่ยวและให้วัดเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด^{๑๕๗}

^{๑๕๗} พระมหาธัชธร สิริมงคล, “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ก-ข.

เอื้อมอร์ ชลวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ คือ การผสมผสานขององค์ประกอบของความรู้ได้แก่ ประสบการณ์ ข้อเท็จจริงพื้นฐาน ความซับซ้อน การตัดสินใจการเรียนรู้ผิดถูกด้วยตนเอง ค่านิยมและความเชื่อ รวมทั้งคุณค่า ความรอบรู้ในเนื้อหาสาระสารสนเทศ และความเชี่ยวชาญที่ทำให้รอบการทำงานมีการประเมินและเกิดการรวมเข้ากับประสบการณ์และสารสนเทศใหม่เพื่อนำไปสนับสนุนทำให้ศักยภาพความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยความรู้ มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ในกระบวนการจัดการความรู้มีหลักในการพยายามนำเอาความรู้ที่ฝังลึกในคนออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติงาน รวมถึงการตัดสินใจในการลงทุนและแก้ปัญหา และสามารถนำสินทรัพย์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งนอกและในองค์กรมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แม้ว่าการจัดการความรู้จะมีหลากหลายวิธีการ แต่กระนั้นก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการจัดการความรู้มักมีข้อจำกัดจากหลายเหตุปัจจัยซึ่งอาจจุดให้กระบวนการจัดการความรู้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าการสืบทอดองค์ความรู้ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมาก จึงสามารถรักษาองค์ความรู้ทั้งปริยัติ แนวทางปฏิบัติ และปฏิเวธธรรมไว้ได้อย่างดี โดยผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติ ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์ และจากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้นำพุทธธรรมทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของ อิคุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกันคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวตน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป^{๑๕๘}

^{๑๕๘} เอื้อมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

บรรพต ตันธีรวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย” จากผลการวิจัยพบว่า หลักของการแก้ไขปัญหาด้วยพุทธวิธีมีดังนี้ (๑) แนวคิดการเข้าใจการเกิดปัญหาทุกข์หรือความขัดแย้งของมนุษย์นั้น ต้องเข้าใจปฏิสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยต่างๆภายในจิตใจของมนุษย์ รวมทั้งบริบทหรือเหตุการณ์ของสังคมภายนอกส่งผลต่อปัจจัยภายใน ซึ่งการพิจารณาผ่านหลักปฏิจจสมุปบาท จะทำให้เห็นภาพการหมุนวนของเหตุปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดทุกข์หรือความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเมื่อเหตุปัจจัยภายในเมื่อหมุนวนหลายรอบตามวงจรปฏิจจสมุปบาท และมีผลกระทบจากปัจจัยภายนอกมาแรง จะทำให้เกิดวงจรอุทกสมูล การแก้ไขจึงมีความยุ่งยากซับซ้อนขึ้น (๒) กระบวนการและวิธีการแก้ปัญหของพุทธศาสนา จะยึดหลักการวิเคราะห์และแสวงหาทางแก้ ผ่านหลักของ ผล(ทุกข์), เหตุ(สมุทัย), ทางออก(นิโรธ) และวิธีการ(มรรค) หรือ หลักอริยสัจ เป็นสำคัญ (๓) เครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหให้สำเร็จ คือ การใช้พุทธธรรมที่เหมาะสมมาช่วยให้คู่กรณีตระหนักรู้ตนเองจากภายใน หรือทำให้วงจรปฏิจจสมุปบาทหมุนกลับ เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ทำให้ทุกข์หรือความขัดแย้งยุติ ความสัมพันธ์ที่ดีกลับคืนมาอันเป็นจุดเด่นของพุทธวิธี และจากการวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในระบบสาธารณสุขของไทย และตะวันตก และแนวคิดและกระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธวิธี เมื่อผู้วิจัยนำมาบูรณาการโดยใช้จุดเด่นของพุทธวิธีเป็นหลัก และนำจุดแข็งและโอกาสที่เป็นประโยชน์ของแนวตะวันตกมาประกอบ ทำให้เกิดเป็นรูปแบบพุทธวิธีการจัดการความขัดแย้งทางการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๓ ระบบซึ่งต่อเนื่องและเสริมกัน ดังนี้ ระบบย่อยที่ ๑ เข้าใจอย่างพุทธ (ปฏิจจสมุปบาทด้านการแพทย์และสาธารณสุข) เป็นจุดเริ่มของการใช้แนวคิดการแก้ปัญหความขัดแย้งทางการแพทย์และสาธารณสุขจากภายใน โดยให้คู่กรณีตระหนักรู้เหตุปัจจัยต่างๆภายในจิตใจ โดยมีสิ่งเร้าภายนอกอันเป็น ๕ สาเหตุปัจจัยในวงกลมความขัดแย้งของแนวคิดตะวันตก เมื่อมากระทบภายในตัวหมอและคนไข้ในวงจรปฏิจจสมุปบาทอย่างชัดเจนในชั้นของต้นเหตุและอุปาทาน จะหมุนวนไปสู่วิชชา ของการรักษาโรคและการหายจากโรค และเกิดวงจรอุทกสมูล(โลภะโทสะ โมหะ) ในที่สุด การให้คู่กรณีตระหนักรู้ก็เพื่อมองหาทางออกจากเหตุปัจจัยเหล่านี้โดยไม่ยึดติดด้วยตนเอง ระบบย่อยที่ ๒ จัดการที่ต้นตอ (อริยสัจด้านการแพทย์และสาธารณสุข) เป็นการใช้กระบวนการแนวพุทธเมื่อเกิดความขัดแย้งทางการแพทย์และสาธารณสุขขึ้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคู่กรณีมาร่วมกันทำความเข้าใจปัญหา, สาเหตุ, ทางออก และวิธีการแก้ โดยไม่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เกิดการใช้ความจริงหรือหลักอริยสัจในการแก้ปัญหา และ อาจนำการจัดการปัญหาบนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันตามแนวตะวันตกมาเสริมจะทำให้กระบวนการแก้ปัญหาสำเร็จง่ายขึ้น และระบบย่อยที่ ๓ ปรับโครงสร้างวิธีการจัดการ (มรรควิธีด้านการแพทย์และสาธารณสุข) เป็นการหาวิธีการแก้ที่ตรงกับเหตุปัจจัยหรือวิธีการที่ทำให้วงจรปฏิจจสมุปบาทหมุนกลับไปสู่การเกิดอุทกสมูลขึ้นในจิตใจของหมอ-คนไข้ โดยใช้มรรคมงคล ๘ อันประกอบด้วย การดำริชอบ การคิดชอบ การกระทำชอบ เป็นต้น^{๑๕๙}

^{๑๕๙} บรรพต ตันธีรวงศ์, “พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พูนสุข มาศรีงสรรค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” จากผลการวิจัยพบว่า คนในสถาบันครอบครัวและในสถาบันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถใช้ประโยชน์จากหลักธรรมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยการนำมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางการดำเนินการของประเทศทางตะวันตก ตะวันออก และประเทศไทย ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบันเป็นการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อใช้จัดการกับความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับแต่ละปัจเจกบุคคลเริ่มลงมือนำไปจัดการฯ ได้เองอย่างริบด่วน และหมั่นนำไปปฏิบัติในระยะยาว และแผ่ขยายไปในองค์กรรวมของสังคม ในมิติของ (๑) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรง ให้เป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน (๒) การหาทางแก้ไขปัญหความรุนแรงในระดับต่างๆ รวมถึงการป้องกันมิให้เกิดซ้ำซ้อนและการเยียวยา รักษาใจตนให้สงบสันติไปพร้อม ๆ กับคนในครอบครัว โดยหัวใจสำคัญของการบูรณาการเชิงพุทธเพื่อใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวในงานนี้คือการเข้าไปจัดการกับฐานของใจในปัจเจก ด้วยการฝึกฝน บ่มเพาะจิตใจให้ตั้งมั่น แน่วแน่ มีสมาธิสมาธิในการปรับปรุงพัฒนาตนให้มีสัมมาทิฐิ มีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันขณะ ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ร้ายต่าง ๆ โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบภายในจิตใจตนเอง ได้แก่ ตัณหา ทิฐิ มานะ เพื่อลด ละ เลิก ความยึดมั่นในตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ ความมักได้และความไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น อันเป็นสาเหตุแห่งความก้าวร้าวรุนแรงร่วมกับการพัฒนารูปแบบของการดำเนินชีวิตครอบครัวของปัจเจกให้เศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกันในหลักแห่งความสันโดษพอเพียงในทางสายกลางอันอุดมด้วยศีล สมาธิและปัญญา (ไตรสิกขา) จากหลักพุทธธรรมต่าง ๆ ผสานกับการใช้แนวทางดี ๆ ของตะวันตกและตะวันออก รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์สูงสุด ปลอดภัยจากความขัดแย้งรุนแรงใด ๆ เพราะเมื่อใจของปัจเจกสงบสันติสุขแล้ว ความวุ่นวาย ขัดแย้ง สับสน ไม่ลงรอยในรูปต่าง ๆ จากใครหรืออะไรก็ตาม ไม่อาจสร้างความกดดันในใจของเขาส่งให้ประทุเป็นความรุนแรงทางวาจาและทางกายได้อีก ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่ง คือ สังคมโดยองค์รวมต้องร่วมสร้างค่านิยมในคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมในทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตครอบครัว ทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๑๖๐}

สรุปได้ว่า การจัดการเป็นการดำเนินงานอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งหลักการของการจัดการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ได้ตั้งแต่กระบวนการวางแผน กำหนดนโยบาย และการนำแผนไปปฏิบัติ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ผลของการปฏิบัติจะเป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่เป็นระบบแบบมีหลักการ และมีการลงมือปฏิบัติด้วยความสามัคคีเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

^{๑๖๐} พูนสุข มาศรีงสรรค์, “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขสงเคราะห์

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขสงเคราะห์ จากรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระสมุห์จรัญ จารุธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๗๕ (๒) ประชาชน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕) ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑) ด้านการพัฒนาจิตใจ (๓) บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานสภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพ แตกต่างกันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่อบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (๔) ปัญหาส่วนใหญ่ของวัดในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คือ ปัญหาการนโยบายการทำงานขาดแผนงาน การจัดการที่ไม่เหมาะสมกับงานและการกระจายงาน การอนุเคราะห์ส่งเสริมในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง ๓ ด้านให้แก่ชุมชนไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้แก่ชุมชน และการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันทำงาน ทำให้การทำงานไปคนละทิศละทาง สอดคล้องกันทำให้งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่ก้าวหน้า ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก และ (๕) แนวทางในการพัฒนาบทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม พบว่า วัดและคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐมผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ทุกระดับ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่ กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ทุกวัดของจังหวัดนครปฐมอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจริยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๖๑}

^{๑๖๑} พระสมุห์จรัญ จารุธมโม, “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมนี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า (๑) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมแล้ว อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลพบว่า ข้อ ๑ การปาฐกถาธรรมประจำวันอาทิตย์ และแสดงธรรมในงานศพ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนข้ออื่น ๆ อยู่ในระดับมาก (๒) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๔.๒๔) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ในข้อ ๑ การสนับสนุนโครงการวัดปลอดบุหรี่ ของ สสส. และข้อ ๒ เป็นวัดต้นแบบในโครงการกฐินปลอดเหล้าของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พระสงฆ์และ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนข้ออื่น ๆ อยู่ในระดับมาก (๓) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ (๔) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าพระสงฆ์และประชาชนมีความคิดเห็นในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป อยู่ในระดับมากทุกข้อ (๕) ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์และประชาชน มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานทุกข้อที่ตั้งไว้ และ (๖) ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ภายในวัดชลประทานรังสฤษฎ์พบว่า โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ในการพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักสังคหวัตถุธรรม ๔ ประการเป็นสำคัญ^{๑๖๒}

^{๑๖๒} พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมนี, “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

พระมหาสันติ จานวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม พบว่า พระสงฆ์ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ในการพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นงานที่พระสงฆ์ทำได้โดยตรง คือ การให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาชีวิตต่าง ๆ เป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพุดิตนเป็นแบบอย่าง การพัฒนาชุมชนและสังคมนั้น มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้สามารถใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาส่วนตัวและส่วนรวมได้ การพัฒนาต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน แล้วพัฒนาไปสู่ชุมชนและสังคม พื้นฐานของสังคมที่ดีต้องมีหลักของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ส่วนประกอบที่สำคัญของสังคมอีกอย่างหนึ่งก็คือ มนุษย์ หรือคน คนดีมีคุณธรรมจริยธรรมย่อมมีความสุข ความเจริญมาสู่ชุมชนและสังคม และ (๒) การดำเนินงานในด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ เป็นการดำเนินกิจการให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชน ซึ่งได้ดำเนินการแล้วอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมีหลักสังคหวัตถุธรรม หลักสารณียธรรม และหลักพรหมวิหารธรรม ฯลฯ มาใช้ในดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักกว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการช่วยเหลือประชาชน ที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การดำเนินในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ จึงต้องเน้นไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนในชุมชนและสังคม ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อการพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านกายภาพ ได้แก่ วัตถุสิ่งของ ให้มีความสมดุลทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญในการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจ ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำความสุขมาสู่ประชาชน สังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป ดังได้กล่าวมาสรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและมีความใกล้ชิดกับชุมชน วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับความเคารพนับถือจากทุกฝ่าย และเป็นที่ยอมรับไว้วางใจแก่ทุกคน ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน เพื่อเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดยังเป็นศูนย์รวมของสังคม วัดและบ้านยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเกื้อกูลกันอยู่เสมอ พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ต้องเป็นที่พึ่งของประชาชน เมื่อประชาชนประสบปัญหาต้องให้คำปรึกษาและช่วยแก้ไข พระสงฆ์ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทย ดังนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และด้านจิตใจ จึงเป็นที่พึ่งในสังคมปัจจุบันได้อย่างแท้จริง^{๑๖๓}

^{๑๖๓} พระมหาสันติ จานวโร, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ก-ข.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์นั้น มีหลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหารธรรม ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สัมปยุตธรรม ฯลฯ (๒) ปัญหาด้านการสาธารณสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในปัจจุบันนี้ มี ๔ ด้าน คือ ปัญหาด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ปัญหาด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ปัญหาด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ และปัญหาด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ และ (๓) งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติงานออกมาแล้วเป็นสาธารณประโยชน์จริงอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมีหลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสังคหวัตถุธรรม ฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติ งานทั้งระบบอย่างเหมาะสมดงาม โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักกว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนิน การเน้นหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จึงต้องเน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม ก็จะส่งผลให้ก่อเกิดความสุข สงบ สว่าง ซึ่งเป็นการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน นั่นเอง^{๑๖๔}

สรุปได้ว่า สาธารณสงเคราะห์ โดยนัยภารกิจของพระสงฆ์และวัด เป็นการดำเนินการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม อันเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของคณะสงฆ์ ในด้าน ๔ คือ (๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล (๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ (๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ และ (๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ โดยนัยนี้ การสาธารณสงเคราะห์เป็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์และวัดในฐานะเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎหมายของบ้านเมืองด้วย

^{๑๖๔} พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ข.

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ จากรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

พระสมุห์กำพร สุชาโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่า อยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยที่เมื่อจำแนกระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้าน พบว่า สามารถจำแนกระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้ ด้านการปกครองนั้นมีบทบาทในการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยมีค่าสูงสุด, ด้านศาสนศึกษามีบทบาทในด้านการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด, ด้านศึกษาสงเคราะห์มีบทบาทให้ด้านการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ในระดับสุดท้าย, ด้านการเผยแผ่นั้นมีบทบาทในด้านการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน แต่มีการจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นลำดับสุดท้าย, ด้านสาธารณูปการ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดเป็นลำดับสุดท้าย, ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติเป็นอันดับสูงสุด และมีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้งเป็นข้อสุดท้าย (๒) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ โดยด้านการปกครองยังมีปัญหามาก เพราะอำเภอทองผาภูมิมีพื้นที่ทุรกันดารอยู่มาก ทำให้การดูแล ติดต่อประสานงานในการทำงานเป็นไปได้โดยยาก และเสียค่าใช้จ่ายสูง ด้านศาสนศึกษา ก็ไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ จึงทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ด้านศึกษาสงเคราะห์ ก็ยังมีทุนทรัพย์ในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนกุลศของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนน้อยค่อนข้างจำกัดในเรื่องของงบประมาณ ด้านการเผยแผ่ มีการจัดให้มีการเทศน์และการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนายังมีน้อย ด้านสาธารณูปการ ก็มีความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน และ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีการเกื้อกูลต่อสาธารณประโยชน์ยังมีน้อย และบางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่องนี้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ได้ ทั้งนี้ พระสังฆาธิการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการติดตามการทำงานของผู้บังคับบัญชา ประสานงานในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และปกครองดูแลให้พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฏระเบียบ มติและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ ควรหาปัจจัยเงินทุนและอุปกรณ์ด้านการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร และควรจัดให้มีการเทศนาและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ^{๑๖๕}

^{๑๖๕} พระสมุห์กำพร สุชาโต, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการผู้ที่ได้รับมอบหมายและมีหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละวัดนั้นควรคำนึงถึงการบริหารวัดหรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ครบทั้ง ๖ ด้าน ตามกฎหมายเถรสมาคม เพื่อให้การบริหารวัดนั้นเกิดปัญหาน้อยที่สุด และทำให้การบริหารวัดมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อความสุข ทั้งผู้ที่อยู่ในวัดคือพระภิกษุ สามเณรและสาธุชนทั่วไปโดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ (๑) การปกครองคณะสงฆ์ มีการปกครองและการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการและผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะอำเภอในการดูแลคณะสงฆ์ในแต่ละวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ด้วยหลักสารณียธรรมและสามัคคีธรรมเป็นต้น ตามกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคม (๒) การศาสนศึกษา มีการจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุ สามเณร ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้เรียนภายนอกสำนักเรียนด้วย และรวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรได้ศึกษาล่าเรียนวิชาที่เป็นประโยชน์แก่การประกาศพระพุทธศาสนาอีกด้วย (๓) การศึกษาสงเคราะห์ มีการให้การศึกษอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่จะอำนวยการประโยชน์เกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ปัจจัยและอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นรูปดีของสังคมและประเทศชาติ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการจัดให้มีการฟัง พระธรรมเทศนาทั้งในวันธรรมสวนะและวันสำคัญของทางวัดทั่วไป ตลอดจนการจัดอบรมสมณะวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทั้งแก่พระภิกษุ สามเณร และทั้งแก่อุบาสกและอุบาสิกาสาธุชนทั่วไป มีการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่ประชาชนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือธรรมและวารสารที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพระภิกษุ สามเณร ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อความเจริญและเพื่อความสันติสุขทั้งชีวิตของตนเองและของผู้อื่น (๕) การสาธารณูปการ มีการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ ประหยัดและคุ้มค่า แก่การปฏิบัติศาสนกิจของพระภิกษุ สามเณร และอุบาสกอุบาสิกา เพื่อเป็นการสืบต่อและดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและวัฒนาถาวร โดยยึดหลักให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและให้ประหยัดที่สุด และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ มีการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนในชุมชนและสังคมทั้งในที่ใกล้และที่ไกล โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เช่นการให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและให้ดำรงชีวิตแบบพอเพียง ประหยัดและมีอัธยาศัย ตลอดจนการมอบอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่ออนุเคราะห์สังคมโดยรวม^{๑๖๖}

^{๑๖๖} พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ (๑) ด้านการปกครอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง (๒) ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศาสนศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลางในเรื่อง มีการจัดตั้งและส่งเสริมศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กเยาวชน และเรื่องมีการจัดตั้งและส่งเสริมสนับสนุนศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สำหรับเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก (๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากในเรื่อง มีการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและมีความรู้เข้าใจ พระธรรมวินัย ศีลจารีวัตร มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมเรื่องการจัดเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในวันสำคัญและเทศกาลสำคัญ เรื่องการจัดและสนับสนุนให้มีการอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป และเรื่องการส่งเสริมสนับสนุนและให้การศึกษอบรมบุคลากรพระภิกษุสามเณรให้ทำงานด้านเผยแผ่ธรรมะ สำหรับเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง (๕) ด้านสาธารณูปการ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านสาธารณูปการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง และ (๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าเป็นพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี ด้านสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากในเรื่อง ให้ความสะดวกในการใช้สถานที่มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการในการสงเคราะห์ประชาชน เรื่องมีการรณรงค์อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข เรื่องมีการช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนตามหลักพุทธศาสนาที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ และเรื่องมีการแก้กฏลุดหนุนสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท^{๑๖๗}

^{๑๖๗} พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พระครูสุวิมลสมุทรกิจ (บุญชู ยโสธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ ด้านการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ ด้านการสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ (๒) ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา นักธรรมของพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิกการศึกษา สามัญ และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง และ (๓) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ ด้านการปกครอง ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้น ควรลงพื้นที่เพื่อดูแล ให้คำปรึกษา และบำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้ใต้ปกครองเป็นประจำ, การออกกฎ ระเบียบ ภายในวัด นอกจากต้องเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยแล้ว ผู้ปกครองควรจัดประชุมโดยให้ผู้ใต้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการบัญญัติ กฎ ระเบียบ แสดงทัศนะ แล้วจึงตั้งโดยใช้มติในที่ประชุม นั้น, ด้านการศึกษา ควรจัดอาคารเรียน หรือห้องเรียนพระปริยัติธรรมแยกออกเป็นเอกเทศเพื่อใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมโดยเฉพาะ, คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมนักธรรมก่อนสอบในทุกระดับทั้งชั้นนักธรรมตรี-โท และเอก โดยจัดสรรผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มาเป็นวิทยากร ซึ่งอาจกระทำโดยจัดให้เป็นกิจกรรมการอบรมนักธรรมประจำอำเภอก่อนสอบ, ควรจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตลอดทั้งปี เว้นไว้เพียงในวันธัมมัสสวนะ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเทศกาลสำคัญๆ ประจำปี เท่านั้น, ควรจัดหาเครื่องมือและสื่อการสอนที่ทันสมัย, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรกระจายทุนศึกษาสงเคราะห์ให้เข้าถึงผู้ที่มีความต้องการอย่างแท้จริง, ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรเลือกวิธีการนำเสนอและนำเทคนิคในการเผยแผ่ที่สามารถกระตุ้นและสร้างความสนใจแก่ประชาชนในกลุ่มวัยรุ่นได้, ควรทำงานเชิงรุก เผยแผ่โดยอาศัยสื่อกลางในชุมชนนั้น ๆ อาทิ เสียงตามสายของหมู่บ้าน, ด้านการสาธารณูปการ ควรประสานงานและขอความช่วยเหลือจากส่วนราชการหรือองค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามาให้ การสนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างและบูรณะ ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ แก้ววัดในสังกัดพื้นที่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ควรประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการหรือองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นในการสงเคราะห์คนในชุมชน^{๑๖๘}

^{๑๖๘} พระครูสุวิมลสมุทรกิจ (บุญชู ยโสธโร), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

พระครูสันติธรรมภาณี (บุญชัย สนติกโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเจ้าอาวาส คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓ มีอายุตั้งแต่ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕ มีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๐ มีระดับวุฒิการศึกษาสายสามัญในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕ มีระดับวุฒิการศึกษาทางธรรมในระดับนักธรรมชั้นเอก คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๘ ไม่มีวุฒิการศึกษาทางบาลี คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับ ๑๙ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๓ (๒) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง (๓) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสภาพส่วนบุคคลโดยรวม พระสังฆาธิการที่มี ตำแหน่งและประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สำหรับพระสังฆาธิการที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิกศศึกษาทางธรรม และวุฒิกศศึกษาทางเปรียญธรรม ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ (๔) ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี คือการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัดราชบุรี ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น พระสังฆาธิการของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีทุกตำแหน่งทุกหน้าที่ ควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ของจังหวัดราชบุรีอย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีงามด้วยศีลาจารวัตรตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป^{๑๖๙}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ มีบทบาทหน้าที่สำคัญ ๖ การกิจ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ โดยภารกิจทั้ง ๖ การกิจดังกล่าวนี้ พระสังฆาธิการจำเป็นต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายบ้านเมือง ทั้งยังต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการจัดการเป็นสำคัญด้วย

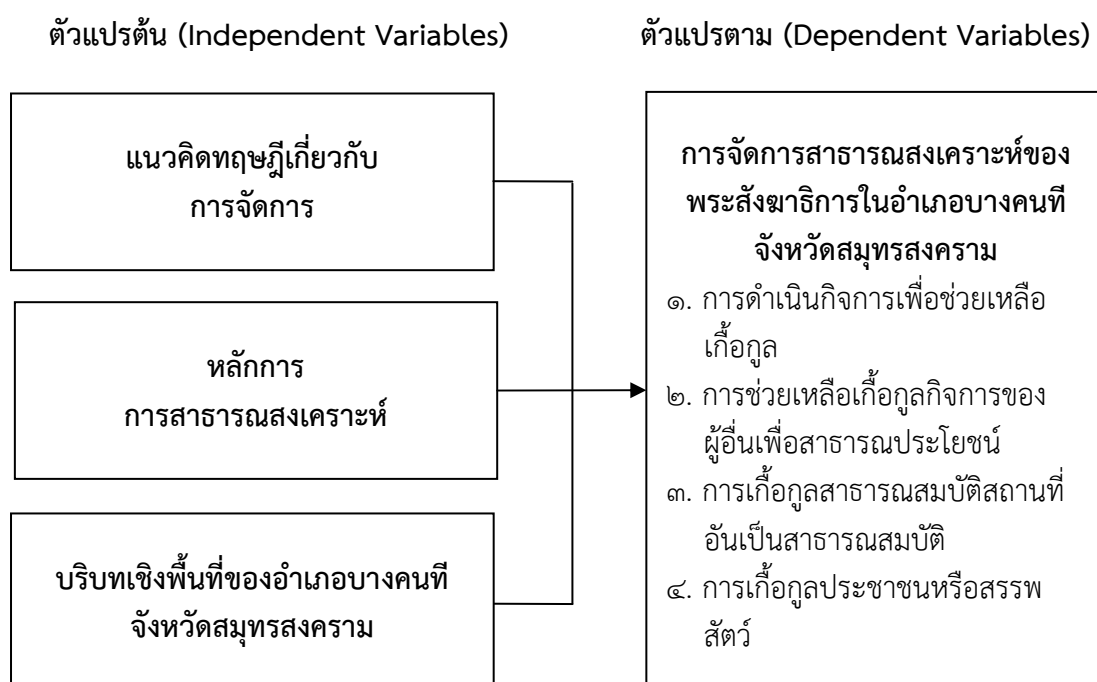
^{๑๖๙} พระครูสันติธรรมภาณี (บุญชัย สนติกโร), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ หลักการสาธารณสุขสงเคราะห์ และบริบทเชิงพื้นที่ของอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม รวม ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล (๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ (๓) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และ (๔) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

ภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยจำแนกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์

กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ ๓ วิทยากรของวัดในพื้นที่

กลุ่มที่ ๔ ตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๗ รูป/คน โดยมีสัดส่วนดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก

ที่	กลุ่ม	จำนวน (รูป/คน)
๑	พระสังฆาธิการ	๕
๒	หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	๔
๓	ไวยาวัจกรของวัดในพื้นที่	๔
๔	ตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน	๔
รวม		๑๗

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๗ รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป ได้แก่

๑. พระครูสถิตกมลธรรม

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. พระครูสมุทรปัญญาพล

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓. พระมหานพพล กนตสีโล, ดร.

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๔. พระสมุทรธรรมคณี

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๕. พระครูสมุทรคุณาธาร

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มที่ ๒ หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑. นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกุล

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม

๒. นายณัฐภัทร เอ็มอ่อน

ตำแหน่ง นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓. นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์

ตำแหน่ง นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๔. นายจรงค์ดี น้อยสกุล

ตำแหน่ง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
กลุ่มที่ ๓ ตัวแทนไวยาวัจกรของวัดในพื้นที่ จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑. นายสง่า เจนจบเขต

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓. นายเสวก สิ้นประเสริฐ

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๔. นายสพภาพ เรืองเดช

ตำแหน่ง ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
กลุ่มที่ ๓ ตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน จำนวน ๔ คน ได้แก่

๑. นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. นายสำเริง แก้วสุกใส

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓. นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๔. นายสมพร เหมหาสุข

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ ประเภทของเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาจะใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้น

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ มีการสร้างเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๓. สร้างเครื่องมือ และนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๔. ปรับปรุงแก้ไข

๕. นำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ มีการตรวจสอบเครื่องมือโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity)^๑ โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบ และนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษา และความครอบคลุม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

^๑ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๐.

๒.๒ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๓ พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๔ พระมหากังวาล ชีรธมโม, ผศ.ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒.๕ ดร.ปิ่นนธร เขียรชัยพลฤกษ์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓.๓.๔ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการดังนี้

๓.๔.๑ ข้อมูลขั้นต้น

ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ คัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้

รูปแบบของการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ทั้งที่เป็นทางการโดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะไม่ทำหน้าที่เพียงอ่านคำถาม อธิบายความหมายของคำถาม แล้วบันทึกคำตอบเท่านั้น แต่จะร่วมสนทนาให้ได้เรื่องราวมากขึ้นไปตามการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูลหลัก และครอบคลุมในประเด็นการวิจัย

ดังกล่าวนี้นี้ ผู้วิจัยทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๒ ข้อมูลชั้นรอง

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๓ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑.๑ ด้านการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล มีดังนี้

พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสถือเป็นบุคคลสำคัญของภารกิจนี้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่โดยตรง จึงเป็นผู้ที่ทราบปัญหาความทุกข์ยาก หรือความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี จึงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ตรงจุด เช่น เมื่อมีคนขัดสนด้านที่อยู่อาศัยและมีฐานะยากจน ก็อนุญาตให้เช่าที่ดินวัดโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก^๑

^๑สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

คณะสงฆ์ทุกระดับให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มกำลัง ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วย ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ที่ระบุให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น มีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี ดังนั้น การดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลนี้ จึงมีอยู่ทุกวัด ดังเช่นที่จะพบว่า ทุกวัดจะจัดบริการฟรีในพิธีงานศพที่ไร้ญาติ หรือศพที่เจ้าภาพมีฐานะยากจน โดยจะไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือแม้แต่ค่าใช้จ่าย ของสัปเหร่อก็ตาม^๒

พื้นที่ของอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้นต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลที่วัดดำเนินการเองโดยร่วมกับ พัฒนาการชุมชน ซึ่งเป็นแบบให้เปล่า ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และไม่มีเงื่อนไขใด ๆ กับผู้ที่เข้าอบรม ทั้งสิ้น นี่ถือเป็นความโชคดีของวัดที่ได้เปรียบกว่าองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพราะกิจการของวัดก็อาศัย แหล่งเงินทุนหลักจากเงินบริจาคของประชาชน มีประชาชนในพื้นที่ที่มีฐานะดีเป็นกำลังสำคัญของวัด และด้วยพื้นฐานของคนไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งชีวิต จึงมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของ การให้ทานอย่างมาก พุทธศาสนิกชนมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าการให้ทานนั้นเมื่อให้แล้ว ผู้ที่รู้จักให้ย่อม เป็นผู้ที่ได้รับเป็นธรรมดา โดยผลนั้นจะย้อนกลับมาหาตัวของผู้ที่ทำเอง^๓

คณะสงฆ์ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็น การกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ต้องดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรม วินัย ตามศักยภาพที่กระทำได้ และที่ทุก ๆ วัดดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน คือ การส่งเสริมการปฏิบัติ ธรรม ได้แก่ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อให้ประชาชนมีสถานที่ที่สัปปายะสำหรับ ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ตน และแม้ทุก ๆ วัดจะไม่ได้มีฐานะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยอนุมัติของมหาเถรสมาคม แต่ทุก ๆ วัดก็จะมี การจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรม ปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไปเป็นปกติอยู่แล้ว^๔

เจ้าอาวาสทุกวัด มีฐานะเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด มีหน้าที่ต้องบำรุงรักษา จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในมาตราที่ ๓๗ เพราะฉะนั้น การประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ จึงได้รับการส่งเสริมจากนโยบายดังกล่าวนี้ อย่างเต็มที่ แต่เนื่องด้วยทางฝ่ายคณะสงฆ์ อาจขาดทักษะด้านการประกอบอาชีพ จึงได้เชิญวิทยากร จากราชการเข้ามาช่วยสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกอาชีพต่าง ๆ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว^๕

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ทุกวัดมีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ อยู่แล้ว ดังที่ เราเห็นกันทั่วไปไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่ง หรืองานตาย ก็ล้วนแต่อาศัยสถานที่ในบริเวณวัดทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานบำเพ็ญกุศลประเภทงานศพ หลาย ๆ วัดในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์แก่สมาชิกในชุมชน จะเห็นได้จากการมีพิธีมอบเงินสงเคราะห์แก่ญาติของผู้วายชนม์เกือบทุกงาน อย่างไรก็ตาม หากทุก ๆ วัดสามารถจัดสรรพื้นที่ที่มีอยู่เพื่อใช้ในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นสัดส่วน มีระเบียบ ก็จะสามารถดำเนินกิจการช่วยเหลือเกื้อกูลกับคนในชุมชนเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้อย่างดียิ่ง ๆ ขึ้นไป^๖

หลาย ๆ วัด มีห้องสมุดสำหรับประชาชน มีลักษณะเป็นห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ ทั้งในส่วนที่วัดจัดสรรงบประมาณเอง และในส่วนที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง เป็นแหล่งความรู้ที่มีหนังสือหลายประเภทให้เด็ก ๆ และประชาชนทั่วไปได้อ่านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพื่อมุ่งให้ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป มีความรู้ในการพัฒนาตนเอง สามารถอยู่ร่วมกัน และใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา^๗

เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการรับทราบปัญหาของคนในพื้นที่ เพื่อจะได้เข้าไปช่วยเหลือ แก้ไข สิ่งแรกที่ต้องดำเนินการ คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาอย่างจริงจัง และบุคคลในลำดับต้น ๆ ที่นึกถึง คือ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจของคนในชุมชนนั้น ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิด มีความสนิทสนมกับประชาชน และเป็นผู้ที่รู้ซึ่งถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าอาวาสของแต่ละวัดจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ควบคู่กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองประจำท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้ ฝ่ายบ้านเมืองจะสนับสนุนในส่วนของการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน และสุขภาพ ส่วนองค์กรทางศาสนา เช่น วัด หรือโบสถ์ ก็จะทำให้การอบรมทางด้านจิตใจ ได้แก่ การจัดอบรมปฏิบัติธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป หรือ การจัดค่ายพุทธบุตรสำหรับเยาวชน เป็นต้น^๘

วัดจำนวนมากได้จัดสรรพื้นที่ภายในวัด ให้เป็นพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะในลักษณะต่าง ๆ อาจใช้เป็นสถานที่เอนกประสงค์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อวัดดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมหรือการดำเนินงานการสาธารณประโยชน์ซึ่งวัดเป็นผู้ดำเนินการเอง ย่อมใช้พื้นที่ธรรมสังฆดังกล่าวนี้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และไม่มีค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก ก็ได้ให้การสนับสนุนวัดในการจัดฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั่นให้แก่ราษฎร โดยสนับสนุนด้านวิทยากรและเจ้าหน้าที่^๙

^๖สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รังสิธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๙สัมภาษณ์ นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ปัจจุบัน ทุกวัดได้จัดกิจกรรมสนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยส่งเสริมบทบาทของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อ.ป.ต. ให้มีหน้าที่ครอบคลุมภารกิจสำคัญตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาและการขับเคลื่อนนโยบายสำคัญของรัฐบาล รวมทั้ง เป็นหน่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาสำคัญที่เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนภารกิจยกระดับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ร่วมกับการส่งเสริมกิจการหน่วยอบรมประจำตำบล โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อช่วยประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตามสมควรในด้านต่าง ๆ ตามกรอบการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม^{๑๐}

วัดและพระสงฆ์ สงเคราะห์ชาวบ้านในด้านจิตใจเป็นหลัก ส่วนในด้านวัตถุเป็นหน้าที่ของภาครัฐโดยตรง ดังนั้น การสงเคราะห์ประชาชนที่วัดและพระสงฆ์ดำเนินการเอง จึงเป็นเรื่องของการอบรมจิตใจ สร้างปัญญา เห็นได้ชัดเจนจากโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระยะที่ ๓ ซึ่งเป็นการดำเนินงานในระยะยาว ที่มุ่งสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ปลุกจิตสำนึก สร้างความตระหนัก รักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์^{๑๑}

เจ้าอาวาสของทุกวัด หากไม่ได้เป็นลูกหลานของคนในชุมชน ก็จะเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นมานาน หรืออาจเป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหาของชาวบ้านในชุมชนมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตถึง ชาวบ้านได้อาศัยที่ดินของวัดในการอยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีวิต ปัจจุบัน แม้มีการเรียกเก็บค่าเช่า ก็เป็นการทำสัญญาเช่าในราคาถูกมาก ทั้งนี้ ทางวัดไม่มีเจตนาหารายได้จากการปล่อยที่ให้เช่า แต่เป็นการดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น^{๑๒}

บางวัดการจัดให้มีสวนสมุนไพร และบำบัดรักษาโรคสำหรับแพทย์แผนโบราณภายในวัด ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณณสิริ) ทรงก่อตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณ มีการสอนทั้งวิชาเภสัชกรรม เวชกรรม การผดุงครรภ์ไทย และการนวดแผนโบราณตามพระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) กระทั่งปัจจุบัน บางวัดยังคงบำบัดรักษาโรคตามแพทย์แผนโบราณอยู่ภายในวัด แต่ที่ชัดเจน คือ มีการดำเนินงานตามโครงการสวนสมุนไพรในวัด ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้วัดมีบทบาทและเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง^{๑๓}

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระสังฆาธิการของทุกวัดสงเคราะห์ประชาชนด้วยปัญญา โดยมีการเทศน์แสดงธรรมโปรดประชาชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ ทั้งภายในวัดและนอกวัด และมีการนิมนต์พระสงฆ์ผู้ทรงภูมิมาแสดงธรรมภายในวัดเป็นครั้งคราว และโดยความเห็นของผู้ที่ชอบหรือที่เชื่อในหลักคุณธรรมนั้น การเทศน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเทศน์มหาชาติ หรือการเทศน์ใด ๆ ก็ตาม ไม่มีข้อเสียอะไรเลย มีแต่คุณประโยชน์มากมาย^{๑๔}

การกระทำของวัดหรือเจ้าอาวาส ที่มุ่งวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์มากมาย ที่ชัดเจนและเห็นว่ามีอยู่ทุกวัดอย่างแน่นอน คือ การให้เช่าที่ดินวัดในราคาถูกมาก ๆ เมื่อครบสัญญาแล้ว วัดก็จะต่อสัญญาให้ และราคาค่าเช่าที่วัด ก็ไม่มีกฎเกณฑ์ อยู่ที่คณะกรรมการของวัดพิจารณาเห็นสมควรตามหลักความเป็นจริง ซึ่งปัจจุบันนี้ ต่อห้องต่อปี ก็ไม่กี่ร้อยบาทเท่านั้นเอง^{๑๕}

การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์โดยชัดเจน ได้แก่ การให้ประชาชนมีโอกาสเช่าที่ดินหรืออาคารของวัด โดยต้องให้เจ้าอาวาสมอบอำนาจให้ไวยาวัจกรเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้จัดประโยชน์ของวัด ซึ่งจะมีการจัดทำทะเบียนผู้เช่าไว้ให้ถูกต้อง และให้เก็บรักษาเป็นหลักฐานเพื่อการตรวจสอบ ดังกล่าวนี้อาจเป็นการสาธารณสงเคราะห์ที่วัดหรือคณะสงฆ์กระทำโดยต่อเนื่อง^{๑๖}

ทุก ๆ วัดในพื้นที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม มีการสงเคราะห์ประชาชนทั้งทางด้านวัตถุ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ โดยในด้านวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้นั้น เห็นได้ว่า มีการให้ใช้พื้นที่ของวัดเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ เช่น การให้เช่าที่ดินเป็นที่ปลูกบ้านเพื่อพักอาศัยในราคาถูก เป็นต้น ส่วนในด้านสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุนั้น หรือการสงเคราะห์ด้านจิตใจด้วยธรรมะสำหรับการใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีอยู่เป็นปกติวิสัย เพราะวัดเป็นสถานสงเคราะห์แก่ผู้ทุกข์ยากลำบากใจหรือผู้ที่มีความทุกข์ในชีวิต สามารถเข้ามาหาความสงบ และหลักธรรมะสำหรับแก้ปัญหา^{๑๗}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ดังนี้

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	จัดที่ดินวัดให้ประชาชนปลูกที่อยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก	๕	๒๙.๔๑
๒	จัดศูนย์ฝึกอบรมหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป	๕	๒๙.๔๑
๓	จัดฝึกอบรมวิชาชีพหรืออบรมอาชีพระยะสั้นให้แก่ประชาชน	๓	๑๗.๖๕
๔	ให้การสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติหรือยากจนและจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์	๒	๑๑.๗๖
๕	จัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน	๑	๕.๘๘
๖	จัดรักษาโรคทางแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด พบว่า มีการจัดที่ดินวัดให้ประชาชนปลูกที่อยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ มีการจัดศูนย์ฝึกอบรมหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพหรืออบรมอาชีพระยะสั้นให้แก่ประชาชน จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ มีการให้การสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติหรือยากจนและจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน ๒ คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ มีการจัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ และมีการจัดรักษาโรคทางแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ ตามลำดับ

๔.๑.๒ ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีดังนี้

การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐหรือหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่ภาคคณะสงฆ์นั้น ที่โดดเด่น คือ การส่งครูพระไปช่วย สอนศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ เพราะตระหนักในสภาพวิถีชีวิตของผู้ในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับการ เปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยม และภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง จนก่อเกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน นักเรียนให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่ เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์ ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้น จึงเข้าไปช่วยปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต^{๑๘}

ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้มีการช่วยเหลือกิจการ หรือภารกิจของชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ภายใน วัดได้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีที่สาธารณประโยชน์ของวัดอีกส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบกิจกรรม ทางสังคม หมู่บ้านแต่ละแห่งต่างมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง และต่างก็มีความยึดถือวัด นั้นว่าเป็นวัดของตน เป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องมือสังคมย่อย หนึ่ง ๆ เข้าให้เป็นหนึ่งเดียวกัน^{๑๙}

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนภารกิจให้การศึกษาแก่เด็กและ เยาวชนในพื้นที่ โดยได้จัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้า ไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้นักเรียนมี ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือโรงเรียนในการปลูกฝังให้นักเรียน มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีความสุข สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนา ทรัพยากรบุคคลที่เป็นอนาคตของชาติให้มีคุณภาพต่อไป อีกทั้ง การจากช่วยเหลือกิจการด้านการศึกษา ของโรงเรียนต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น เป็นช่องทางให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา คู่เคียงกับพระภิกษุ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะนำไปศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี^{๒๐}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐที่เป็นรูปธรรมและเป็นการดำเนินงานโดยต่อเนื่องในระยะยาว ได้แก่ การสนับสนุนการจัดการศึกษาในหมวดสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยพระสังฆาธิการในคณะสงฆ์อำเภอบางคนที ได้จัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งภาคปริยัติ และมีพื้นฐานการปฏิบัติที่ดี เข้าไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ ในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตามนโยบายของรัฐบาล ทั้งนี้ ได้มีการจัดทำข้อมูลประวัติทั่วไปของพระสอนศีลธรรม ประวัติการสอนศีลธรรมและกิจกรรมพิเศษ และผลงานการปฏิบัติการสอนไว้กับศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัด^{๒๑}

การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ที่ปรากฏเห็นเด่นชัด และดำเนินการทุกวัด คือ พระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในสถานศึกษาให้ได้ศึกษาและเห็นแบบอย่างการประพฤติในการสำรวมกาย เจริญจิต อบรมปัญญา ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จากพระสงฆ์โดยตรง ทำให้เข้าใจ และสามารถซึมซับนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมได้อย่างแท้จริง^{๒๒}

ในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนา ถือเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ใกล้ชิดและมีหน้าที่โดยตรงในการสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนาสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้ง ให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา เพราะฉะนั้น ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ซึ่งเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของคณะสงฆ์นั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เข้าไปมีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมในส่วนของการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยใช้สื่อโทรทัศน์หรือวิทยุกระจายเสียงของชุมชนในพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของวัดนั้น ๆ^{๒๓}

พระสังฆาธิการทุกระดับได้มีส่วนช่วยสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกแกหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยได้จัดสรรพื้นที่ภายในวัดสำหรับการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยพร้อมเพรียง ทั้งในรูปแบบของกิจกรรมด้านสุขภาพ หรือกิจกรรมการประชุมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น^{๒๔}

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

หน่วยงานราชการสามารถเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์โดยใช้สถานที่ของวัด โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น นี้เกิดจากความเมตตาธรรมของพระสงฆ์ที่ที่เปิดโอกาสให้ได้ใช้พื้นที่ของวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของภาครัฐและภาคประชาสังคม อีกทั้งยังสามารถเป็นเครื่องมือช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างราชการกับชุมชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี^{๒๕}

เมื่อรัฐจะได้เริ่มพัฒนาชุมชนชนบท และวางแผนโครงการเข้าไปยังท้องถิ่นชนบทห่างไกลนั้น พระภิกษุสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในหมู่บ้านแต่ละแห่งก็ได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไม่เป็นทางการอยู่แล้ว จนเป็นปกติวิสัย และเมื่องานพัฒนาดังกล่าวเข้าไปถึงหมู่บ้าน ท่านก็ได้เข้าร่วมงานเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ เช่น เป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม และเป็นที่ปรึกษา และเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาเรียกความร่วมมือจากชาวบ้านให้เข้าร่วมทำงานพัฒนาร่วมกับภาครัฐ เช่น การจัดกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจของผู้ติดยาเสพติด หรือการรณรงค์ให้ประชาชน ลด ละ เลิก อบายมุข และยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ เป็นต้น^{๒๖}

พระสงฆ์มีส่วนช่วยเหลือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ช่วยป้องกัน แก้ไขปัญหา และสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เช่น การช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยการไม่ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การดูแลรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ ของชุมชน โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงของชุมชน หรือเอกสารต่าง ๆ^{๒๗}

งานในด้านนี้ เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกัน^{๒๘} ช่วยเหลือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการจัดสถานที่ของวัดเพื่อให้เป็นเป็นที่ประชุมชั่วคราวของชุมชน โดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย^{๒๙} มีการอนุญาตให้ใช้ที่ดินของวัดในการจัดสร้างอาคารขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น หอประชุม อาคารเอนกประสงค์ เป็นต้น^{๓๐}

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายจรงค์ดี น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีการช่วยสาธารณสุขในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาครอบครัวและปัญหาชีวิตโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการออกเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการและผู้สูงอายุ การเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยที่สถานพยาบาลต่าง ๆ ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)^{๓๑}

ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการรณรงค์ให้ประชาชน ลด ละ เลิก อบายมุขและยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ โดยบูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยคณะสงฆ์จะสนับสนุนด้านบุคลากรและอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการ^{๓๒}

โดยปกติที่ทุก ๆ วัดดำเนินการ คือ การสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดสำหรับให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ เป็นที่ทำกิจกรรมทางสังคมของชาวบ้าน เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม หากมีการปรับปรุงและรักษาความสะอาดภายในวัดนั้นมีความสะอาด ร่มรื่น ตลอดจนยังได้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระหว่างวัดกับราชการ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในพื้นที่ นั้นเอง^{๓๓}

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์การศึกษา และจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กเล็กภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านด้วย^{๓๔}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ดังนี้

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์	๗	๔๑.๑๘
๒	การให้ความสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ในการส่งครูพระไปช่วยสอนศีลธรรม	๕	๒๙.๔๑
๓	การเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ	๒	๑๑.๗๖
๔	การให้การสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจของผู้ติดยาเสพติด และการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุขของสาธารณสุข	๒	๑๑.๗๖
๕	การเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลโดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด พบว่า มีการสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ จำนวน ๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๑๘ มีการให้ความสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ในการส่งครูพระไปช่วยสอนศีลธรรม จำนวน ๕ รูป/คนคิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ มีการเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ มีการให้การสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจของผู้ติดยาเสพติด และการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุขของสาธารณสุข จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ และมีการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘

๔.๑.๓ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีดังนี้

การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีการสบทบทุนสร้างโรงพยาบาลพระพุทฺธเลิศหล้า โดยให้งบประมาณ (ส่วนตัว) สนับสนุนกิจกรรมปั่นจักรยานการกุศล Bike4Charity เพื่อหารายได้สมทบทุนมอบให้แก่โรงพยาบาลพระพุทฺธเลิศหล้า จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้รักษาผู้เจ็บป่วยที่มาใช้บริการของโรงพยาบาล^{๓๕}

ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีการณรงค์ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น โครงการปลูกต้นไม้ปลูกธรรมะวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญที่สุดของพุทธศาสนา และวันต้นไม้แห่งชาติ เพื่อรณรงค์เชิญชวนให้ผู้คนมาร่วมทำบุญให้โลกให้แผ่นดิน มาปลูกบุญให้ตนเองและลูกหลาน ทำบุญด้วยการปลูกต้นไม้ สร้างป่าในที่ดินของตนเอง และในที่สาธารณะต่าง ๆ^{๓๖}

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ ได้ช่วยสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลสมเด็จพระพุทฺธเลิศหล้า จังหวัดสมุทรสงคราม โดยช่วยประชาสัมพันธ์และระดมทุน ร่วมกับการระดมทุนจากการสมัครปั่นจักรยาน และรับบริจาคจากบุคคลทั่วไป สมทบทุนมอบให้แก่โรงพยาบาลพระพุทฺธเลิศหล้า จังหวัดสมุทรสงคราม^{๓๗}

การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติที่เด่นชัดของพระสังฆาธิการทุกระดับในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม คือ การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารเรียนและสนับสนุนการจัดซื้อครุภัณฑ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ด้านการสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์^{๓๘}

คณะสงฆ์อำเภอบางคนที่ได้ร่วมกันจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ เพราะจะเห็นได้ว่า โรงพยาบาลแต่ละแห่งก็มีการดิ้นรนหาเงินช่วยเหลือตัวเองเช่นกัน หวังเพียงแค่รองรับงบประมาณจากรัฐเพียงอย่างเดียว ดูเหมือนจะไม่เพียงพอ ช่องทาง ที่โรงพยาบาลต่าง ๆ นิยมใช้ในการระดมทุน คือ การรับบริจาค และการทอดผ้าป่า นั่นเอง^{๓๙}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การก่อกุลสาธณสมบัติสถานทีอันเป็นสาธณสมบัติของพระสังฆาธิการ ที่ชัดเจนที่สุด คือ การสนับสนุนด้านที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน การอนุญาตให้โรงเรียนใช้พื้นที่ของวัด การเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาทอดผ้าป่าแล้วมอบเงินสบทบทุนให้โรงเรียนใช้ในการก่อสร้างอาคารหรือ จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา และยังมีกรมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่ยากจนด้วย^{๔๐}

หลาย ๆ วัด ได้อนุญาตให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างหอประชุม หรืออาคารถาวร ขึ้นในพื้นที่ของวัด โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ปกครองฝ่ายสงฆ์ และฝ่าย บ้านเมือง^{๔๑}

ความเป็นผู้นำนี้แหละ สำคัญสูงสุด และลอยตัวอยู่เหนือเพศสภาพ มีความเฉียบคม มีการ ลงมือที่เฉียบขาด และมีการประสานงานที่เฉียบแหลม พระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันเป็นผู้นำทางจิต วิญญาณ และเป็นผู้นำการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๔๒}

ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือผู้รักษา การแทนเจ้าอาวาสต้องมีการตื่นตัว เป็นคนไม่อยู่ เปลา ไม่กินเปลา ต้องบำเพ็ญตนเป็นอรรถถาจารีบุคคล คือ เป็นคนทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ ส่วนรวม โดยการเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในวัด และภายนอกวัดเพื่อเป็นประโยชน์ แก่ประชาชนทั้งหลาย อันเป็นการแสดงภาพพจน์ที่ดีงามให้แก่คณะสงฆ์^{๔๓}

หลาย ๆ วัดจัดทอดผ้าป่าทางการศึกษา เพื่อระดมทุนมาพัฒนาโรงเรียน และส่งเสริมการ เรียนการสอนของโรงเรียนในพื้นที่ ให้ก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๔๔}

มีการจัดทอดผ้าป่าสามัคคี โดยการแจกฏีกาอบกบุญไปยังที่ต่าง ๆ ร่วมทำบุญตามศรัทธา เพื่อหาทุนสร้างโรงเรียน^{๔๕} มีการจัดผ้าป่าเพื่อการศึกษา เงินที่ได้ก็นำเข้าโรงเรียน ไม่ใช่เข้าวัด^{๔๖}

^{๔๐}สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๑}สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๒}สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๓}สัมภาษณ์ นายจรงค์ดี น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔}สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๕}สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

มีการสทบทุนทอดผ้าป่าให้โรงเรียนในพื้นที่ การทอดผ้าป่าการศึกษา เป็นการระดมทุนในการนำเงินมาพัฒนาโรงเรียนในส่วนที่จำเป็น รวมถึง การมอบเงินแก่โรงเรียนให้พิจารณาเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ยากจนด้วย^{๔๗}

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ชักชวนให้ชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียน สนับสนุนที่ดิน-อาคาร วัสดุครุภัณฑ์เพื่อการศึกษา เสื้อผ้านักเรียน ให้ทุนสำหรับโรงเรียน จัดสร้างอาคารเรียน^{๔๘} ร่วมกับโรงเรียนในการจัดหารายได้ให้กับโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งกองทุน หรือมูลนิธิช่วยเหลือการศึกษา^{๔๙}

ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีการสร้างอาคารสาธารณะประโยชน์ เช่น ศาลาที่พักคนเดินทางบริเวณหน้าวัด เป็นต้น^{๕๐}

การกระทำที่เด่นชัด คือ การมีส่วนร่วมของวัดในการสนับสนุนด้านที่ดิน อาคารวัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน และการให้โรงเรียนยืมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของวัดไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน^{๕๑}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ” ดังนี้

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๓ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขสมมติสถานที่ยังเป็นสาธารณสุขสมมติ

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	สนับสนุนการสร้างอาคารเรียนและครุภัณฑ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน	๙	๕๒.๙๔
๒	สนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์	๓	๑๗.๖๕
๓	สนับสนุนการสร้างหอประชุมหรืออาคารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น	๓	๑๗.๖๕
๔	ส่งเสริมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ	๑	๕.๘๘
๕	สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงให้เห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือแก้ปัญหาด้านสาธารณสุข โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด พบว่า มีการสนับสนุนการสร้างอาคารเรียนและครุภัณฑ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน จำนวน ๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙๔ มีการสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ มีการสนับสนุนการสร้างหอประชุมหรืออาคารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ มีการส่งเสริมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ และมีการสร้างศาลาที่พักคนเดินทาง จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘

๔.๑.๔ ด้านการถือกุลประชาชนหรือสรรพสัตว์

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการถือกุลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีดังนี้

การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม การถือกุลประชาชนหรือสรรพสัตว์ โดยทั่วไป มีการทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส ช่วยเหลือเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กด้อยโอกาส คนชรา ผู้ติดยาเสพติด และบรรยายธรรมะที่ช่วย ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านจิตใจ^{๕๒}

พื้นที่อำเภอบางคนที่ มีการจัดทำบุญประจำหมู่บ้านเพื่อเสริมมงคลและแก่ชุมชน คติความ เชื่อของประเพณีงานบุญประจำหมู่บ้าน ที่มาจากการผ산ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษของคนโบราณ เข้ากับความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นคติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษในการขอบคุณบรรพบุรุษที่ ประทานความอุดมสมบูรณ์จนสามารถเก็บเกี่ยวได้ และเป็นการสะเดาะเคราะห์คนในหมู่บ้านทั้งหมด ซึ่ง เป็นช่องทางให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสส่งเสริมให้ประชาชนได้ทำทาน สมาทานศีล และฝึกอบรมสมาธิ^{๕๓}

ด้านการถือกุลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีการประกาศให้พื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน โดยเขตอภัยทานนี้ เป็นเขตที่ไม่เป็นภัยแก่สัตว์ เขตห้ามกระทำความชั่วแก่สัตว์ โดยในทาง พุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงแต่ความชั่วแก่สัตว์ แต่หมายถึงความชั่วต่อชีวิตทั้งปวง เพื่อป้องกันมิให้สัตว์ นั้นได้รับความเดือดร้อนจากมนุษย์ใจบาปหยาบช้าโดยเฉพาะ^{๕๔}

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชาวบ้านในหมู่บ้าน เรียกว่า การ ทำบุญกลางบ้าน เป็นการทำบุญตลอดจนบูชาและอุทิศส่วนกุศลให้พระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรรมนายเวร เพื่อขอความคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขและประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน ขับไล่สิ่งเลวร้าย ต่าง ๆ ที่ผ่านมาให้หมดสิ้นไปด้วยการสะเดาะเคราะห์ และขอให้ฝนตกตามฤดูกาล อันจะทำให้พืช พันธ์และน้ำท่าอุดมสมบูรณ์^{๕๕}

ปัจจุบัน พบว่า มีสุนัขและแมวที่ถูกทิ้ง เข้ามาอยู่ในวัดเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี มีทั้งถูก นำมาปล่อย หลงทาง พิกุลและถูกนำมาปล่อย พระสงฆ์ก็ให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ด้วยข้าวกัน บาตร เพราะถือว่าเป็นทาน อีกทั้ง ด้วยเหตุที่วัดเป็นเขตอภัยทาน^{๕๖}

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ด้านการแก้ปัญหประชาชนหรือสรรพสัตว์นี้ พระสังฆาธิการได้สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป อาทิ ประเพณีวันสารทไทย ลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งได้เป็นอย่างดี^{๕๗}

หลาย ๆ วัด มีการช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน สอดคล้องกับที่สาธารณภัยในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะทวีจำนวนความถี่และความรุนแรงเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสาธารณภัยที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หรือที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์^{๕๘} ล่าสุดนี้ คณะสงฆ์ได้ร่วมระดมน้ำใจคนไทยทุกฝ่ายเพื่อส่งความช่วยเหลือไปยังประเทศลาว โดยร่วมกับชมรม To Be Number One รับบริจาคสิ่งของ เครื่องนุ่งห่ม ข้าวสารอาหารแห้ง ส่งไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยเป็นการด่วน^{๕๙}

ด้านสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการแก้ปัญหประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีการจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม^{๖๐} ต่างจากในอดีต ซึ่งถ้าเป็นเมื่อก่อนก็แค่ร่วมบริจาคแต่มาคราวนี้พระสงฆ์ดำเนินการเอง ทั้งหาของ จัดของ แบกของ ลุยน้ำ ลงเรือ ทำครัว ทำกับข้าว เรียกว่า คนทุกขมีที่ไหน พระไปโปรดถึงนั้น^{๖๑} ปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ในภาวะที่ชาวบ้านประสบภัยพิบัติ มีความฉับไว สัมพันธ์กันทุกภาคส่วน เริ่มตั้งแต่มหาเถรสมาคมลงไปถึงเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับล่างสุดคือเจ้าอาวาส และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยท่านอธิการบดี ได้สั่งการให้ทุกวิทยาเขตร่วมมือกันให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างทั่วถึง^{๖๒} บางวัดมีการจัดตั้งศูนย์ที่พักพิงชั่วคราวแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ ทั้งโดยส่วนตัวของผู้ประสบภัยเอง ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในศูนย์พักพิงชั่วคราวนั้นด้วย^{๖๓}

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รัสสิธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอ็มอ่อน, นายอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ที่ผ่านมาก มีการได้เผยแพร่ภาพพระสงฆ์กำลังร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่ประสบภัย บางท่านนำข้าวของไปแจกจ่าย บางท่านช่วยกันจัดเตรียมเครื่องอุปโภคบริโภค และอีกหลายท่านที่ร่วมมือกับญาติโยม ช่วยกันทำอาหารให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม และเมื่อภาพเหล่านั้นเผยแพร่ไปในวงกว้าง มีการตั้งคำถามนานาประการ แต่ในยามคับขันเช่นนั้น ต้องมองดูที่เจตนาเป็นสำคัญ เพราะชาวบ้านจำนวนมากกำลังเดือดร้อน และท่านก็ไม่ได้นิ่งเฉย ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีแล้ว^{๖๔}

พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากไร้ โดยได้ร่วมกันจัดส่งเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรค แก่ผู้ทุกข์ยากเดือนร้อนจากภัยธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น^{๖๕} การช่วยเหลือชาวบ้านที่ประสบภัยพิบัติของพระภิกษุสามเณร อาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอีกในอนาคต หากคณะสงฆ์หากจะทำเรื่องนี้อย่างจริงจัง ก็ควรตั้งศูนย์สาธารณสงเคราะห์แบบถาวรเป็นของตัวเองโดยตรง^{๖๖}

ในส่วนของการเกื้อกูลสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ ทุกวัดมีการดำเนินการเป็นปกติ ในลักษณะของการมีเขตอภัยทาน ซึ่งเขตอภัยทานนี้ไม่ใช่สวนสัตว์ มีขึ้นเพื่อรักษาและบำรุงสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง เช่น สุนัข แมว เป็นต้น โดยอาศัยข้าวกันบาตร นั้นเอง^{๖๗} ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์นี้ ทุกวัดได้ประกาศให้พื้นที่ของวัดเป็นเขตอภัยทาน เขตที่ปราศจากการทำร้ายกัน บางคนนำสัตว์ที่ถูกทำร้ายหรือสัตว์เร่ร่อนเข้ามาปล่อยเพื่อที่อย่างน้อยจะไม่มีใครทำร้ายพวกมัน และให้พวกมันได้มีที่อยู่กิน^{๖๘}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์” ดังนี้

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายสพภพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๔ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ	๖	๓๕.๒๙
๒	การจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์และที่พักพิงชั่วคราวแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ	๔	๒๓.๕๓
๓	การประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน	๓	๑๗.๖๕
๔	การจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน	๒	๑๑.๗๖
๕	การทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส	๑	๕.๘๘
๖	การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงให้เห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด พบว่า มีการช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ จำนวน ๖ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒๙ มีการจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์และที่พักพิงชั่วคราวแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ จำนวน ๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๓ มีการประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ มีการจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ มีการทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘

๔.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม คือ ปัญหาด้านงบประมาณ ด้วยการสาธารณสงเคราะห์ด้านต่าง ๆ นั้น ทั้งในส่วนของการดำเนินกิจการเองของวัดในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น เป็นกิจการที่พระสงฆ์และวัดจัดทำขึ้นเอง บางกิจการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน บาง โครงการอาจไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน วัดอาจต้องจัดหาเองทั้งหมด ดังนั้น หากเป็นโครงการที่ต้องทำโดยต่อเนื่องย่อมประสบปัญหาด้านงบประมาณเป็นสำคัญ^{๖๙}

การเข้าไปดำเนินการในส่วนของการสาธารณสงเคราะห์นี้ เป็นภารกิจที่พระสงฆ์และวัดอาจดำเนินการหรือจัดทำโครงการขึ้นมาเองในลักษณะที่ทำเป็นกิจกรรมประจำหรือชั่วคราว เช่น การตั้งมูลนิธิ การตั้งกองทุน หรือการอบรมประชาชนด้านต่าง ๆ ล้วนเป็นกิจการที่ดำเนินการเพื่อสาธารณกุศล ไม่แสวงหากำไร และอาจเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลการดำเนินงานของหน่วยราชการ หรือหน่วยงานอื่น เช่น หน่วยงานเอกชน ดังกล่าวนี้อาจประสบปัญหาหลัก ๆ คือ ปัญหาเกี่ยวกับเงินหรืองบประมาณที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการดำเนินงาน^{๗๐}

อุปสรรคสำคัญ คือ ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องประสบปัญหาต่อเนื่อง จากความไม่แน่นอนของอัตราแลกเปลี่ยน การเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศ การเพิ่มขึ้นของอัตราเงินเฟ้อ และอัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะของการขาดสภาพคล่องในระบบการเงิน ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตและการลงทุน ทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม ซึ่งดังกล่าวนี้อาจส่งผลกระทบต่อเงินบริจาคของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นรายได้หลักของทุกวัด เมื่อขาดเงินงบประมาณในการบริหารจัดการวัด หรือมีเงินงบประมาณบริหารจัดการที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ พระสังฆาธิการทุกวัดจึงต้องใช้มาตรการการประหยัด โดยตัดลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น หรือใช้จ่ายกับสิ่งที่จำเป็นอันดับแรก ๆ ดังกล่าวนี้อาจงานด้านสาธารณสงเคราะห์ที่เน้นการสงเคราะห์ด้วยวัตถุจึงต้องลดขนาด หรือระงับไปชั่วคราว^{๗๑}

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระครูสุตติกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การดำเนินงานการสาธารณสงเคราะห์ที่มุ่งดำเนินการเพื่อส่วนรวมในส่วนที่เป็นสาธารณที่เป็นวัตถุ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง ระบบประปาและระบบไฟฟ้าที่เป็นสาธารณสมบัตินั้น จำเป็นต้องใช้เงินงบประมาณจำนวนมาก ดังนั้น จากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันจึงเป็นปัญหาสำคัญที่หลาย ๆ วัด นำมาทบทวนบทบาทในงานการสาธารณสงเคราะห์^{๗๒}

หลาย ๆ วัด ยังคงประสบปัญหาการขาดงบประมาณในการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานที่อยู่ภายในวัด เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ หอกลอง-หอรฆัง เป็นต้น หลาย ๆ แห่ง ต้องปล่อยให้อาคารเสนาสนะเหล่านั้นรกร้าง ไม่สามารถสร้างให้สำเร็จ หรือบูรณะให้เสร็จได้เนื่องจากพิษของสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้น การดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากจึงชะงักงัน^{๗๓}

ปัญหาจากการขาดงบประมาณดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของวัด เป็นปัญหาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาได้รับทราบมาโดยตลอด แต่เฉพาะในส่วนของการงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่แต่ละวัดพิจารณาดำเนินการตามศักยภาพของตนซึ่งต้องดำเนินงานไปควบคู่กับภารกิจในด้านอื่น ๆ ดังนั้น หากเป็นการดำเนินงานในลักษณะโครงการต่อเนื่องที่เข้าซ้อนทับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ก็อาจไม่ได้รับการสนับสนุน นั่นเอง^{๗๔}

หากกล่าวในบริบทเชิงพื้นที่ หน่วยงานราชการระดับอำเภอก็มีขอบเขตรับผิดชอบโดยตรงในการบริการสาธารณประโยชน์ในพื้นที่อยู่แล้ว ดังนั้น หากเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับงานสงเคราะห์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การอาชีพ สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ระบบสาธารณูปโภค การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งจารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ ก็อาจไม่จะสามารถให้การสนับสนุนได้อย่างเต็มที่ เพื่อเป็นภารกิจที่ภาครัฐดำเนินการอยู่แล้ว^{๗๕}

ปัจจุบัน ที่ดินสาธารณประโยชน์ถูกบุกรุกเป็นสมบัติของเอกชนเป็นจำนวนมาก มีการบุกรุกที่ดินสาธารณะซึ่งเป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศไทย มีการกระทำที่เรียกว่าการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ไม่เว้นแต่พื้นที่อันเป็นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์ของบางวัดซึ่งเกิดปัญหาข้อพิพาทกับชาวบ้าน^{๗๖}

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ในส่วนของการสงเคราะห์ฉุกเฉินหรือในสถานการณ์เร่งด่วน เช่น กรณีเกิดภัยพิบัตินั้น คณะสงฆ์ไม่มีหน่วยงานถาวรเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากภัยพิบัติอย่างเป็นทางการ ซึ่งอาจเป็นเพราะภารกิจดังกล่าวนี้ มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม หากคณะสงฆ์จัดตั้งหน่วยงานถาวรเพื่อสงเคราะห์ประชาชนในภาวะประสบภัยพิบัติ ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่คณะสงฆ์ไทยได้อีกประการหนึ่ง แต่ประเด็นนี้ จำเป็นต้องประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นสำคัญด้วย^{๗๗}

ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือ ขาดการประสานงานที่ดี โดยปกติหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาคเอกชนต่างมีการดำเนินการด้านการสงเคราะห์ประชาชนอยู่แล้ว เมื่อวัดหรือองค์กรคณะสงฆ์สงฆ์เข้ามาช่วยเหลือในกระบวนการดำเนินงานย่อมเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายราชการได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายศาสนา และฝ่ายศาสนาได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริการสังคม ประการสำคัญ คือ ผลจากการประสานงานร่วมมือกันย่อมเกิดแก่ผู้รับผล ได้แก่ ประชาชนหรือผู้ได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน^{๗๘}

ปัญหาสำคัญอันดับแรก คือ ขาดเงินทุนหรืองบประมาณในด้านนี้โดยเฉพาะ และประการสำคัญ คือ วัดมีประชาชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นกำลังสำคัญด้านเงินทุน ซึ่งได้มาจากการบริจาคด้วยความเต็มใจ โดยมีจุดมุ่งหมายให้วัดนำเงินบริจาคไปใช้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและใช้ในกิจการต่าง ๆ ของวัด ยิ่งถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างมาก เพราะตระหนักและเล็งเห็นว่า วัดทำเพื่อประโยชน์ของสังคมอย่างแท้จริง ไม่ได้แสวงหาผลกำไร ดังนั้น พระสงฆ์ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสของทุกวัด ต้องธำรงรักษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้มั่น มิให้ตกลงไปได้^{๗๙}

การดำเนินการเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุมชนน้ำขนาดใหญ่ เป็นต้น จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก นี่เป็นปัญหาสำคัญของทุกวัด^{๘๐} เงินที่วัดหรือคณะสงฆ์นำไปใช้ในการจัดสร้างสาธารณสมบัติล้วนเป็นเงินบริจาคของพุทธศาสนิกชน ซึ่งโดยแท้จริงเป็นการบริจาคเพื่อให้วัดหรือคณะสงฆ์นำไปใช้ในการบริการจัดการกิจการพระพุทธศาสนา โดยไม่ผิดวัตถุประสงค์หรือเจตนาของผู้บริจาค แต่เมื่อเงินบริจาคตน้อยลง ในช่วงภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบกับการดำเนินงานของวัด^{๘๑}

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายจรงค์ดี น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

อุปสรรคสำคัญของการดำเนินการด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดและคณะสงฆ์ คือ ขาดกระบอกเสียง เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่ในพื้นที่ประเทศไทย มีวัดมากกว่า ๓๐,๐๐๐ วัด และมีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและทำงานเพื่อสังคมเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ค่อยจะเป็นข่าว ในทางกลับกัน พระสงฆ์ที่ทำผิดพระวินัยกลับได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนทุกแขนง ประโคมข่าวเป็นรายวัน เพื่อขายข่าว นี่เป็นปัญหาใหญ่ เป็นอุปสรรคสำคัญในสังคมไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน^{๘๒}

งานสังคมสงเคราะห์นั้น หากกล่าวถึงขอบเขตของการสงเคราะห์ด้วยวัตถุประสงค์ของนั้น โดยแท้จริงเป็นภารกิจของหน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนวัดและพระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้เข้าร่วมหรือผู้สนับสนุน จึงมีขอบเขตบทบาทหน้าที่เพียงให้การสนับสนุนตามที่หน่วยงานหรือผู้มีอำนาจรับผิดชอบดำเนินการร้องขอ เป็นส่วนใหญ่ ไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการกำหนดเป้าหมาย แผนการดำเนินการ หรือกำหนดวิธีดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล^{๘๓}

ปัจจุบัน เศรษฐกิจถดถอย ประชาชนมีรายได้ไม่พอ รายรับลดลงอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตทางการเกษตรขายไม่ได้ราคา พ่อค้าแม่ค้านั่งมองตากันปริบ ๆ จากพื้นที่ที่เคยคับแคบ แออัดไปด้วยผู้คน ลูกค้าเดินหัวไหล่ชนกัน กลายเป็นกว้างใหญ่ นี่แสดงให้เห็นสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี ซึ่งส่งผลต่อรายได้ของวัด ที่โดยส่วนใหญ่มาจากเงินบริจาคของประชาชน ซึ่งดังกล่าวนี้น ย่อมส่งผลต่อการก่อสร้างอาคารเสนาสนะ รวมถึงการดำเนินงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดด้วย^{๘๔}

อุปสรรคสำคัญที่ทาลายกำลังใจของพระสงฆ์นักพัฒนา คือ นักข่าวเมืองไทยนิยมขายข่าว พระทำผิดวินัยสงฆ์ มากกว่า ขายข่าวพระที่ทำความดีเพื่อสังคม โดยแท้จริง สื่อมวลชนต้องเป็นกำลังสำคัญ เป็นผู้เผยแพร่ความดีของพระสงฆ์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม^{๘๕}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” ดังนี้

^{๘๒} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๓} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๕ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	อุปสรรคจากสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย	๕	๒๙.๔๑
๒	ปัญหาด้านเงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ	๕	๒๙.๔๑
๓	ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน	๓	๑๗.๖๕
๔	สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เท่าที่ควร	๒	๑๑.๗๖
๕	ปัญหาจากภารกิจทับซ้อนกับหน่วยงานภาครัฐ	๑	๕.๘๘
๖	วัดส่วนใหญ่มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด พบว่า อุปสรรคจากสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ ปัญหาด้านเงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุขสงเคราะห์เท่าที่ควร จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ ปัญหาจากภารกิจทับซ้อนกับหน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ วัดส่วนใหญ่มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ ตามลำดับ

๔.๓ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๗ รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๓.๑ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล มีดังนี้

ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ต้องสามารถสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสังคมในคณะสงฆ์ สังคมชุมชน ในบริเวณโดยรอบของวัด โดยการช่วยกันสอดส่องและช่วยกันมองหาปัญหาที่เกิดขึ้น เน้นใช้การบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทในแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ^{๔๖}

การดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน จำเป็นต้องเป็นการพัฒนาให้ก้าวหน้าทันกับปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ตามยุคสมัย เมื่อทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไป ก็มีความจำเป็นที่การบริหารจัดการก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่สามารถคงรูปแบบเดิม ๆ ไว้ได้ ทั้งทางด้านการจัดรูปแบบขององค์กร และวิธีการในการดำเนินโครงการ ทางด้านตัวบุคคลผู้บริหารก็เช่นเดียวกัน คงต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้ทันยุคสมัย ไม่สามารถยึดติดกับสถานะและสถานการณ์เดิม ๆ ได้อีกต่อไป

การดำเนินงานในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจำเป็นต้องนำหลักคุณธรรม ๓ คือ อุปการะ สังคหะ และกตัญญูกตเวที มาใช้ในการพัฒนาจะประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยในเบื้องต้นนั้น ให้ทุก ๆ วัดจัดสถานที่ของวัดให้สามารถรองรับการดำเนินงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เป็นสัดส่วน ซึ่งโดยทั่วไป ควรแบ่งเป็นส่วนเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตธรณีสงฆ์ ซึ่งในส่วนของเขตธรณีสงฆ์นั้น ได้แก่ พื้นที่ในอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลือจากการจัด แบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์^{๔๗}

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล จำเป็นต้องเอาหลักธรรมที่มี ๔ ประการ ได้แก่ หน้าที่ ความดี ความจริง และเหตุผล มาใช้ให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนา ประกอบด้วย หน้าที่ คือ ทุกท่านทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องทำ แตกต่างกัน ดังนั้น เมื่อเราท่านทั้งหลายรู้จักตำแหน่งหน้าที่ของตนเองดีแล้วก็สามารถนำมาพัฒนาได้ อย่างรวดเร็ว ความดี คือ สิ่งที่จะนำมาพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นสิ่งที่เป็นคุณงามความดีเพื่อให้ชนรุ่นหลัง ได้รำลึกนึกถึง ความจริง คือ ทำทุกอย่างให้โปร่งใส พัฒนาด้วยความจริงใจ ทุกอย่างสามารถตรวจสอบ ได้ และเหตุผล คือ ไม่ว่าการพัฒนาอะไรก็แล้วแต่ ต้องมุ่งเน้นหลักความเป็นเหตุเป็นผลให้มากที่สุด^{๘๘}

พระผู้ใหญ่ต้องตั้งใจอุปการะผู้น้อยด้วยความเมตตาโดยการช่วยเหลือกันด้วยไมตรีจิต และให้คำปรึกษา ส่วนผู้น้อยตั้งใจตักเตือนเวลาที่ต่อผู้ใหญ่ด้วยความเคารพนอบน้อมเชื่อฟังคำสั่งสอน ของผู้ใหญ่ หากทำได้ดังกล่าวนี้นี้ ก็จะสามารถทำให้ทุกคนทุกฝ่ายสามารถดำเนินงานคณะสงฆ์ด้วยกัน อย่างราบรื่น และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง^{๘๙}

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและแนวโน้มของสังคมในอนาคต จึงต้องมีการ ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนทราบว่าโครงการหรือกิจการนั้น ๆ เกื้อกูลได้อย่างไร มีจุดประสงค์ อย่างไร มีความโปร่งใส และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงอย่างไร เช่น โครงการฃาปนกิจก็อาจจัด โครงสร้างเป็นสมาชิกขึ้นได้ มีการบริหารเป็นเรื่องราว วางระบบการเก็บเงินสมาชิก เป็นการช่วยเหลือ เมื่อมีคนผู้เสียชีวิตไว้อย่างชัดเจน เป็นต้น^{๙๐}

การดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ในด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลนั้น ต้อง ประชาสัมพันธ์ให้พระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายตื่นตัวมากกว่าในปัจจุบัน ต้องมีการกระจาย ข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึง ตลอดจนต้องถวายเป็นความรู้แก่คณะสงฆ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสืบต่อไปด้วย^{๙๑} การประชาสัมพันธ์ที่ดีมีความสำคัญยิ่ง และแม้จะต้องใช้กำลังทรัพย์มาก แต่จำเป็นต้องดำเนินการโดย เร่งด่วน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันสนับสนุนการดำเนินงานในการจัดอาณานิเวศวัดให้มีสถานที่ เป็นระเบียบ ร่มรื่น รวมทั้งความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ที่ความมั่นคงปลอดภัยต่อ การพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเพียงพอ และเหมาะสมต่อการ ใช้ประโยชน์เพื่อการสาธารณะ^{๙๒}

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๘๙} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคุณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๐} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รัสสิธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน คือ การไม่ทำงานเพียงลำพัง เพราะการดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นกิจกรรมหลักอันหนึ่งของทางคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ยังเป็นโครงการเสริมหรือแสวงหาแนวร่วม อาจเป็นเพราะทรัพยากรของทางคณะสงฆ์ยังไม่พร้อม ดังนั้น ต้องหาแนวร่วมที่สามารถร่วมกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ดีที่สุด^{๙๓}

องค์กรภาครัฐต้องทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุน หรือเชื่อมต่อการดำเนินงาน^{๙๔} แต่ละวัดไม่ควรดำเนินงานเพียงลำพัง ควรหาแนวร่วมที่มีความพร้อมเข้ามาสนับสนุน เช่น กำลังคนที่มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพที่เกิดจากความเชื่อถือนับถือและไว้วางใจในฐานะที่องค์กรสงฆ์เป็นตัวแทนของคุณธรรมและความซื่อสัตย์^{๙๕}

ประการสำคัญ คือ วัดที่ประชาชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้นนี้มุ่งใช้เป็นสถานที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนในชุมชน การใช้สถานที่ของวัดเพื่อการสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน จึงเป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท ดังนั้น ต้องสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม^{๙๖}

สำหรับการช่วยเหลือเกื้อกูล มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทย เพราะถือว่า สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา ต้องอยู่ร่วมกันด้วยการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกันเป็นหลัก ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านฐานะความเป็นอยู่ แต่เมื่อส่วนใดของสังคมมีความเดือดร้อนก็มีความจำเป็นที่ต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ปิดเป่าความเดือดร้อนให้บรรเทาเบาบางไปเป็นธรรมดา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรคณะสงฆ์ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่เป็นต้นแบบในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น บุคลากรในองค์กรคณะสงฆ์ต้องเป็นผู้นำทางการริเริ่มโครงการหรือกิจการอนุเคราะห์ต่าง ๆ แล้วประสานความร่วมมือจากองค์กรอื่นทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น ความช่วยเหลือทางด้านงบประมาณ^{๙๗} การดำเนินงานในอนาคต ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนการจัดกิจกรรม และสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน^{๙๘}

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายจรงค์ดี น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล จำเป็นต้องประสานงานกับ หน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน รวมทั้ง หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่ง จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปโดยสะดวก หากทำให้เกิดการประสานงาน และความร่วมมือที่ใกล้ชิด ของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ โดยมีทางคณะสงฆ์เป็นแกนกลางก็จะสามารถเข้า ถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่าง รวดเร็วยิ่งขึ้น^{๙๙}

ทั้งฝ่ายราชการและองค์กรทางศาสนาจำเป็นต้องร่วมมือกันดำเนินงานในลักษณะของ เครือข่ายในการทำงานร่วมกัน โดยฝ่ายราชการเป็นผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถและฐานศรัทธาจากฝ่ายสงฆ์ให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนต้องมีความอดทน เสียสละทุ่มเทในการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง^{๑๐๐}

โดยฐานะความเป็นพระสงฆ์ จะเป็นที่ยังยามยากของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาต่าง ๆ ก็จะมาบอกเล่าให้พระสงฆ์ได้รับฟัง อาจเป็นการสนทนาโดยทั่วไป หรืออาจเป็นการระบายความ ทุกข์ ยากลำบากในชีวิตของตน และพระสงฆ์ส่วนมากก็จะเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่ ได้รับรู้ปัญหาความเป็นมาเป็นไปของประชาชนเป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่า เมื่อมีข้าราชการใหม่ย้ายมา ประจำในพื้นที่ สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การเข้าไปกราบหลวงพ่หรือพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพของคนใน ชุมชนนั้น เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและรับทราบปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้น การประสานความร่วมมือ กันทำงานเป็นทีมจะสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ และยังป้องกัน ความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำสงฆ์และผู้บริหารท้องถิ่นที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี^{๑๐๑}

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในด้านการ ดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน คือ สนับสนุนให้ทุก ๆ วัดทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน มีการสื่อสารถึงกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ^{๑๐๒}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “แนวทางการ ดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ดังนี้

^{๙๙}สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๐}สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๑}สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้วฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๒}สัมภาษณ์ นายสมพร เหาสาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๖ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการ
ดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง	๑๐	๕๘.๘๒
๒	การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม	๓	๑๗.๖๕
๓	การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา	๒	๑๑.๗๖
๔	การสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนัก ในบทบาทการช่วยเหลือสังคม	๒	๑๑.๗๖
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์
ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน
ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหา
ประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
จำนวน ๑๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘๒ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม จำนวน ๓
รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ
๑๑.๗๖ และการสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม
จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖

๔.๓.๒ ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีดังนี้

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ^{๑๐๓} ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา กำลังกาย เพราะพระสงฆ์และวัดทำเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง มิได้มุ่งหวังผลพลอยได้ใด ๆ^{๑๐๔}

การสาธารณสงเคราะห์ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ แม้จะมีใช้การดำเนินงานการสงเคราะห์ทางตรง เพราะองค์กรอื่นอาจจะมีการเริ่มต้นอยู่แล้ว คณะสงฆ์เพียงเข้าไปมีส่วนร่วมในการเติมให้เต็ม เท่านั้น แต่หากประสงค์ให้เกิดการทำงานที่มั่นคงและยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและให้มุ่งประโยชน์เพื่อสังคมส่วนร่วมเป็นสำคัญ และหากเป็นโครงการที่ต้องดำเนินการโดยต่อเนื่องก็ต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานด้านแผนงานและงบประมาณอย่างยิ่ง^{๑๐๕}

พระสงฆ์ในระดับล่างอาจไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินกิจกรรมในระดับข้างบน ดังนั้น การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ คือ ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ในระดับล่างได้มีบทบาทมากขึ้น เพราะพระสงฆ์ในระดับล่างต่างก็มีความรู้ความสามารถที่สามารถใช้สร้างประโยชน์แก่สังคมได้^{๑๐๖} ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ต้องดำเนินการร่วมกันโดยไม่แยกส่วน ทุกภาคส่วนในสังคมต้องการความร่วมมือร่วมใจในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม^{๑๐๗}

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทุกจังหวัดพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเต็มที่ กำลังตามที่กฎหมายเอื้อให้กระทำได้ ได้แก่ การดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการคณะสงฆ์ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง การสนองงาน ประสานงาน และถวายเป็นกุศลสนับสนุนกิจการและการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ การกำหนดนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา การส่งเสริมดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา การดูแลรักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง การพัฒนาศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คุณธรรม ส่วนการปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย^{๑๐๘}

การดำเนินงานโครงการหรือกิจการใหม่ อาจมีความคิดเห็นที่แตก ต่างกัน เป็นผลให้ทำให้โครงการหรือกิจการนั้น ๆ ไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรืออาจล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ แต่ก็ยังสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมมือกัน^{๑๐๙} ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองจำเป็นต้องประสานงาน ร่วมมือกัน ทั้งในส่วนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ^{๑๑๐}

เนื่องจาก ปัญหาความขาดแคลนและไม่พร้อมทางด้านกำลังทุนทรัพย์สนับสนุน รวมถึงในด้านกำลังคนที่ขาดความรู้เฉพาะด้าน ดังนั้น แนวทางในการดำเนินงานที่สมควร คือ การบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน หรือคำวัดเรียกว่า ทางสายกลาง นั่นเอง^{๑๑๑} แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ควรดำเนินงานพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ (รัชกาลที่ ๙) ที่มุ่งใช้ความรู้และคุณธรรม เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตัวเอง และแผ่แผ่ไปถึงสังคม^{๑๑๒}

พระสังฆาธิการระดับวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ล้วนเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดมากกับประชาชนในพื้นที่ และสามารถที่จะรู้ปัญหาได้เร็วกว่า ดังนั้น ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมบทบาทให้โดดเด่น เพราะพระสังฆาธิการในพื้นที่นั้น ๆ สามารถเป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์และทำงานร่วมกันของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี^{๑๑๓}

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รั้งสิธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายจงศักดิ์ น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ภาครัฐต้องร่วมผลักดันให้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะวัดเป็นสถานที่ของคนในชุมชน คนในชุมชนร่วมกันสร้างและดูแลรักษา^{๑๑๔} จากสภาพสังคมในปัจจุบัน จำเป็นต้องสร้างแบบอย่างที่ดีและถูกต้องสำหรับเป็นต้นแบบทางการปฏิบัติด้วย^{๑๑๕} ขณะนี้คนสังคมตื่นตัวเรื่องจิตสาธารณะ หรือการมีจิตสำนึกที่ดีในสังคม สังคมในที่นี้หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตน และการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือ เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชน เพื่อสาธารณูปโภคในชุมชนด้วยความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน มุ่งประโยชน์ของส่วนร่วม^{๑๑๖}

คนไทยเรานั้นเป็นพวกที่ชอบทำบุญ บุญที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่มักจะเป็นการบริจาคเงินหรือปัจจัยในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วอยู่ในเรื่องให้ทานเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเงินทอง ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นใด และไม่ว่าจะให้แก่ใครก็ถือเป็นทานทั้งสิ้น การให้ทานเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ถี่เหนียว และความคับแคบในจิตใจให้น้อยลง ทำให้ไม่ยึดติดในวัตถุสิ่งของ อีกทั้ง สิ่งที่บริจาคหรือให้ทานแก่ผู้อื่นก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับและสังคมโดยรวม และการให้ทานนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นเงิน อาจให้เป็นสิ่งของก็ได้ และคติเรื่องการทำบุญให้ทานของคนไทยนี้ เป็นส่วนสำคัญของการระดมทุนเพื่อการกุศลต่าง ๆ ดังนั้น การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ หากสนับสนุนให้พระสงฆ์ผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนมาเป็นแกนนำ เชื่อว่า จะสามารถดำเนินงานไปได้โดยราบรื่น^{๑๑๗}

วัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมแทบทุกด้านของหมู่บ้าน มีภิกษุเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมใดที่เป็นไปเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่บ้าน ดังนั้น ทุก ๆ ฝ่ายที่อยู่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องโดยยึดหลักว่า การให้ความช่วยเหลือโดยเมตตา กรุณา โดยพื้นฐานความเป็นจริงที่ว่าทุกฝ่ายล้วนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน^{๑๑๘} ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมการเผยแพร่คุณความดีของพระสงฆ์ไทยที่ทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ^{๑๑๙}

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้วฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายสมพร เหาสาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ	๑๐	๕๘.๘๒
๒	การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด	๓	๑๗.๖๕
๓	ดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราช ดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙	๒	๑๑.๗๖
๔	มุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง	๒	๑๑.๗๖
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘๒ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ การดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ และการมุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง จำนวน ๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗๖ ตามลำดับ

๔.๓.๓ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ มีดังนี้

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ต้องมุ่งสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีความรักในสาธารณสมบัติ มีความหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา มิใช่ปล่อยให้เป็นการละเลยของพระสังฆาธิการและวัดเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น^{๑๒๐}

ในระดับวัดควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ในวัดร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร และมีการรายงานเข้ามาที่ส่วนกลางเป็นระยะ พร้อมทั้งอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนศิษยานุศิษย์ที่อาศัยอยู่ในวัดด้วย^{๑๒๑} การเกื้อกูลสาธารณสมบัติหรือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เป็นการทำให้ส่วนรวม เช่น วัด ศาสนสถานอื่น ๆ เจดีย โบราณสถาน สถานที่พักผ่อนหย่อนใจสวนสาธารณะ เป็นต้น และในปัจจุบันพบว่ามิเอกชนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในที่อันเป็นสาธารณสมบัติ สมบัติสถานบางแห่งขาดการดูแลรักษา เช่น สุขาสาธารณะ เป็นต้น ดังนั้น แนวทางที่พึงประสงค์ประการหนึ่ง คือ ทางคณะสงฆ์ควรแบ่งความรับผิดชอบให้วัดที่อยู่ใกล้เคียง ช่วยกันเป็นหูเป็นตา โดยรับผิดชอบในแต่ละเขตพื้นที่ของตน และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติควรถูกนำไปด้วย^{๑๒๒}

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และเป็นการดำเนินงานอย่างยั่งยืนในระยะยาว คือ ควรอบรมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ สร้างความรู้สึกรักและหวงแหนในสาธารณสมบัติ เพื่อความร่วมมือในการสงวนและดูแลรักษา^{๑๒๓} จำเป็นให้ต้องสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้เกิดการหวงแหนสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ และสมบัติสาธารณะของชุมชน^{๑๒๔}

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ในส่วนสาธารณสมบัติที่สร้างขึ้นใหม่นั้น ปัจจุบัน สำนักงานพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ มีการประชุมอบรมทักษะความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับสาธารณสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ เพื่อให้ นำความรู้นั้นมาใช้ในการดำเนินการก่อสร้างสาธารณสมบัติใหม่ให้เป็นไปโดยเรียบร้อย มีระเบียบ ไม่ขัด บังสาธารณสมบัติที่เก่าแก่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่ากังวล คือ การขาดความรู้ในด้านการอนุรักษ์งานศิลปะ ทำให้ซ่อมแซมผิดไปจากของเดิมการต่อเติมสิ่งใหม่ ๆ ทำให้ขาดความสวยงาม^{๑๒๕}

กระแสสังคมปัจจุบันนี้ ให้ความสำคัญต่อสาธารณสมบัติที่เป็นของเก่ามากขึ้น ซึ่งควรค่า ต่อการอนุรักษ์แล้วซ่อมแซมเพื่อให้แข็งแรงและมั่นคง เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและบุคคล ทั่วไป ทำให้สาธารณสมบัติที่เก่าแก่นั้นเป็นสถานที่สำคัญของวัด และเป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน ได้^{๑๒๖} ที่สำคัญคือความร่วมมือของมวลชน ที่อาจขาดความรู้ความเข้าใจในความสำคัญ และขาดความ มีจิตใจที่เป็นสาธารณที่จะบำรุงรักษาและดูแล คณะสงฆ์จึงควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจและอบรม ให้ประชาชนมีจิตสาธารณะ^{๑๒๗}

การก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์เป็นงานที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่พระ สังฆาธิการเป็นผู้ริเริ่ม และดำเนินการโดยอาศัยกำลังพระภิกษุสามเณร แม่ชี ศิษย์วัด และอาศัยกำลัง ทรัพย์จากการสนับสนุนของประชาชนเป็นสำคัญ แต่สิ่งที่ยากที่สุด คือ การรักษาให้คงอยู่ได้ตราบนาน เท้านาน ดังนั้น ต้องเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาสังคม โดยมีเยาวชนเป็นกำลังสำคัญ นั่นเอง^{๑๒๘}

การก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อเป็นสาธารณสงเคราะห์หรือการก่อสร้างสาธารณสถาน โดยมี เป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นภารกิจอีกประการหนึ่งที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการเป็นผู้ นำในการวางแผนและปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยความรู้เฉพาะทางและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านด้วย^{๑๒๙}

จากสภาพการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องมีการรณรงค์ให้เกิดสำนึกการรักษาสาธารณสมบัติ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมีน้อยมาก อีกทั้ง ยังต้องสร้างสำนึกให้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการหาแนวทาง ป้องกันแก้ไขและติดตามประเมินผลการใช้สาธารณสมบัติซึ่งเป็นของส่วนรวม ไม่ปิดกั้นการใช้ของ บุคคลอื่น มีการแบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ โดยไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นสมบัติตน^{๑๓๐}

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รังสิธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระสังฆาธิการทุกระดับต้องรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อสาธารณสมบัตินั้น ๆ รวมไปถึงการถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ ในประเด็นนี้ อาจต้องจัดอบรมให้ความรู้เป็นการเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสังฆาธิการที่ขาดประสบการณ์^{๑๓๑}

งบประมาณที่ใช้ในการพัฒนานั้นมักจะไม่เพียงพอต่อการจัดสร้าง สิ่งสำคัญที่ทางคณะสงฆ์สามารถทำได้ คือ การร่วมมือกับประชาชนในการระดมทุนเพื่อใช้ในการจัดสร้าง ซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์ แต่ในเบื้องต้น ต้องให้ทุก ๆ คน เล็งเห็นความสำคัญในคุณค่าของสาธารณสมบัติเสียก่อน ความช่วยเหลืออื่น ๆ จึงจะตามมา^{๑๓๒}

ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ต้องมีการศึกษาอบรมประชาชนให้เกิดความรู้สึกรักมีจิตใจหวงแหนและมีความเป็นเจ้าของร่วม เพื่อสร้างจิตใจที่เป็นสาธารณะจะทำให้ได้รับความร่วมมือในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ และสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๓๓} ควรปลูกฝังสำนึกเรื่องการดูแลรักษาสาธารณสถานและสาธารณสมบัติ และสิ่งของที่มีได้เป็นของส่วนบุคคล ซึ่งในแง่ของความเป็นพลเมืองผู้ตื่นต้องรู้และตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวม^{๑๓๔}

การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ต้องเริ่มต้นที่การสร้างสำนึกสร้างความรู้สึกรักหวงแหนที่เป็นส่วนรวมร่วมกันแก่ประชาชน รวมไปถึงความตระหนักที่จะช่วยกันรักษาสาธารณสมบัตินั้นให้อยู่ในสภาพดี^{๑๓๕} ทุก ๆ ฝ่ายต้องร่วมกันเอาใจใส่ เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมอย่างรับผิดชอบ มีการดูแลรักษาสมบัติของส่วนรวมในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ และมีการเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติ^{๑๓๖}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “แนวทางการดำเนินการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ” ดังนี้

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายเสวก สิ้นประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้วฤกษ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นายสมพร เหาสาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๘ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขสมมติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสุขสมมติ

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมมติแก่คนในชุมชน	๙	๕๒.๙๔
๒	การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสุขสมมติ	๔	๒๓.๕๓
๓	อบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสุขสมมติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ	๓	๑๗.๖๕
๔	ส่งเสริมให้สาธารณสุขสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน	๑	๕.๘๘
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขสมมติ โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมมติแก่คนในชุมชน จำนวน ๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙๔ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสุขสมมติ จำนวน ๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๓ การอบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสุขสมมติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ จำนวน ๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๕ และการส่งเสริมให้สาธารณสุขสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน จำนวน ๑ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๘ ตามลำดับ

๔.๓.๔ ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีดังนี้

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์นั้น จำเป็นต้องเป็นการดำเนินงานด้วยความเสียสละอย่างแท้จริง เพราะแม้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจะมีหลายหน่วยงานรองรับการอยู่แล้ว หากแต่คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่ไม่มุ่งหวังผลกำไรอย่างแท้จริง และไม่มีวัตถุประสงค์แอบแฝง จึงจะได้รับความเชื่อถือจากประชาชนเป็นอย่างดี^{๑๓๗}

การสาธารณสงเคราะห์ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ เป็นการสงเคราะห์ทั้งในยามปกติ ได้แก่ งานช่วยเหลือทั่วไป หรือในยามภาวะไม่ปกติ ได้แก่ การประสบสาธารณภัย ไฟไหม้ น้ำท่วม อุบัติเหตุ เป็นต้น ต้องรู้จักใช้ธรรมะสร้างแสงสว่างแก่ผู้สิ้นหวัง^{๑๓๘}

คณะสงฆ์ควรมีการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนอย่างเป็นทางการ โดยตั้งคณะทำงานและมีแผนรองรับการดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในกรณีเกิดภัยพิบัติที่มีอาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เพราะความเดือดร้อนของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน^{๑๓๙}

หลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่ละเอียดลออสำหรับมนุษย์ทุกเพศทุกวัย แม้จะมีมากมาย แต่เมื่อสรุปหลักใหญ่ใจความแล้ว มี ๓ ประการ คือ สอนให้เว้นจากการทำชั่ว สอนให้สร้างแต่ความดี และสอนให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์ ที่สำคัญ คือ ในทางปฏิบัตินั้น การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์นั้น พระสังฆาธิการทุกระดับต้องดำเนินการด้วยความมุ่งมั่น และตั้งมั่นในเมตตาธรรม โดยปราศจากจุดประสงค์ซ่อนเร้น เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ^{๑๔๐}

การจะเกื้อกูลต่อสรรพสัตว์ก็ควรเป็นไปตามสถานภาพความเหมาะสมของแต่ละวัด เช่น การสงเคราะห์สุนัข แมวที่เจ้าของนำมาทิ้ง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ควรมีแผนงานหรือรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เพราะปัจจุบันมีกฎหมายคุ้มครอง ซึ่งหากละเลยหรือไม่ให้ความใส่ใจ ความเมตตาต่อสัตว์ อาจก่อให้เกิดปัญหาไม่พึงประสงค์เกี่ยวกับข้อกฎหมายได้^{๑๔๑}

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม, เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล, เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร., เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี, เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร, เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ควรนำหลักศีล ๕ เข้าไปส่งเสริมประชาชน ได้แก่ การละเว้นจากการฆ่าชีวิตสัตว์ทุกชนิด การเว้นจากการลักทรัพย์ การละเว้นจากการประพฤติดินกาม การละเว้นจากการพูดปด และการละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของมีนเมา ทั้งนี้ พระสังฆาธิการจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยมุ่งนำธรรมะไปสู่สังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข^{๑๔๒}

ในส่วนของการเยียวยาทางจิตใจแก่ผู้ประสบสาธารณภัยนั้น คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญยังสามารถเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจแก่ผู้ประสบภัยได้ เพราะหลักธรรมในพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เป็นความจริงของชีวิตและโลก ที่เรียกว่า สัจธรรม และส่วนที่เป็นแนวทางปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและสังคม ที่เรียกว่า จริยธรรม ล้วนเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขทั้งสิ้น^{๑๔๓}

เมื่อคณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการ จึงมีฐานะเป็นผู้ประสานความเข้าใจจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและองค์กรการกุศลต่าง ๆ เพราะโดยฐานะที่เป็นผู้บริสุทธิ์ ทำงานเพื่อสังคมด้วยความบริสุทธิ์ใจ ปราศจากการมุ่งหวังด้านผลกำไร^{๑๔๔}

อาศัยพื้นฐานจากการที่วัดมีอาณาบริเวณและสถานที่เหมาะสมในการช่วยเหลือประชาชน ผู้ประสบภัยพิบัติ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สงบสุข ร่มเย็น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างความสงบทางจิตใจ และใช้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องมือสร้างแสงสว่างแก่ผู้มีความทุกข์และเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ^{๑๔๕}

สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ในบางพื้นที่อาจจะไม่ได้รับความร่วมมือพอสมควร และเมื่อเข้าไปแล้วอาจจะสร้างความลำบากใจให้แก่บุคคลเหล่านั้น ซึ่งมีแนวทางในการแก้ไข โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร จริงใจ และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ^{๑๔๖}

กรณีภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ เป็นเรื่องที่อยู่บัตินับพัน แต่ต้องการการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วน เพราะความเดือดร้อนของประชาชนรอไม่ได้ คณะสงฆ์จำเป็นต้องมีหน่วยงานในสังกัดที่ดำเนินการเรื่องนี้โดยเฉพาะ^{๑๔๗}

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รั้งสิธรรมานุกูล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน, นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์, นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายจงศักดิ์ น้อยสกุล, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต, ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ, ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน ด้านการ เกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ คือ พระสังฆาธิการทุกระดับต้องดำเนินงานด้วยความอดทนและ เสียสละ โดยมุ่งนำคำสอนในทางพระพุทธศาสนาจำนวนมากที่เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างสงบสุข^{๑๔๘} คนในสังคมปัจจุบันล้วนมีทุกข์ เพราะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จนหลงลืมความสุขที่ แท้จริงในชีวิต ประการสำคัญ คือ คนในสังคมปัจจุบันต้องการธรรมะเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข มุ่งนำธรรมะไปสู่สังคม เพื่อประโยชน์แก่สังคมอย่างแท้จริง^{๑๔๙}

หากคณะสงฆ์ต้องการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยธรรมชาติอย่างจริงจัง คงต้องตั้งคณะทำงาน และมีแผนรองรับการดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในกรณีเกิดภัยพิบัติที่มีอาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า^{๑๕๐} บางวัดที่จัดตั้งมูลนิธิไว้รองรับ แต่ก็ไม่ได้มีแผนงานหรือแผนปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังเช่น หน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับเหตุการณ์ดังกล่าวโดยตรง^{๑๕๑}

แม้พระสงฆ์หรือวัดจะให้การอนุเคราะห์สัตว์โดยไม่เลือกหรือแบ่งแยกความสำคัญ ซึ่ง ถูกต้องตามหลักการทางศาสนา แต่ต้องพิจารณาขอบเขตการอนุญาตของกฎหมาย และต้องไม่ใช่สัตว์ นั้นเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ หรือเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยว^{๑๕๒} ในส่วนของการ เกื้อกูลสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือสัตว์ที่ถูกทอดทิ้ง เช่น สุนัข แมว เป็นต้น ทุกวัดมีการดำเนินการ เป็นปกติ แต่มีบางวัดเลี้ยงสัตว์ประเภทที่เป็นสัตว์สงวน ซึ่งอาจเกิดจากมีวัตถุประสงค์แอบแฝง ซึ่ง นอกจากผิดกฎหมายแล้ว ยังอาจทำลายฐานศรัทธาของประชาชนด้วย ประเด็นนี้ต้องให้ความสำคัญ และดำเนินการโดยเร่งด่วน^{๑๕๓}

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับ “แนวทางการ ดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์” ดังนี้คือ การ ดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษย์และสัตว์โดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง การมีโครงสร้างและ แผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติหรือภัยธรรมชาติกะทันหัน การใช้ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาสำหรับ สร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน และ การดำเนินการด้วยความเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างแท้จริง

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ, ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช, ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พุทธย์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นายสมพร เหาสาสุข, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๙ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

ที่	ประเด็น	จำนวน (รูป/คน)	ร้อยละ
๑	การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง	๕	๒๙.๔๑
๒	การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติ กะทันหัน	๔	๒๓.๕๓
๓	การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสนหวัง	๔	๒๓.๕๓
๔	การเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างแท้จริง	๔	๒๓.๕๓
รวม		๑๗	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ โดยเรียงลำดับจากประเด็นที่มีความถี่มากที่สุดไปหาประเด็นที่มีความถี่น้อยที่สุด ได้แก่ การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง จำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๔๑ การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน จำนวน ๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๓ การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสนหวัง จำนวน ๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๓ และการเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างแท้จริง จำนวน ๔ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๓ ตามลำดับ

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย (Body of Knowledge) ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย แสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เกิดจากการสังเคราะห์จากข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งในส่วนของสภาพการณ์โดยทั่วไปในปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคซึ่งนำไปสู่แนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพการณ์และความต้องการด้านสาธารณสงเคราะห์ในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

๑. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ จัดที่ดินวัดให้ประชาชนปลูกที่อยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก, จัดศูนย์ฝึกอบรมหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป, จัดฝึกอบรมวิชาชีพหรืออบรมอาชีพระยะสั้นให้แก่ประชาชน, ให้การสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติหรือยากจนและจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์, จัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน, จัดรักษาโรคทางแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด, การสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์, การให้ความสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ในการส่งครูพระไปช่วยสอนศีลธรรม, การเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ, การให้การสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจของผู้ติดยาเสพติด และการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุขของสาธารณสุข, การเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.), สนับสนุนการสร้างอาคารเรียนและครุภัณฑ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน, สนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์, สนับสนุนการสร้างหอประชุมหรืออาคารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น, ส่งเสริมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ, สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง, การช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ, การจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์และที่ฝึกหัดหัตถกรรมแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ, การประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน, การจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน, การทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส และการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น

๒. ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ อุปสรรคจากสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย, ปัญหาด้านเงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ, ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน, สื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสงเคราะห์ไม่มากนัก, ปัญหาจากการกีดกันหรือข้อขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐ และวัดส่วนใหญ่มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

๓. แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในปัจจุบัน ประกอบด้วย

๓.๑ ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง, การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม, การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา และการสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม

๓.๒ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ, การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการระดับวัด, ดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และมุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๓.๓ ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติแก่คนในชุมชน, การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติ, อบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสมบัติแก่พระสงฆ์ทุกระดับ และส่งเสริมให้สาธารณสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน

๓.๔ ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง, การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน, การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน และการเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม (๒) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม และ (๓) นำเสนอแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการ หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไวยาวัจกรของวัดในพื้นที่ และตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๗ รูป/คน โดยมีรายละเอียดของการวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

๑. ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ มีการจัดที่ดินวัดให้ประชาชนปลูกที่อยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก มีการจัดศูนย์ฝึกอบรมหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพหรืออบรมอาชีพพระยะสันให้แก่ประชาชน มีการสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติหรือยากจน และจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ มีการจัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน และมีการจัดรักษาโรคทางแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด

๒. ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ มีการสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดให้หน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ มีการให้ความสนับสนุนโรงเรียนต่าง ๆ ในการส่งครูพระไปช่วยสอนศีลธรรม มีการเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มีการให้การสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูจิตใจของผู้ติดยาเสพติด และการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุขของสาธุชน และมีการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมกับอาสาสมัครสาธุชนประจำหมู่บ้าน (อสม.)

๓. ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ มีการสนับสนุนการสร้างอาคารเรียนและครุภัณฑ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียน มีการสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ มีการสนับสนุนการสร้างหอประชุมหรืออาคารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มีการส่งเสริมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ และมีการสร้างศาลาที่พักคนเดินทาง

๔. ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

จากผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีการช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ มีการจัดตั้งโรงทานสงเคราะห์และที่พักพิงชั่วคราวแก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ มีการประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน มีการจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน มีการทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส และมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น

๕.๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

จากผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ปัญหาและอุปสรรคการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ อุปสรรคจากสภาพเศรษฐกิจที่ถดถอย ปัญหาด้านเงินงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐหรือเอกชน สื่อมวลชนไม่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสงเคราะห์เท่าที่ควร ปัญหาจากภารกิจทับซ้อนกับหน่วยงานภาครัฐ และวัดส่วนใหญ่มีส่วนร่วมจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ให้การสนับสนุน

๕.๑.๓ แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

ผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ตามรายด้านของการวิจัย มีดังนี้

๑. ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

จากผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พบว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา และการสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม

๒. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

จากผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด การดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และการมุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๓. ด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

จากผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการถือกุศลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักและห่วงแหนสาธารณสมบัติแก่คนในชุมชน การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติ การอบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ และการส่งเสริมให้สาธารณสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน

๔. ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์

จากผลการศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ พบว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการถือกุศลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสนหวัง และการเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่จังหวัดสมุทรสงคราม” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

๑. ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุม การยึดหลักคุณธรรมนำการพัฒนา และการสร้างความตื่นตัวและให้พระสังฆาธิการตระหนักในบทบาทการช่วยเหลือสังคม แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่จำเป็นต้องบริหารจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงาน ทั้งยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการติดตามการทำงานของผู้ได้บังคับบัญชา ประสานงานในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และมุ่งการให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้อยู่สอดคล้องกับที่ **พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ” จากผลการวิจัยพบว่า เน้นการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติงานออกมาแล้วเป็นสาธารณประโยชน์จริงอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญต้องปรับประยุกต์หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมมี หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสังคหวัตถุธรรม ฯลฯ มาใช้ในการปฏิบัติงานทั้งระบบอย่างเหมาะสมดั่งงาม โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักกว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์^๑ และสอดคล้องกับที่ **พระสมุห์กำพร สุชาโต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการติดตามการทำงานของผู้ได้บังคับบัญชา ประสานงานในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และปกครองดูแลให้พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฏระเบียบ มติและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ ควรหาปัจจัยเงินทุนและอุปกรณ์ด้านการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร และควรจัดให้มีการเทศนาและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ^๒

^๑พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ข.

^๒พระสมุห์กำพร สุชาโต, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

๒. ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนร่วมเป็นสำคัญ การส่งเสริมบทบาทพระสังฆาธิการระดับวัด การดำเนินงานตามหลักการการพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และการมุ่งดำเนินงานโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ ได้ดำเนินการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างบ้านและหน่วยราชการในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น ช่วยประสานงานกับหน่วยงานราชการในการสงเคราะห์ประชาชนเรื่องการรณรงค์อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข เป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่าในการระดมความคิดที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรือง โดยร่วมกันคิดและร่วมกันทำ ประการสำคัญ คือ ช่วยพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็รากฐานในการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และตามหลักการของแนวความคิดการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี สอดคล้องกับที่ **พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภห้วยหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนในชุมชนและสังคมทั้งในที่ใกล้และที่ไกล โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เช่นการให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและให้ดำรงชีวิตแบบพอเพียง ประหยัดและมัธยัสถ์ ตลอดจนการมอบอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่ออนุเคราะห์สังคมโดยรวม^๓ และสอดคล้องกับที่ **พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากในเรื่อง ให้ความสะดวกในการใช้สถานที่ที่มีการประสานงานกับหน่วยงานราชการในการสงเคราะห์ประชาชน เรื่องมีการรณรงค์อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข เรื่องมีการช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนตามหลักพุทธศาสนาที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ และเรื่องมีการเกื้อกูลอุดหนุนสงเคราะห์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท^๔

^๓พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ, “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภห้วยหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^๔พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

๓. ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ

การดำเนินการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสมบัติแก่คนในชุมชน การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สาธารณสมบัติ การอบรมชุดทักษะความรู้ด้านการอนุรักษ์สาธารณสมบัติแก่พระสังฆาธิการทุกระดับ และการส่งเสริมให้สาธารณสถานที่มีอายุเก่าแก่เป็นแหล่งศึกษาสำหรับเยาวชน แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ ตระหนักและเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการชี้นำสังคมโดยการสงเคราะห์อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งแม้บทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำพัฒนาชุมชนจะลดน้อยลงไปในปัจจุบัน แต่พระสงฆ์ยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นสถาบันสังคมที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของชาวนบพส่วนใหญ่ ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะระดับวัดจึงมีความสำคัญมาก พระสังฆาธิการในทุกระดับมีส่วนสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนในสิ่งที่เขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ วัด และชาวบ้านชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สุดอีกทางหนึ่งด้วย อันพื้นฐานสำคัญในการสร้างสานสัมพันธ์สามัคคีปรองดองของคนในสังคมโดยใช้พุทธธรรมที่เหมาะสมมาช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งจากข้อพิพาทในการใช้สาธารณสมบัติ ดังกล่าวนี้นี้สอดคล้องกับที่ **พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ” จากผลการวิจัยพบว่า มีการเน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคมที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมาย กฏระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ^๕ และสอดคล้องกับที่ **บรรพต ตันธีรวงศ์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย” จากผลการวิจัยพบว่า เครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาให้สำเร็จ คือ การใช้พุทธธรรมที่เหมาะสมมาช่วยให้คู่กรณีตระหนักรู้ตนเองจากภายใน หรือทำให้วงจรปฏิจจสมุปบาทหมุนกลับ เกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ทำให้ทุกข์หรือความขัดแย้งยุติ ความสัมพันธ์ที่ดีกลับคืนมา^๖

^๕พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรุษย์บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ก-ข.

^๖บรรพต ตันธีรวงศ์, “พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรุษย์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

๔. ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

การดำเนินงานการจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ด้านการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การดำเนินการโดยปราศจากวัตถุประสงค์แอบแฝง การมีโครงสร้างและแผนรองรับกรณีเกิดภัย พิบัติกะทันหัน การใช้ธรรมะเพื่อสร้างแสงสว่างแก่ผู้สับสน และ การเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วน ร่วมอย่างแท้จริง แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่ สามารถดำเนินบทบาทหน้าที่ทั้งใน ส่วนของบทบาทของพระสงฆ์และบทบาทของวัดให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะในช่วงภาวะภัยพิบัติต่าง ๆ พระสงฆ์และวัดสามารถเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และมีความใกล้ชิดกับชุมชนในช่วงเวลาที่มวลชนต้องการธรรมะเพื่อเยียวยาจิตใจให้คลายทุกข์และสามารถ ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขต่อไป ดังกล่าวนี้อย่างสอดคล้องกับที่ พระมหาไชยณรงค์ ภาทมนี ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมี ความสำคัญมาก เพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของ พระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้ง พระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหา ความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ในการพัฒนางานด้านสาธารณ สงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลัก สังคหวัตถุธรรม ๔ ประการเป็นสำคัญ” และสอดคล้องกับที่ พระมหาสันติ จานวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและมีความใกล้ชิดกับชุมชน วัดและ พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับความเคารพนับถือจากทุกฝ่าย และเป็นที่ไว้วางใจแก่ทุกคน ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนา ชุมชน เพื่อเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดยังเป็นศูนย์รวมของสังคม วัด และบ้านยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและเกื้อกูลกันอยู่เสมอ พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ต้องเป็นที่พึ่งของ ประชาชน เมื่อประชาชนประสบปัญหาต้องให้คำปรึกษาและช่วยแก้ไข พระสงฆ์ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ ดีกับประชาชน เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่ในการ พัฒนาด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทย ดังนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ อนุเคราะห์ประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และด้านจิตใจ จึงเป็นที่พึ่งในสังคมปัจจุบัน ได้อย่างแท้จริง”

“พระมหาไชยณรงค์ ภาทมนี, “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

“พระมหาสันติ จานวโร, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ก-ข.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที่จังหวัดสมุทรสงคราม” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล มีข้อเสนอแนะทั่วไป คือ ควรสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขสงเคราะห์

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ มีข้อเสนอแนะทั่วไป คือ ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยมุ่งประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

๓. การเกื้อกูลสาธารณสุขสมบัติสถานที่ยันเป็นสาธารณสุขสมบัติ มีข้อเสนอแนะทั่วไป คือ ควรปลูกฝังสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนสาธารณสุขสมบัติแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชนในพื้นที่

๔. การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ มีข้อเสนอแนะทั่วไป คือ ควรจัดโครงสร้างองค์กร คณะสงฆ์รองรับกรณีเกิดภัยพิบัติกะทันหัน พร้อมจัดทำแผนงานบริหารอย่างเป็นรูปธรรมโดยสอดคล้องกับโครงสร้างองค์กร

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมในการบริการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรจิตอาสาสำหรับเยาวชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม

๓. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. วัดพัฒนา ๔๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ . วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____ . ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กลม อัญชันภาติ. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธนะการพิมพ์, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล. ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๖.

_____ . ความสำเร็จในการปฏิบัติของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จันทร์ธานี สงวนนาม. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊คพอยท์ จำกัด, ๒๕๔๕.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๗.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. **การจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร: ความต้องการ รูปแบบ และคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. **การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- ตุลา มหาพสุชานนท์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: พี เอ็น เคแอนด์สกายพรีนติ้งส์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- เต็มศักดิ์ ทองอินทร์. **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ธีระรัตน์ กิจจารักษ์. **การบริหารการศึกษา**. เพชรบูรณ์: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. **ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวน แก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประเวศ วะสี. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: วรรณชนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.
- _____. **ประชาคมตำบล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๕๑.
- ฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ระเบียบมหาเถร สมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล. **องค์การและการจัดการ**. นครปฐม: ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ คณะ วิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พระกัมปามีปัญหาอะไร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๕.
- _____. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). สารภาค ๑๕. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- _____. การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓.
- _____. พุทธวิธีการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนฺทรโร). คม ชัด ลึก เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๗.
- พระมหาบัว ปิยวณฺโณ. การจัดระเบียบสังคมวัด. นนทบุรี: รุ่งโรจน์การพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- พระราชสีมาภรณ์ (ไธมาส นิรุติเมธี). พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระพุทธศาสนาและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๙.
- พัชลีรี ชมพุกา. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, ๒๕๕๒.
- พิทยา บวรวัฒนา. การบริหารเชิงบูรณาการ. นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.
- พิสิฐ เจริญสุข. คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- เพลินทิพย์ โกเมศโสภณ. การวางแผนการตลาด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๔.
- ภาวดี อนันต์นาวิ. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. ชลบุรี: บริษัทสำนักพิมพ์มนตรี จำกัด, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มานพ พลไพรินทร์. **คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.
- รังสรรค์ โฉมยา. **เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยา**. มหาสารคาม: ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วัชร บุนนาค. **การบริหารหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม. **ตำนานพระอารามและทำเนียบสมณศักดิ์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๓.
- วิรัช วิรัชนิการ. **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพช, ๒๕๔๕.
- วิโรจน์ สารรัตน์. **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕.
- สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.
- สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- _____. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๕.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สมพร เทพสิทธา. **อุดมการณ์และบทบาทของอาสาสมัครสภาสังคมาสงเคราะห์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ลายสือ, ๒๕๔๔.
- สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖. **คู่มือปฏิบัติงานคณะสงฆ์**. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๖, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **กฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- _____. **คู่มือวิชาการโครงการคนรักวัด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . วัดพัฒนา ๕๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- _____ . วัดพัฒนา ๔๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.
- สิริภพ เหล่าลาภะ. พุทธศาสตร์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๑”
- สุปรีชา กมลาคณ์. กลยุทธ์การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- แสวง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

- บรรพต ตันธีรวงศ์. “พุทธวิธีในการจัดการความขัดแย้งในระบบสาธารณสุขของไทย”. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูชินวรานุวัตร (สิงห์ ชินวโร). “บทบาทของวัดที่มีต่องานด้าน สาธารณสงเคราะห์:กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านฮ่องน้อย จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.
- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ. “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระครูสันติธรรมาภิรัต (บุญชัย สุนติกโร). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมิโก). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัด
เพชรบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระครูสุวิมลสมุทรกิจ (บุญชู ยโสธโร). “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด
สมุทรสงคราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาไชยณรงค์ ภทฺทมนี. “บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดชลประทานรังสฤษดิ์อำเภอ
ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาณัฐฤกษ์ สุเมธ. “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนมัธยมศึกษา เขต
บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาธวัช สิริมงคล. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขว (พระอารามหลวง)
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาสันติ จานวโร. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์เขต
ทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- พระสมุทรภาพร สุชาติ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอดงหลวง
จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสมุทรจัญญ์ จารุณโม. “บทบาทการปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการ
จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระอธิการชรัตน์ จิตคุโณ. “บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในอำเภอดงหลวง
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พูนสุข มาศรีสรณ์. “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- เอื้อมอร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขา
วิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

(๓) รายงานวิจัย:

- พรประภา กิจโกศล. “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนน
เมือง จังหวัดนครราชสีมา”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๔) บทความ:

- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”. ใน **ธรรมปริทัศน์**
๔๖. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖): ๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. “หลักการบริหารงานในวัด”. ใน **อบรมบาลีก่อนสอบภาค ๔ ปีที่ ๓**. รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ โครงการอบรมบาลีก่อนสอบ. ปทุมธานี: บริษัทสื่อตะวันออก จำกัด, ๒๕๕๗): ๑๙๓.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม. **เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรสงคราม ประจำปี ๒๕๕๘**. สมุทรสงคราม: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕๕๘. (เอกสารเย็บเล่ม).

สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางคนที. **ฐานข้อมูลสถิติพระภิกษุจำพรรษา ประจำปี ๒๕๖๐**. สมุทรสงคราม: สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๕๖๐. (เอกสารเย็บเล่ม).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **การพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://npt.onab.go.th/menue/standard.pdf> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร. **วิทยาพระสังฆาธิการ ๒: อำนาจหน้าที่ในองค์กรปกครองคณะสงฆ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.watmoli.com> [๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

(๗) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รัสสีธรรมานุกุล. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวศิรินทร แอ้พฤกษ์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ. ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอ็มอ่อน. นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต. ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช. ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัมภาษณ์ นายสมพร เทหาสุข. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดางงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสำเร็จ แก้วสุกใส. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ โรจน์ประดิษฐ์. นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ. ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม. เจ้าคณะตำบลกระดางงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร. เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล. เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนต์สีโล, ดร. เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี. เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

- Abraham Harold Maslow. **Motivation and Personality**. New York: Harber and Brother, 2000.
- Cook, Curtis W. & Hunsaker, Philip L. **Management and Organization Behavior**. 3rd ed.. New jersey: McGraw-Hill, 2001.
- Golembiewski R. T.. **Ironies in Organizational Development**. New York: Marcel Dekker, 2003.
- Griffin, Ricky W.. **Management**. 6th ed. Boston: M.A. Houghton Mifflin Company, 1999.
- Holmlad Brunsson Karin. “Henri Fayol-the Man Who Designed Modern Management”. **Le Libellio d’Aegis**. Volume 5, (2009): 13-20.
- Holt D.H.. **Management Principles and Practices**. New Jersey: Prentice-Hall, 1993.
- Kenneth Scott and Allan Walker. **Making Management Work**. Singapore: Simon & Schuster Ltd., 1992.
- Lewis Keeling B. & Kallaus Norman F.. **Administrative Office Management**. 11th ed. Ohio: South-Western Education Publishing, 1996.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- P. Robbins Stephen. **Fundamentals of Management**. 3rd ed. New Jersey: Prentice -Hall, 2001.
- Price Alan. **Human Resource Management**. 2nd ed. London: Thomson Learning, 2004.
- Wagner J.A., & Hollenbeck J.R. **Management of Organization Behavior**. New Jersey: Prentice-Hall, 1995.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

๑. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๒. พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๓. พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๔. พระมหากังवाल ธีรธมฺโม, ผศ. ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕. ดร.ปิ่นนธร เอียร์ชัยพุกษ์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ.ดร.)

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๕๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระวิสุทธนันท์คุณ, ดร.

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ดร.วิสุทธนันท์คุณ
 (พ.อ.) วิสุทธนันท์คุณ
 ๑๒ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๕๐๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๕๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาววัฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(พระครูวาทีวรวัฒน์, ดร.)

รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
วัดมหาธาตุวรวิหาร จังหวัดเพชรบุรี

๑๖ ต.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาววัฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๙๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๓
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เรียน พระมหากษัตริย์ ธีรธมโม, ดร.

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เตชปญโญ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เตชปญโญ
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๖๖๘-๘๙๐๓

บันทึกข้อความ

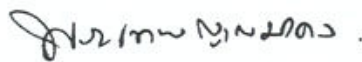
ส่วนงาน	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี	โทร. ๐๘๑-๐๑๔-๓๔๔๖
ที่	ศธ.๖๑๖๑/ว.๓๔	วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๖๓
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์	

เจริญพร ดร.ปิ่นนธร เอียร์ชัยพฤกษ์

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระเทพญาณมงคล,รศ.(พิเศษ))
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ดร.ปิ่นนธร เอียร์ชัยพฤกษ์
๓๐ ต.ค. ๖๓

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ ฉายา เดชปณฺโณ
โทรติดต่อกับ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

๑. พระครูสถิตกมลธรรม	เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๒. พระครูสมุทรปัญญาพล	เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๓. พระมหานพพล กนตสีโล, ดร.	เจ้าคณะตำบลบางคนที อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๔. พระสมุทรธรรมคณี	เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๕. พระครูสมุทรคุณาธาร	เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๖. นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกุล	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
สมุทรสงคราม
๗. นายณัฐภัทร เอ็มอ่อน	นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๘. นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์	นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๙. นายจรงค์ศักดิ์ น้อยสกุล	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก
อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๐. นายสง่า เจนจบเขต	ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๑. นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ	ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๒. นายเสวก สีนประเสริฐ	ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

๑๓. นายสพพ เรืองเดช	ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที่
จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๔. นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์
อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๕. นายสำเริง แก้วสุกใส	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระปือ
อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๖. นางสาวศรินทร แฮ้พฤกษ์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที่
อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๗. นายสมพร เหาสาสุข	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดังงา
อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่ ศร. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูสถิตกมลธรรม เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวีรณฺ์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๒๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสารานสงเคราะห์ของพระสงฆ์ฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ โปรดพิจารณาอนุญาตให้สืบเสาะดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

[illegible]

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวังนัณ ฉายา เดชปญโญ
โทรติดต่อกับ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้จัดส่งสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูสมุทรปัญญาภณ เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดณ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.กมลทิพย์
กัมมกิจกุล เพื่อการวิจัย
พระครูสมุทรปัญญาภณ
(พระครูสมุทรปัญญาภณ)
เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก

๒๕ พ.ย. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดณ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๙

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระมหานพพล กนฺตสีโล, ดร. เจ้าคณะตำบลบางคนที่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระเดชพระคุณ
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้พระนิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย

พระมหานพพล กนฺตสีโล

เจ้าคณะตำบล

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรียนมาด้วยความเคารพ

พระปิฎกโกศล, ดร.

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๕ หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่แพพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระสมุทรธรรมคณี เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระเดชพระคุณ
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ โปรดพิจารณาอนุญาตให้ฉันสืบดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๖๗-๑/๒๕๖๓
 / ๑๖๗-๑/๒๕๖๓ / ๑๖๗-๑/๒๕๖๓
 ๑๖๗-๑/๒๕๖๓
 ๑๖๗-๑/๒๕๖๓
 ๑๖๗-๑/๒๕๖๓

เรียนมาด้วยความเคารพ

พระปิฎกโกศล
(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวังสน์ ฉายา เตชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๙

นายฉัตร ฉายาเดชกุล
๔/ ๒๕๖๓ ๒๕๖๓

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๙ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน พระครูสมุทรคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดบางน้อย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ ฉายา เดชปณฺณโร รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.มหาไพฑูริย์ นิลรัตน์
เก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย

พระครูสมุทรคุณาธาร
เจ้าอาวาสวัดบางน้อย

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ ฉายา เดชปณฺณโร

โทรติดต่อนี้ ๐๘๔๒๖๘-๘๙๐๓๙
พ.ศ. ๒๕๖๑

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางสาวนิลบล รังสิธรรมานุกูล ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดพน ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เห็นควรอนุญาตให้ไป

กับโรงเรียน กิ่งกษวิชัย

ปลัด รักษาราชการ
ค.ร. ปลัด รักษาราชการ
ล.ร. ปลัด รักษาราชการ
๒๖ พ.ย. ๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดพน ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายณัฐภัทร เอมอ่อน นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทรม
- ฉายาใน "นิสิต ม.โท
เก็บข้อมูล เพื่อทำวิจัย
ของ นายอำเภอบางคนที
(นายณัฐภัทร เอมอ่อน)

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๕๖ พ.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๘ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตขอให้บันทึกสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์ นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

-พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์
เก็บข้อมูลเพื่อวิจัย.

27-11-61

(นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์)
นายกเทศมนตรีตำบลบางนกแขวก

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายจنگศักดิ์ น้อยสกุล ปลัด อบต. บางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

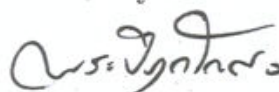
เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- อนุญาติให้ นิสิต/กษ. รวบรวม/เพื่อการศึกษา.
โดย พช.จ. สก. ๖๐๖๖๑. ๖/๖๑
อม.ฯ. ม.๖: ๑/๑๖ ๖/๖๑ ๖/๖๑ ๖/๖๑.
๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑.

เจริญพร

(พระปิณฑโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑.
๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑.
๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑. ๖/๖๑.

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสง่า เจนจบเขต ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้พระนิสิต
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
ขอสงวน เจตนารมณ์
ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา
๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายเชาว์สิทธิ์ ทองเชื้อ ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีควมจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- นิสิตกรรณการวิจัย
กับ ร.๐ ม.๖ เพื่อการวิจัย

(น.ช. วิชาญ น.ช. วิชาญ)
ตำแหน่ง วิชาญ วิชาญ วิชาญ
22/11/2561

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๔

เจริญพร
พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพุทธธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายเสวก สันประเสริฐ ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

- อนุชา ใจมั่น

เก็บข้อมูลเพื่อวิจัย

นายเสวก สันประเสริฐ

ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่

21 พ.ย. 2561

เจริญพร

พระปิฎกโกศล, ดร.)

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิน ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสมภพ เรืองเดช ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺณโก รัทสประจำตวันสิต๒๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอสงวนไว้เพื่อ
เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
พระสงฆ์ วัดบางน้อย
ไวยาวัจกร วัดบางน้อย

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

๒๘ พ.ย. ๒๕๖๑

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินันท์ ฉายา เดชปณฺณโก

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ ต.บ้านบางอีกรัง อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ส.ค. มาตรา ๑๗ พระราชบัญญัติ
กึ่งจัดสมมติให้ผลการวิจัย

นางรุ่งทิพย์ พูลพิพัฒน์
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ต.บ้านบางอีกรัง อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม
๒๕. พ.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๔๐๓๔

เจริญพร

พระปิฎกโกศล

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพะพวย
อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสำเร็จ แก้วสุกใส ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ ต.บางกระบือ อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนึ่งขอพินิจ พระ นิสิต
เก็บข้อมูลเพื่อทำวิจัย
นายสำเร็จ แก้วสุกใส
๗ ม.ค. ๕ ม. บางกระบือ อ.บางคนที
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เจริญพร

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ ฉายา เดชปณฺโณ
โทรศัพท์ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๙

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางสาวศรินทร แอ้พฤกษ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ ต.บางคนที อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดพน ฉายา เดชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิติ๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

คุณนายใหญ่ หล่เอ็งลิ้ง เก็นริ่งสุกพิชัย
การวิจัย

เจริญพร

พระสงฆ์ ศรินทร แอ้พฤกษ์
ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ ต.บางคนที
๘๗ หมู่ ๘ ต.บางคนที ๘๖๑

พระปิฎกโกศล, ดร.)
รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดพน ฉายา เดชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๔

ที่ ศธ. ๖๑๖๑/ว.๓๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม
เลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗๐๑๓๐

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เจริญพร นายสมพร เทหาสุข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๓ ต.กระดังงา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปราโมทย์ปัญญาวังษ์ ฉายา เทชปณฺโณ รหัสประจำตัวนิสิต๖๐๓๐๒๐๕๐๐๔
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากท่าน จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านได้พิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป แก่หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุญาตให้พระนิสิต
เก็บข้อมูล เพื่อการวิจัย

๔๔๗ (ชื่อ) ๖๕๕๕๕๕

๒๖ พ.ค. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : พระครูปราโมทย์ปัญญาวังษ์ ฉายา เทชปณฺโณ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘-๑๒๖๘-๘๙๐๓๙

เจริญพร

พระปิฎกโกศล

(พระปิฎกโกศล, ดร.)

รักษาราชการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง

การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อคำถาม

๑. ท่านเห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ในปัจจุบัน มีสภาพเป็นอย่างไร
๒. ท่านเห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์” ในปัจจุบัน มีสภาพเป็นอย่างไร
๓. ท่านเห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ” ในปัจจุบัน มีสภาพเป็นอย่างไร
๔. ท่านเห็นว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์” ในปัจจุบัน มีสภาพเป็นอย่างไร
๕. ท่านเห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในปัจจุบัน มีอะไรบ้าง
๖. ท่านเห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล” ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร
๗. ท่านเห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์” ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๘. ท่านเห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การเก็บกู้สาธารณสุขสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณ
สมบัติ” ที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

๙. ท่านเห็นว่า แนวทางการดำเนินงานการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอ
บางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้าน “การเก็บกู้ประชาชนหรือสรรพสัตว์” ที่สอดคล้องกับ
สภาพการณ์ในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร

ขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เทชปัญโญ)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง
ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูสมุทรปัญญาพล
เจ้าคณะตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม
เจ้าคณะตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระมหานพพล กนตสีโล, ดร.
เจ้าคณะตำบลบางคนที่ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระสมุทรธรรมคณี
เจ้าอาวาสวัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระครูสมุทรคุณาธาร
เจ้าอาวาสวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม,
๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังสีธรรมานุกูล
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายณัฐภัทร เอมอ่อน
นายอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม,
๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ไรจน์ประดิษฐ์
นายกเทศบาลตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายจศักดิ์ น้อยสกุล
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสง่า เจนจบเขต
ไวยาวัจกรวัดดอนมะโนรา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายเชาว์ลิตร ทองเชื้อ
 ไวยาวัจกรวัดโพธิ์งาม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
 ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายเสวก สีนประเสริฐ
 ไวยาวัจกรวัดบางใหญ่ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
 ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสพพ เรืองเดช
ไวยาวัจกรวัดบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นางรุ่งทิพย์ พูลพัฒน์
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสำเริง แก้วสุกใส
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นางสาวศรินทร แอ้พฤกษ์
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ นายสมพร เหล่าสุข
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ ตำบลกระดางา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์
(บุญเลิศ เทศบุญไธ)
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
: ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๕๗
: พุทธศาสตรบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๑
- สังกัด : วัดปราโมทย์ ตำบลบ้านปราโมทย์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- ตำแหน่ง/หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดปราโมทย์ พ.ศ. ๒๕๔๕
: เจ้าคณะอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดปราโมทย์
หมู่ที่ ๒ บ้านบางสะแก ตำบลบ้านปราโมทย์ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๒๐

